

Fundació
ROCA GALÈS
CATALUNYA
rocagales.cat

Cooperació - Medi ambient - Benestar social

El somni que sorgeix una vegada i una altra és l'ideal cooperatiu

Editorial

CAMP PER CÓRRER, UNA VIDA PER VIURE

L'Associació de Micropobles preveu que 200 dels 947 municipis catalans desapareixeran en els pròxims anys. Si res no ho evita, quedaran escombrats per l'envelliment de la població i la diàspora d'un jovent que veu, impotent, com la terra on han crescut s'ha convertit en una font d'extracció de recursos subordinats a la lògica urbana. Aquest és el pronòstic que també fan altres informes publicats recentment. Tots destaquen que un sistema productiu decantat cap als serveis, l'agroindústria i el monocultiu turístic, sumat a un esquema territorial que engreixa la metròpoli en detriment del camp, ha dilapidat les xarxes que sostenien la mal anomenada *rerebotiga del país*.

Però així com els estralls que causa el capital són evidents, també són visibles les experiències que en els darrers anys aposten per regenerar l'ecosistema rural en la seva complexitat. Aquestes iniciatives, sigui en l'àmbit de les energies renovables, les noves tecnologies, la cura de les persones, l'alimentació, la mobilitat o la gestió de residus, prefiguren una autodependència local que no sols vetlla per la justícia social, la llibertat, la creació, l'ocupació o l'equilibri ecològic, sinó també per garantir elements satisfactoris que anteposen el bé comú i l'enteniment a la cobdícia i a la lògica del consum massiu.

Així, si en els números anteriors de *Nexe* hem volgut endinsar-nos en l'univers de l'economia circular, la transició energètica o l'ecofeminisme, en aquest ensenyem les pràctiques i les reflexions que defensen una relació camp-ciutat en termes de cooperació i solidaritat. En definitiva, un canvi de paradigma que apunta a decreïxer i a comunalitzar les nostres vides per avançar cap a una sostenibilitat d'arrel popular. Les pròximes pàgines són una invitació a sumar-nos-hi i reivindicar la «reverència per la vida» de què tant parlava l'enyorat Manfred Max-Neef.

RURALITATS I DESENVOLUPAMENT LOCAL

3. EDITORIAL

**Camp per córrer,
una vida per viure**

26-31. SOBRE RESILIÈNCIES I SOSTENIBILITATS

**Marina Vilaseca,
Mireia Colomer i
Ferran Canudas,**
membres de la cooperativa
L'Arada, Creativitat Social

6-9. QUÈ ÉS LA RURALITAT?

Carla Escarrà Antropòloga, membre
de la Xarxa d'Economia Solidària
(XES) del Ripollès

10-13. AUTOORGANITZACIÓ A LA BARCELONA METROPOLITANA

Iván Miró Sociòleg i soci de la
cooperativa La Ciutat Invisible

14-17. ENTREVISTA DANIEL CHRISTIAN WAHL

Àlex Romaguera Periodista,
coordinador de la revista Nexe

18-21. DLE. LA TRÍADA DE LA TRANSFORMACIÓ LOCAL

Jordi Boixader Economista i
polítòleg, cap de la subsecció
Innovació del Desenvolupament
Econòmic (Diputació de Barcelona)

22-25. LES NOVES EINES DISRUPTIVES

Dani Jover Mestre i educador,
assessor en polítiques públiques

32-35. REACTIVACIÓ I ECONOMIA PLURAL

Jordi Via Llop Activista, soci
fundador d'Arç Cooperativa i
impulsor de la Xarxa d'Economia
Solidària (XES)

36-39. ARA TOCA CAVAR TRINXERES

Jordi Garcia Jané Cooperativista
a L'Apòstrof i membre de la Xarxa
d'Economia Solidària (XES)

40-43. SENSE PAGESIA NO HI HAURÀ MÓN NI RURALITATS

Annaïs Sastre Ambientòloga, sòcia
de les cooperatives L'Aresta i Arran
de Terra. Treballant en la transició
agroecològica

Natacha Filippi Historiadora,
sòcia de les cooperatives L'Aresta i
Els Corremarges. Treballant en
tasques de diversificació agrària,
sobirania alimentària i etnobotànica

44-46. L'ACCÉS A LA TERRA

Laia de Ahumada Doctora en
Filologia Catalana i inspiradora del
Centre Obert Heura i de l'associació
Terra Franca

48-51. DONES I RURALITATS PER A L'HOMEDECIUTAT

Laura Comas Facilitadora i
dinamitzadora en desenvolupament
comunitari i economia social i
solidària (ESS). Membre de
Resilience Earth

Alba Danés Comunicadora a la
cooperativa Resilience Earth

52-55. ENTREVISTA PÒSTUMA MANFRED MAX-NEEF

Jordi Estivill Sociòleg, cooperativista,
membre de la XES i fundador del Grup
d'Estudis Socials i de RIPESS-Europa

56-59. ENVELLIR COM A LLAVOR PER AL DESENVOLUPAMENT LOCAL

Núria Alamon Llicenciada en
Humanitats, postgraduada en
Turisme Cultural i fundadora de la
cooperativa Raiels

Judit Prados Llicenciada en Ciències
Ambientals, postgraduada en
Sistemes de Gestió Mediambiental i
membre de Raiels

60-63. HABITATGE Digne EN ENTORNS RURALS

Sebastia Jódar Assessor en la
direcció i gestió d'entitats de
l'economia social i solidària

64-68. ENGINY, EFICIÈNCIA I CONSUM RESPONSABLE

Ricard Espelt Professor i
investigador a la UOC, consultor web
i gestor de l'espai cultural i de recerca
contemporània de Copons

70-73. CAP A UN ALTRE PARADIGMA DE MOBILITAT

Nel·la Saborit Enginyera civil, membre
del Gabinet Tècnic del Pla Estratègic
Metropolità de Barcelona (PEMB)

74-75. ROSA CERAROLS

Ignasi Franch Periodista cultural i
crític cinematogràfic

76. ENTREVISTA LOU RECTORET

Anaïs Barnolas Periodista i gestora
cultural

77. ENTREVISTA MARTA LLORET

Irene Moulas Psicòloga social
comunitària, sòcia de la cooperativa
Etcèteres

78-80. KUNLABI

Agnès Simón Psicòloga,
dissenyadora, cofundadora de l'estudi
de disseny Bildi Grafiks i gestora del
'coworking' creatiu rural Kunlabi

82-85. UNA EXCURSIÓ CAP AL TURISME RESPONSABLE

Carla Izcara Tècnica en turisme a
l'associació Alba Sud-Investigació
i comunicació per al desenvolupament

86-89. LA VIDA COMUNITÀRIA EN TRES RETRATS FÍLMICS

Ignasi Franch Periodista cultural i
crític cinematogràfic

90-93. TALENT PER A UNA NOVA RURALITAT

Neus Monllor Ambientòloga,
consultora agrosocial i especialista en
desenvolupament rural i nova pagesia

QUÈ ÉS LA RURALITAT?

‘Rural’ i ‘urbà’ són conceptes que tradicionalment hem categoritzat com a antagònics. Formen part d’aquells binomis a partir dels quals a Occident hem organitzat no només el pensament, a través de les diferents disciplines socials, sinó també la cultura, mitjançant la percepció del ‘fet rural’ com a oposició del ‘fet urbà’.

Text: Carla Escarrà Pérez

Definir què és *rural* ha estat i continua sent un debat obert que sovint s’ha resolt creant definicions funcionals que responen a les necessitats determinades de cada moment. En termes quantitius, per delimitar si un espai és rural, s’empren tres factors: el nombre d’habitants, les activitats econòmiques que s’hi desenvolupen, o concretament el percentatge de persones que es dediquen al sector primari, i la definició que aquesta pagesia fa de l’entorn físic. De fet, aterrant a casa nostra, al Principat, l’ús del terme *rural* s’ha reduït a paràmetres estrictament demogràfics: es considera rural qualsevol municipi que tingui menys de 2.000 habitants. En aquesta línia, podem afirmar que Catalunya és terra rural, ja que el 62,61 % dels municipis entren dins d’aquesta categoria. Tot i això, el 2001 només hi vivia el 6 % de la població; una xifra que va caure fins al 4,7 % el 2011 i fins al 4,37 % el 2020. Les dades, doncs, parlen per si soles: el món rural continua despoblant-se.

De totes maneres, si bé el balanç és preocupant, trobem dades que són un bri d’esperança. L’Observatori del Món Rural, per exemple, identificava el 2016 un total de 351 municipis en pèrdua d’habitants, mentre que el 2019 aquesta xifra s’havia reduït a 262. No obstant això, a jutjar per les dades, tenim un territori eminentment rural i, en canvi, una població de tendència cada vegada més urbana, atès que, en termes d’ocupació, el 2021 tan sols l’1,53 % treballava al sector agrari.

Davant d’aquesta situació, podem afirmar que el món rural desapareix? El filòsof Henri Lefebvre ja pronosticava l’esvaniment d’una societat rural a finals del segle xx quan parlava d’una societat urbana naixent que acabaria extingint la ruralitat a causa d’un procés d’industrialització que absorbiria la producció agrícola i el seu entorn. En la mateixa línia, el novel·lista britànic John Berger augurava la pèrdua d’identitat rural arran dels processos migratoris. Milers de camperols

es veien empesos a migrar cap a les grans ciutats i deixar l’activitat agrícola per integrar-se a la classe treballadora de les grans indústries. Berger s’hi referia amb les paraules següents: «Cada vegada més camperols es troben reduïts a un estat de pobresa tan gran que, sense terra, ni llavors ni esperança, perden la seva identitat social [...]. Molts s’aventuren a les ciutats, on formen una massa amb milions de persones; una massa que mai no havia existit, de servents desocupats. Servents en el sentit que esperen als suburbis, arrancats del seu passat, exclosos del benefici del progrés, abandonats per la tradició, sense ningú a qui servir».

RUMB A LA INTERSECCIÓ

Més enllà de la pèrdua del món rural com a terra productiva i habitable, és interessant destacar la visió més qualitativa del concepte que estableixen Lefebvre i Berger, que donen a la ruralitat una dimensió cultural, més enllà de l’espai geogràfic o de les xifres. Tots dos defineixen el concepte entorn d’un mode de vida i un sentiment de pertinença que respon a la quotidianitat de les persones que l’habiten. És innegable, però, que avui en dia tenim un món rural diferent del que descriuen Lefebvre i Berger, ja que la dicotomia entre el *fet urbà* i el *fet rural* sembla que es desdibuixa. En aquest sentit, el sociòleg Manuel Castells afirma que, en una societat més enxarxada gràcies a les telecomunicacions, emergeix una nova geografia de fluxos que empeteix les distàncies entre el *fet rural* i el *fet urbà*. Igual que ells, el polític Luis Camarero torna a posar èmfasi en la mobilitat, però també en les comunicacions i les tecnologies de la informació, quan parla de la pèrdua d’aïllament del món rural, mentre que els sociòlegs Joan Subirats i José Óscar Rebollo ho focalitzen en el paisatge, indicant que el canvi en aquest aspecte és notori, ja que la diversificació de les activitats produc-

tives no sols ha reduït l'especialització productiva per territoris, sinó que també ha implicat una modificació dels espais físics.

D'aquestes anàlisis han sorgit apostes per tornar a conceptualitzar les relacions amb l'entorn i s'ha encunyat el terme *rurbà* per trencar amb la dicotomia: «Les relacions camp-ciutat ja no es poden plantejar en termes de dicotomia o oposició, sinó en termes d'interrelació que poden esdevenir relacions de subordinació o d'integració. És a partir d'aquest paradigma que cal definir el problema com un sistema de relació de continuïtat que ens remet a quelcom més que a una intersecció d'elements rurals i urbans. Una intersecció que esborra o dilueix, en aquest nou espai *rurbà*, els límits i les fronteres entre el centre o les perifèries socials i polítiques», afirma el biòleg Ramon Folch. D'acord amb aquesta tesi, i veient les disparitats de definicions, *ruralitat* esdevé un concepte en constant adaptació segons qui, com i per què l'utilitza. Tanmateix, seguint amb la cita de Folch, és interessant repensar-lo a través dels conceptes de *centre* i *perifèria*.

FACTORS DE DISRUPCIÓ

En l'escenari de definir *ruralitat* com allò que s'allunya dels centres polítics i econòmics del país, emergeix la perspectiva de poder. Des d'una anàlisi marxista, situem l'inici de la pèrdua d'autonomia dels entorns rurals en la dissolució dels béns comuns, que va desencadenar l'èxode rural cap a les ciutats per incorporar-se al proletariat fabril. Els qui van decidir quedar-se, però, també van patir un seguit de transformacions en la seva activitat principal. Així doncs, la industrialització del sector primari, destinada a la maximització dels beneficis, el monocultiu i l'especialització intensiva ramadera, ha capgirat totalment el paisatge d'aquests entorns. Sota la màxima de la productivitat, les relacions s'han desestabilitzat, d'una banda, amb el mateix entorn i, de l'altra, entre les persones i els projectes productius. Així, mentre en el primer cas això ha anat en detriment del patrimoni natural i ha provocat la contaminació dels aqüífers, el deteriorament del sòl o la pèrdua de biodiversitat, en el segon ha desestabilitzat les relacions, ja que el paradigma de modernització ha comportat una pèrdua d'autonomia en el control dels processos productius, sobretot quan els recursos provenen d'altres contextos ecològics i mantenir-se a la roda de la productivitat implica fer grans inversions. D'aquesta manera, a força d'intensificar el sector primari, reduir-lo a l'especialització de la producció d'aliments i transformar aquests aliments en mercaderies competitives en un mercat global, s'ha alterat completament la manera de relacionar-nos amb l'entorn. I tot això, a més, dei-

xant en mans del lliure mercat la presa de decisions de l'abastiment alimentari, amb el perjudici que això comporta, i menystenint el saber acumulat per generacions que han tingut en compte la seva sostenibilitat.

PER UNA NOVA INTERRELACIÓ

La producció d'aliments a mercè del lliure mercat ha buidat d'autonomia els entorns rurals, que a causa d'aquesta dinàmica s'han convertit en espais d'extracció de recursos subordinats a la lògica urbana. Aquesta pèrdua d'autonomia es percep sobretot quan parlem de l'aigua i l'energia, i avui en dia la veiem reflectida en la fallera per les renovables, que han donat peu a la construcció de macroparcs al sud del Principat. Aquestes infraestructures, pensades per abastir d'energia l'Àrea Metropolitana, revelen l'altra cara de la subordinació rural a la lògica urbana: l'ús d'aquests espais amb sòl fèrtil per abocar-hi residus. Un fet que no sols s'exemplifica amb els parcs per a energies renovables, sinó també amb la problemàtica dels purins de l'agroindústria i, com a última relació d'aquest vassallatge, amb el turisme, que mitjançant els esports de neu o l'oci a les platges està provocant una greu mutació de l'entorn natural.

Així, la desconeixença urbana de la realitat rural, sumada al menysteniment de les activitats tradicionals de la pagesia, afavoreix el turisme com a motor de l'economia d'aquests entorns, la qual cosa pot provocar conflictes entre els habitants de primera i de segona per culpa de l'impacte que genera. Si a això hi afegim l'escalada de preus del terreny derivada d'aquestes activitats noves i els processos de gentrificació, la població originària es veu condemnada a feines no especialitzades i precàries; fràgil, per tant, a les crisis cícliques del capitalisme. Així és com els entorns rurals esdevenen víctimes de l'extracció de recursos, de l'abocament de residus i de l'oci de les classes benestants urbanes.

A causa d'això, el concepte de *ruralitat* s'acaba utilitzant moltes vegades amb el significat que li atorguen un seguit de territoris homogenis basant-se en una perspectiva de poder urbana, ja que, quan s'aborda la ruralitat com un fet exòtic i diferent, es projecta el fenomen urbà com a superior. En altres paraules: el *fet urbà* esdevé la norma, mentre que el *fet rural* s'identifica com allò insòlit, infreqüent, estrany i que s'ha de categoritzar, estudiar, classificar i definir. Però, de ruralitat, no n'hi ha només una. Totes les zones rurals són diferents en l'àmbit social, cultural i ecològic, i tan sols tenen en comú que conviuen amb la conseqüència d'haver estat relegades a territoris de segona a mercè de les àrees urbanes. Només cal ser-ne conscients i esperar que, a partir d'aquí, algun dia la relació urbà-rural sigui més sòlida, solidària i respectuosa.—*

En els darrers anys, enfront d'un model capitalista que afavoreix l'apropiació privada de la ciutat i referma les desigualtats, en alguns barris i municipis de la regió metropolitana de Barcelona s'han experimentat processos d'autoorganització local i comunitària que prefiguren un desenvolupament econòmic transformador

Text: Iván Miró

AUTOORGANITZACIÓ A LA BARCELONA METROPOLITANA

A l'escalf de la Gran Recessió (2008-2012) i de mobilitzacions com la del 15-M del 2011, en diferents barris i municipis de Barcelona es van crear cooperatives i associacions autogestionades que, per una vocació d'incidència territorial i compromís amb la comunitat, van forjar estructures d'articulació i intercooperació de segon grau. En són un clar exemple les iniciatives socioeconòmiques impulsades per l'associació GATS, al barri de Sant Cosme del Prat de Llobregat, o l'Impuls Cooperatiu de Sants, que agrupa una trentena de cooperatives i associacions de l'habitatge, la cultura, la comunicació, les tecnologies lliures, l'educació, les cures, l'alimentació agroecològica i la restauració. Aquest procés, a més, va comptar amb el suport tant de les organitzacions catalanes de l'economia social i solidària (ESS) com de les polítiques de promoció que, des d'aquest àmbit, es van activar a partir del 2015. D'aquesta manera, la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya (FCTC) va impulsar el projecte Barri Cooperatiu (2009-2012) als districtes de Sants i

Gràcia, Coop57 va crear grups locals al Barcelonès nord i la Xarxa d'Economia Solidària (XES) va animar la formació de les xarxes locals.

GERMINANT ALTERNATIVES

Avui, replicades en altres barris i municipis catalans, aquestes estructures socioeconòmiques col·lectives han propiciat alternatives als models hegemònics de *desenvolupament local* (DL): d'una banda, a una primera tipologia orientada a activar l'economia local a partir de mesures estatals, centralitzadores, jeràrquiques i que no promouen la transformació democràtica de l'economia, i, de l'altra, a una segona modalitat governada per l'Administració pública i les empreses capitalistes (els partenariats de la *concertació publicoprivada*) que aprofundeix la mercantilització neoliberal de la ciutat. Les iniciatives d'autoorganització econòmica s'incardinen, doncs, dins d'una tercera tipologia de desenvolupament local, que aspira a democratitzar

l'economia i promoure'n la transició ecosocial posant en relleu el teixit cooperatiu i comunitari, l'arrelament territorial i la producció de béns i serveis comuns a partir de la pluralitat de l'economia local.

A banda d'això i a escala territorial, les articulacions socioeconòmiques recents també s'han diferenciat de les concepcions del *desenvolupament comunitari* (DC) desplegades a partir de la dècada dels noranta a ciutats com Barcelona, ja que, si bé perseguïen la «transformació del territori a partir d'una visió compartida», no van prioritzar la creació d'alternatives econòmiques ni van contemplar la modificació de les relacions de poder en aquest terreny. Això és el que va succeir amb la majoria de plans de desenvolupament comunitari, enfocats cap a dimensions educatives i culturals o cap a la reivindicació de serveis públics o de millores urbanes. Per contra, les experiències econòmiques autoorganitzades s'han relacionat amb *allò comunitari* mitjançant unes dinàmiques i unes iniciatives —equipaments de gestió comunitària, economies comunitàries, etc.— que posen al centre la transformació de les relacions de poder, així com la creació i l'autogestió de recursos col·lectius. D'aquesta manera, han redefinit

allò públic des d'una perspectiva que desborda el que és estrictament *estatal* i explora el camp d'*allò comú*. De fet, és per això que els comuns urbans compten amb el Balanç Comunitari, que incideix en quatre aspectes: l'arrelament al territori, el retorn social, la democràcia i la participació, i la cura de les persones, els processos i l'entorn.

En definitiva, doncs, les recents articulacions socioeconòmiques de base col·lectiva i territorial excedeixen els marges coneguts del desenvolupament local i comunitari. A més, constitueixen una modalitat específica —una via catalana?— de polarització territorial de l'ESS, ja que els seus elements compartits inclouen dimensions econòmiques, sociocomunitàries, culturals i polítiques que contribueixen a una transformació territorial de caràcter integral.

UN NOU TIPUS DE DESENVOLUPAMENT

Cada cop hi ha més iniciatives locals de l'economia social i solidària que s'articulen mitjançant la formació de xarxes, ecosistemes i pols cooperatius locals, creen infraestructures del comú amb dispositius estratègics i

culturals de reproducció ecosistèmica i participen de la democratització de la planificació econòmica a partir de la concertació públic-cooperativa-comunitària. Si bé és cert que la consolidació d'aquestes estructures de base comunitària i autoorganitzades depèn de la voluntat dels actors d'un territori determinat, també hi tenen sens dubte un paper important els factors geogràfics, polítics, econòmics i culturals que expliquen la capacitat del teixit socioeconòmic local de ser un actor clau en el desenvolupament.

Hi ha diversos elements que poden suposar l'emergència d'aquest model transformador, com la morfologia d'un barri o municipi, la possibilitat de comptar amb espais físics compartits, la presència de moviments socials o de teixit comunitari, l'existència d'identitats populars locals (i també la creació de nous imaginaris), l'especialització productiva del territori o l'augment de polítiques municipals que promouen l'ESS. Només a la regió metropolitana de Barcelona trobem una vintena d'estructures col·lectives que participen d'aquest nou enfocament econòmic local i comunitari, a partir de diferents estratègies: la visibilització conjunta en fires, festivals i catàlegs —una tasca pròpia dels nuclis associats a la XES o d'alguns ateneus cooperatius—; la creació de llocs de treball, recursos i infraestructures mancomunades, o la promoció estratègica de noves iniciatives quan aquestes xarxes esdevenen sistemes cooperatius locals. En aquesta línia, també cal destacar la creació d'estructures de segon grau que alberguen iniciatives en un mateix espai, siguin promogudes per la iniciativa autònoma del teixit socioeconòmic o en un format publicocooperatiu.

Amb tot, l'existència d'aquestes estructures és una de les condicions bàsiques per transformar el model actual de desenvolupament econòmic metropolità. En primer lloc, perquè el fan avançar cap a la relocalització, en la mesura que interioritzen el control sobre els processos econòmics dins de la comunitat local, augmenten la densitat relacional dels entorns geogràfics, enllacen el desenvolupament econòmic amb la localització residencial i creen ocupació local i serveis relacionats amb l'habitatge, el finançament i el consum de proximitat. En segon lloc, perquè el democratitzen, ja que, com apunten des de Cooperation Jackson, mitjançant la construcció d'una economia solidària local, ancorada per una xarxa de cooperatives i altres tipus d'empreses propietat dels treballadors i autogestionades democràticament, es creen les condicions materials i culturals per avançar en el desenvolupament de la democràcia econòmica; una democràcia, segons afirmen des de la cooperativa estatunidenca, entesa com «l'empoderament econòmic de totes i tots els treballadors, distribuïdors, proveïdors, consumidors, comunitats i públic en general; uns sectors que permeten

l'accés universal als recursos comuns i democratitzen la propietat dels mitjans de producció, gestió i consum sostenible, així com tots els processos essencials de producció i distribució». En tercer lloc, aquestes noves estructures econòmiques són fonamentals per avançar cap a la transició ecosocial de l'economia. I és que, com s'afirma des dels pols territorials de cooperació econòmica a França, organitzar ecosistemes locals d'ESS contribueix a la transició ecològica mitjançant accions que estan vinculades a sectors clau per a la transició, siguin els ecològics (ecoactivitats, agroecologia, alimentació, transició energètica, ecoconstrucció, reciclatge, etc.) o els socials (creació d'ocupació, lluita contra les desigualtats, etc.).

SINERGIES CAP AL MÓN RURAL

Malgrat que moltes necessitats dels territoris estan lluny de resoldre's, sí que podem afirmar que aquestes estructures econòmiques a l'Àrea Metropolitana són vectors de transformació econòmica, social i ambiental, en tant que situen els barris i els municipis com a espais destacats d'una altra producció i reproducció social. Ara bé, si a l'anterior cicle de crisi econòmica la protesta social i les polítiques públiques de l'ESS (2008-2020) van ajudar a activar aquesta sèrie d'estructures populars a diferents barris i municipis de la Barcelona metropolitana, avui les noves experiències afronten els reptes afegits a la crisi estructural que enllaça amb la Covid-19, els impactes econòmics de la guerra a l'est d'Europa i el col·lapse ecològic general del mode de producció capitalista.

És per això que cal preguntar-se com s'ha de posicionar aquest moviment davant d'una reactivació econòmica que no sols aprofundeix les desigualtats i privilegia els grans projectes del capital global, sinó que també destrueix el teixit econòmic local; o com poden l'economia local i les xarxes comunitàries de suport mutu protagonitzar, juntament amb el sector públic, la reactivació de l'economia i, sobretot, la construcció transformadora d'un altre model econòmic. Així mateix, és necessari que les estructures col·lectives i comunitàries de la Barcelona metropolitana analitzin com interaccionaran amb els ateneus cooperatius o amb les comunalitats urbanes (emmarcades dins del programa de la Generalitat destinat a potenciar la xarxa econòmica urbana per revertir els efectes de la Covid-19). A més, cal que estudiïn els límits i les contradiccions que tenen i vegin si són capaces de dialogar amb altres estructures col·lectives que neixen arreu del país —sobretot en entorns rurals— amb l'objectiu d'implementar un model econòmic transformador, democràtic, relocalitzat i ecosocial per al conjunt de Catalunya.—*

DANIEL CHRISTIAN WAHL

“Hem de substituir l’escassetat autocreada per l’abundància col·laborativa”

Biòleg especialitzat en innovació i sostenibilitat, és un dels pares del *desenvolupament regeneratiu*, una teoria condensada en l’obra *Designing Regenerative Cultures* (‘Dissenyant cultures regeneratives’, 2016). El llibre és una mirada sistèmica que parteix del principi segons el qual la natura ens permet crear territoris on els humans puguem viure millor. Per a això, només cal, segons l’exdirector del Findhorn College (Escòcia), avui establert a Mallorca, que l’agricultura, l’economia i l’urbanisme s’adaptin al medi i es gestionin de manera col·laborativa. Deixeble del físic Fritjof Capra (autor de *La trama de la vida*) i la biòloga Janine Benyus (autora de *Biomímesis*), Wahl reclama un canvi cultural que ens porti a la resiliència comunitària, que ha de garantir la nostra supervivència com a espècie integrant de la biodiversitat.

Text: Àlex Romaguera

Fa anys que teoritzes entorn del concepte de *cultures regeneratives*. En què es basa?

S’utilitza en el món anglosaxó per afirmar que el present seria impossible si els nostres avantpassats no haguessin viscut com a guardians del benestar de la comunitat. I ho feien perquè no se sentien amos de la natura, sinó part d’ella, raó per la qual vetllaven per les nostres necessitats i per les del mateix sistema, conscients que per assolir una vida saludable l’ecosistema havia d’estar sa.

Les cultures indígenes en són l’expressió?

Les cultures indígenes són cultures regeneratives, ja que ens ensenyen la vida com un procés planetari, i no pas com un conjunt d’individus que competeixen i prou. Existeix la competició, per descomptat, però la pauta bàsica per mantenir la vida és la col·laboració, tal com feien les cooperatives en origen, que van néixer sense ànim de lucre. Aquesta és una captació neoliberal del moviment. Es van fundar per connectar el rendiment econòmic amb un sistema de suport mutu entre humans i processos de regeneració bioregional.

És amb la Revolució Francesa i la Revolució Industrial quan s’instal·la el pensament segons el qual tenim dret aprofitar-nos de la natura i a progressar com a col·lectivitat mitjançant l’extracció dels seus recursos?

Exacte. Així ho reproduïen tots els diccionaris, que en la seva definició contraposen *cultura* i *natura*. Aquest fet és aberrant, perquè som éssers biològics —només cal que deixem de respirar quinze minuts per veure què ens passa— connectats amb els cicles de la natura. En canvi, hem dissociat l’ésser intel·lectual del carnal i hem concebut la natura com una cosa aliena, fins a

l’extrem que els mateixos experts en biomimètica cauen en el parany de parlar d’“aprendre de la natura”, en lloc d’“aprendre com a part d’ella”.

La globalització ens hauria d’ensenyar aquesta relació intrínseca?

Sí, però en el seu plantejament neoliberal —i que també l’ultralocalisme reproduceix— ens posa en la tessitura d’enfrontar-nos entre nosaltres. Per aquest motiu considero que només capgirant el prisma, mitjançant el treball cooperatiu o els bancs de terres, podem establir formes que vetllin pel manteniment i la salvaguarda del medi.

Som ecodpendents, però incapaçs de trobar un propòsit comú. Quina paradoxa, oi?

Hem separat les disciplines en categories deslligades entre si, quan a nosaltres mateixos, que som cohabitants, ens hauria d’interessar com interactuem amb la resta d’humans i bioregions. De la mateixa manera, tendim a forçar solucions genèriques per a problemes locals, quan, en realitat, els territoris només es poden regenerar a través del cooperativisme i l’economia social que hi pot arrelar. Ho veiem a l’Emília-Romanya (Itàlia), on les cooperatives estan facilitant punts de trobada perquè la societat civil desplegui el seu potencial creatiu i dissenyi com viure regenerativament.

Això obliga a construir una nova narrativa basada en altres elements de satisfacció, entre els quals hi ha el respecte a la natura i a les relacions comunitàries?

Es tracta de superar la mirada individualista de la possessió per promoure l’economia circular, que aposta per compartir. És a dir, s’ha d’oblidar l’escas-

“Cal aprofitar les coses que funcionen i reconnectar aquelles trames humanes disposades a dialogar per sanar els respectius ecosistemes. Les cultures natives ho feien”

setat competitiva, on uns guanyen i els altres perden, i veure que, des de temps ancestrals, la vida ha creat més condicions per existir millor o, com diu Janine Benyus, més condicions conduents a una vida plena. Per tant, hem de substituir l'escassetat autocreada per l'abundància col·laborativa.

És factible assolir-ho en el context actual d'emergència climàtica?

Si volem revertir els problemes globals, que provoquen l'extinció de cultures i d'espècies naturals, hem d'actuar a escala regional, però en col·laboració i solidaritat amb el conjunt del planeta. És a dir, hem de promoure una cultura material que reconnecti les persones als seus hàbitats i, en lloc de ser observadors cartesians, esdevenir subjectes participants. Amb conèixer el passat, n'hi ha prou per entendre-ho. Malauradament, estem atrapats entre les forces centrípetes i centrífugues de la postmodernitat, que, juntament amb els canvis tecnològics tan accelerats, no ens dona marge per adonar-nos-en.

La desaparició dels combustibles fòssils obre la porta a utilitzar el carboni, l'hidrogen, l'oxigen i el nitrogen (agrupats en les sigles CHON). Tanmateix, també el capitalisme intenta apoderar-se d'aquests i altres materials biològics, cosa que impedirà a moltes comunitats accedir-hi. Què hi podem fer?

Hem d'invertir els esforços en l'acció col·lectiva perquè el capital que explota les noves energies es vegi emplaçat a transitar cap a un canvi de sistema. No és fàcil, òbviament; per això calen noves formes d'enfocar l'activisme.

En quins paràmetres?

Tot i saber que les multinacionals causen perjudicis, és millor no percebre-les com a enemigues, sinó establir-hi un diàleg, tant amb les que acaparen el negoci de les energies renovables com amb les que ocupen el sòl per produir-hi agricultura intensiva o per desenvolupar-hi

una oferta turística desvinculada de les necessitats del territori. Així mateix, cal tenir en compte que els vents juguen a favor nostre, ja que amb la crisi climàtica aquestes empreses observen que la cadena de producció local no té tantes turbulències i que, a més, proporciona un valor afegit per als qui visiten la zona. Si arrosseguem les multinacionals en aquesta clau, mostrant-los que a la llarga també se'n poden beneficiar, podrem avançar cap a un ecosistema col·laboratiu.

Però estem a mercè d'una legislació que afavoreix els grans capitals que operen en l'àmbit agrari o que instal·len grans superfícies que malmeten el comerç local. Ets optimista, malgrat tot?

L'administració ha de veure la necessitat de protegir l'economia de proximitat i entendre que són les persones del territori les qui millor cuiden les terres. A Costa Rica, per exemple, la divisió administrativa en bioregions ha donat peu a plans de relocalització molt reeixits. Hi insisteixo: les cooperatives podem desencadenar aquest nou comportament econòmic i social que impliqui tots els sectors que conviuen a petita escala, com pot ser el veïnat, la granja o la fàbrica, per després intentar que la resiliència comunitària es propagui a escales més grans.

És possible imaginar-ho en espais com les ciutats mitjanes i grans?

Els patrons són els mateixos: passar de la llei a la sostenibilitat, la restauració i la reconciliació, però sempre d'acord amb la idiosincràsia de cada territori perquè el desenvolupament regeneratiu sigui factible. Ara per ara, ens pensem que la crisi climàtica i altres conflictes són irremeiables, però si realcem aquest potencial regeneratiu de cada zona, veurem que es poden revertir.

Falta repensar les relacions entre el camp i la ciutat?

Sí, cal repensar-les en dues direccions: aprofitar les coses que funcionen i, alhora, reconnectar les *xarxes calentes*; és a dir, aquelles trames humanes disposades a dialogar per sanar els respectius ecosistemes. No cal

inventar res: les cultures natives ho feien quan defensaven la sobirania energètica, ecològica i econòmica. Això, al segle XXI, vol dir potenciar els vehicles elèctrics i el transport compartit, aprofitar els recursos hídrics o impulsar sistemes de construcció, enginyeria, planificació i producció ecològics; i és que o creem estructures bioregionals noves o sucumbirem a un capitalisme que ens porta a l'abisme.

També necessitem altres formes d'institucionalitat?

Yanis Varoufakis s'hi refereix quan ens adverteix que qui veritablement mana és el tecnofeudalisme de Google, Microsoft i altres multinacionals. Així doncs, hem de crear un sistema B que, davant les disfuncionalitats de l'actual, posi en pràctica les alternatives econòmiques i institucionals que, si volen ser resilents, han d'organitzar-se en funció de la proximitat, però, com deia abans, amb una visió de salut planetària i col·laborant a escala global. De fet, coincidint amb la pandèmia i malgrat les restriccions de les llibertats, s'han incrementat les xarxes de persones i organitzacions que ja treballen en aquesta línia.

Quines en destacaries?

L'octubre del 2019 es va celebrar a Boulder (Colorado, Estats Units), la primera trobada mundial de

Regenerative Earth Summit, en què es van presentar projectes de bioeconomia i biomaterials d'àmbit local. Hi van ser presents, entre d'altres, les organitzacions Regeneration International, creada el 2015 per l'ecofeminista índia Vandana Shiva amb l'objectiu d'impulsar la transició cap a una agricultura regenerativa davant el repte de l'escalfament global i la fam al món; Regenesys, que agrupa diferents educadors estatunidencs compromesos en la permacultura i el disseny ecològic, i Capital Institute, que ja aplica a vuit països els mateixos principis en el sector de les finances perquè les comunitats esdevinguin *sistemes vius*. A més, també cal destacar els moviments com Transition Towns i Regenerate Australia, destinat, aquest últim, a restaurar els hàbitats afectats pels incendis que van assolir aquest país entre el 2019 i el 2020, o la plataforma Desenvolupament Regeneratiu per Revertir el Canvi Climàtic, que sota l'impuls de l'economista britànica Kate Raworth, autora d'*Economia rosquilla: 7 maneres de pensar la economia del segle XXI*, busca l'equilibri entre el benestar humà i els límits planetaris. Totes aquestes iniciatives de disseny ecològic, algunes de les quals ja es practiquen a escala regional, revelen que podem canviar el rumb de les coses i que, malgrat tots els problemes, hi ha llum al final del túnel.—*

DLE

La tríada de la transformació local

Davant l'impacte de les anomenades *tres des* (desindustrialització, desocupació i despoblament rural), el desenvolupament local endogen (DLE) neix com l'aposta per empoderar l'acció dels agents del territori en la recerca d'una vida equilibrada i sostenible

Text: Jordi Boixader

El desenvolupament local endogen (DLE) és el que es produeix en els territoris que aposten per actuar des de dins cap enfora. Entès com a *autodesenvolupament* —o *desenvolupament basat en el lloc*—, és una reacció contra les catedrals del desert; és a dir, les polítiques d'industrialització centralitzades, en què les decisions es prenen de dalt a baix i se seleccionen els territoris i els sectors on es dirigeix la inversió, el suport financer, els subsidis, etc. Davant això, el DLE utilitza el potencial de cada àrea i se sustenta en la idea que tots els territoris es poden promocionar. És, en altres paraules, la reacció a l'atmosfera industrial, a l'organització flexible de la producció i a la manera com es difon la innovació o el procés urbanitzador, que, fins a finals de la dècada dels setanta, havia funcionat. En aquest punt, l'economista italià Fabio Sforzi subratlla que el col·lapse del model fordista és el que permet redescobrir aquestes noves formes de producció territorial, moltes de les quals ja tenien un lloc destacat en la història econòmica.

TRES TRES ESSENCIALS I ALGUNES PARADOXES

En el desenvolupament local endogen hi ha diverses teories i pràctiques, si bé totes parteixen de la idea que ha d'existir una comunitat que hi estigui involucrada. D'acord amb això, apareixen tres característiques diferenciades. La primera és explícita: les iniciatives de cooperació entre els actors, les visions compartides dels plans estratègics i els mapatges es fan a pobles, barris i ciutats. Ara bé, algunes mirades més profundes posen de manifest la importància superior de factors intangibles difícils de mesurar, com la reciprocitat, el capital social o la diversitat creativa, per explicar la prosperitat dels llocs. En línia amb aquest principi, cal dir que la qualitat del compromís és essencial. Així ho

detalla el sociòleg francès Henri Mendras al llibre *Sociologia de Europa occidental*, quan afirma que, mentre el municipi de Prato (la Toscana, Itàlia) era exhibit com un districte econòmic capaç de produir la meitat del teixit cardat de la Comunitat Europea —amb una força laboral de 50.000 persones distribuïdes en empreses de cinc treballadors—, també era conegut com «la ciutat dels dits tallats» pel gran nombre d'accidents laborals que hi havia.

Una segona característica del DLE és que es produeix en espais geogràfics delimitats. El filòsof Xavier Robert de Ventós diu que el món no està ordenat com un joc de nines russes en què parlar de *local* o *regional* pot ser sinònim de *petit*, o *delimitar* pot significar *tancar*: senzillament assistim a una contínua interacció entre escales. Al seu torn, autors com el planificador canadenc John Friedmann indiquen que *local* significa 'un espai cultural procliu a desenvolupar-se en la mesura que comparteix un sentiment de col·lectivitat'. Des d'un punt de vista econòmic, en canvi, l'economista xilè Sergio Boisier ho interpreta com 'l'entorn on es reinverteix i es diversifiquen les activitats'; mentre que, en les polítiques públiques, el que determina l'àmbit del desenvolupament acostuma a ser una frontera administrativa, especialment el municipi. Una de les paradoxes del desenvolupament local endogen, però, és que, a mesura que fem el gest, intuïtivament adequat, d'apropar la presa de decisions, la pauta del desenvolupament es torna cada vegada més externa. Finalment, la tercera característica és que el DLE participa de la idea que *desenvolupament* equival a *construir capacitats*; així s'hi refereix la sociòloga estatunidenca Saskia Sassen. En concretar aquest enunciat basant-nos en una sostenibilitat transformadora, sorgeixen dues línies de pensament que apunten al «per a què» i al «com». Així, el «per a què» fa referència a la llibertat

de viure el tipus de vida que es vulgui (i es diferencia del capital humà com a simple factor de creixement econòmic) i el «com» té a veure amb la mobilització de recursos. Aquí l'escola territorialista italiana sosté que cal una harmonització entre els processos de llarga durada i les pràctiques quotidianes, perquè el que anomenem *recursos* són, en realitat, *valors*, en cert sentit, patrimonials.

DIVERSITAT DE MODELS, VARIETAT D'ACCENTS

Quan posem la lupa sobre el mapa, ens adonem que el desenvolupament territorial és un fenomen en què trobem des de plantejaments ortodoxos, centrats en la competitivitat, fins a formulacions orientades a la transició ecològica o al reconeixement de ple dret de l'economia social i solidària (ESS). És el que mostra la figura 1.

Així, al vèrtex inferior dret se situen les aproximacions més tradicionals de l'economia regional, que són, essencialment, sistemes productius especialitzats en sectors industrials com el tèxtil, la pell, etc. (Igualada n'és un cas representatiu). També hi ha, però, territoris amb una part significativa de l'estructura productiva especialitzada en la producció, l'ús i l'intercanvi de coneixement: els *valleys*, que emmirallant-se en l'àrea californiana han proliferat arreu. Les tensions d'aquests dos models han estat àmpliament descrites i se'n discuteix tant el patró de desigualtats —no només salarials sinó també residencials— com el model de governança, en què pràcticament l'únic paper de la ciutadania és ser consumidora. En aquest sentit, un dels grans valors del DLE radica en el fet d'incorporar la sostenibilitat; és a dir, una evolució

polifònica per a la creixent amplitud dels problemes ambientals i la seva multiescalaritat indiscutible. Entre els moviments que fan aquest plantejament més profund hi ha les *ecoviles*, com la de Findhorn, a Escòcia, que es remunta a l'any 1965.

Quant als patrons de transició, en podem distingir tres: l'agroecològic, que recau en la relació terra-aliments-comunitat; l'energètic dels pobles alemanys, que creixen sota la influència del moviment antinuclear, i el de les ciutats angleses que, amb la localitat de Totnes al capdavant, sorgeixen com a resposta a l'amenaça del pic del petroli i situen l'interès en els sistemes locals d'intercanvi (moneda, compra, impostos, etc.). De fet, la circularitat ha entrat amb força en el desenvolupament local endogen, ja que, juntament amb la reutilització i la renovació de materials, permet dissenyar esquemes autocentrats.

PRÀCTIQUES HETEROGÈNIES

Entre les experiències que més han influït a casa nostra destaca el moviment Cittaslow, aparegut al municipi italià de Greve in Chianti (Florència) i que es caracteritza per donar importància al paisatge, al patrimoni, a l'emprenedoria local, a l'associacionisme de la gent i a la serenitat com a estil de vida. En aquest sentit, també l'ESS ha estat capaç de bastir models d'èxit, marcats per una forta presència del sector cooperatiu, una estructura econòmica diversificada, una capacitat de reinversió elevada, una important cohesió social i un lligam estret del sistema productiu amb el territori. La regió italiana d'Emília-Romanya i el municipi guipuscoà d'Arrasate (Mondragón) —en el primer cas en un

Figura 1.
Models de desenvolupament local endogen

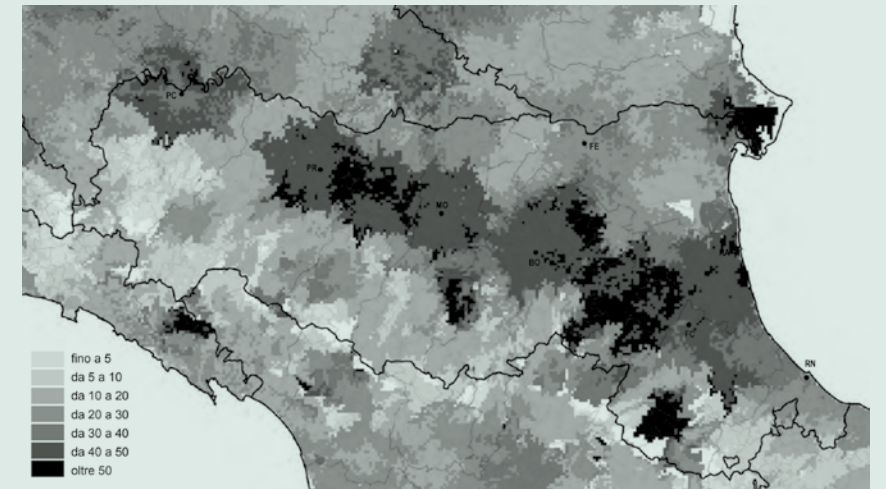
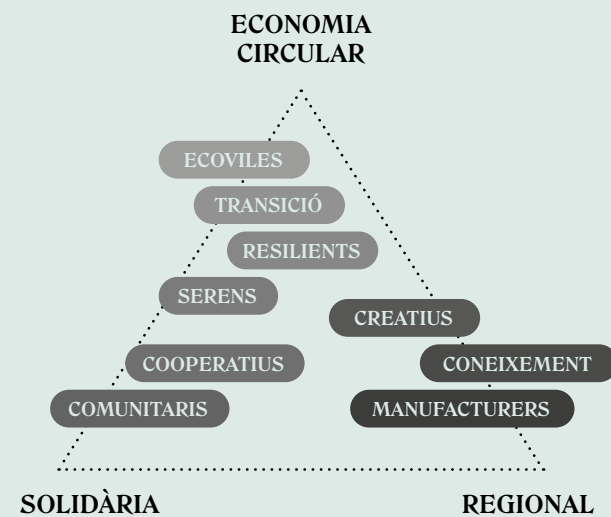

Figura 2.
Accessibilitat de les cooperatives, 2018
Font: Legacoop Emilia-Romagna

sentit horitzontal i en el segon, més vertical— figuren entre les iniciatives més reeixides, tal com apunten els estudiosos Jordi Estivill i Ivan Miró quan parlen de la tradició, la diversitat i la densitat territorial de les iniciatives de l'ESS.

Una altra via del DLE és el desenvolupament comunitari, en tant que reivindica l'abordatge col·lectiu de les problemàtiques i el treball amb la comunitat per aportar solucions. En aquest cas, és interessant la pluralitat de pràctiques que contribueixen a la prosperitat local, des de les infraestructures del comú de Törbel (Suïssa) fins a la memòria de les dones pageses del Baix Solsonès, que reformulen el territori com a espai de vida compartida i projecció. Dit això, convé emfasitzar que els diferents models no són excloents entre si —de fet, cada vegada hi ha més propostes d'hibridació de les opcions econòmiques locals— i que, en algunes aglomeracions cooperatives, és fàcil reconèixer la lògica d'un veritable sistema productiu. Ho podem veure en la figura 2.

URBANITZACIÓ, VOCACIONS I RITMES DE TRANSFORMACIÓ

De totes les qüestions irresoltes del desenvolupament local a Catalunya destaca sobretot el procés urbanitzador que tant condiona la dinàmica de les activitats econòmiques i la sostenibilitat. Tant és així que, si bé s'han produït avenços en el disseny de la política econòmica local, no s'ha limitat el poder del *bloc immobiliari-financer*, tal com l'anomenava l'urbanista italià Giuseppe Campos Venutti. Una mostra d'això és la proliferació d'urbanitzacions en espais naturals i agraris,

de megaprojectes en àrees turístiques en risc de declivi o de centres comercials a les perifèries de totes les ciutats mitjanes. Tot plegat revela com el debat sobre el model econòmic va lligat, indistriablement, al model territorial.

Si ho plantejarem des de l'òptica del desenvolupament local endogen, veiem que destaquen les vocacions dels territoris que, a més de tenir un elevat contingut econòmic, responen als aspectes crítics de la vida als municipis. Això inclou apostar per l'energia eficient, la infraestructura tecnològica, la regeneració de l'entorn construït, la cura de les persones, l'alimentació, la mobilitat, el comerç, els espais culturals, els serveis ecosistèmics o la recuperació de residus; uns sectors estratègics de l'ESS que, per la seva naturalesa geogràfica, estan fortament condicionats pel tauler de joc que marca el planejament.

En aquest sentit, l'ESS va tard pel que fa a la contribució que li toca fer en l'ordenació del territori i l'urbanisme, però, en canvi, ha fet saó amb iniciatives per viure de l'aire, tornar als pobles, cotreballar, recuperar colònies industrials, gestionar béns comuns o custodiar la natura. A més, compta amb l'experiència adquirida en les polítiques públiques locals, a través de la promoció econòmica, i la confluència amb les «noves cultures» del territori, l'aigua i l'energia. Així doncs, en un context en què els plans urbanístics van quedant obsolets, tenim l'oportunitat d'avançar cap a aquest desenvolupament local endogen tan desitjat. Un model que, si aconsegueix casar les vocacions productives dels territoris amb la renovació dels instruments de la planificació, serà veritablement exitós i transformador.—*

LES NOVES EINES DISRUPTIVES

Territoris i comunitats
socialment responsables (TCSR)

En el camí cap al desenvolupament comunitari i el cooperativisme més genuí, els TCSR es presenten com a estratègies ètiques i culturals capaces de conjugar els valors d'interioritat, sobrietat i solidaritat

Text: Daniel Jover

Quan parlem de territoris i comunitats socialment responsables (TCSR) ens referim a una manera de gestionar i regular el conflicte a escala local que implica impulsar l'economia social i solidària (ESS). No és cap tècnica ni cap metodologia, sinó un enfocament global i una estratègia original i innovadora, arrelada en la fecunda tradició del desenvolupament comunitari, el cooperativisme i l'educació transformadora; tres conceptes que han il·luminat un gran nombre d'experiències.

També els TCSR poden entendre's com una nova cultura de democratització econòmica i territorial que diferencia un espai dels altres i que té la força per involucrar i mobilitzar totes les parts interessades en el seu desenvolupament. És, d'alguna manera, un procés de canvi caracteritzat per la integració de múltiples iniciatives i la corresponsabilitat de totes les persones i agents socials i econòmics, la qual cosa incrementa la substantivitat democràtica i la participació activa, i eixampla la frontera del que és possible i de l'esperança. Els models de territoris i comunitats socialment responsables han de potenciar, doncs, el desenvolupament local i l'economia plural com a factors d'ocupació de qualitat, però també de cohesió social, convivència i qualitat democràtica.

'EU-TOPIES' NECESSÀRIES

Però com afrontem els vells i nous conflictes de pobresa, desocupació, exclusió i precarietat des d'enfocaments integrats i estratègies de cooperació publicoprivades

comunitàries? Davant la crisi del sistema actual d'ocupació, hem de plantejar una alternativa viable com a orientació de l'acció diària i no actuar solament sobre els efectes i conseqüències que té, sinó també sobre les causes. Això demana polítiques de desenvolupament eficaces i honestes que atorguin possibilitats de vida i feina als habitants. En les pràctiques reals és on les *eu-topies* esdevenen necessàries com a germen d'altres models alternatius: bones experiències innovadores i solidàries que, en la seva formulació, demostrin maneres de produir, treballar i redistribuir que no dissocien progrés econòmic sostenible de cohesió social. Ara bé, si l'hegemonia cultural o la nostra mirada estan tenyides de ressentiment i por i busquen el retorn inútil al passat, serà impossible il·lusionar-nos amb futurs probables, ja que només disposarem de la trista aspiració a reproduir i repetir els errors tot cobrint-nos d'una amargor estèril. En aquest sentit, els TCSR obren pas a idees fortes, com el pacte, el consens, l'acord, el pla, la responsabilitat i la governança, a més de l'arrelament en la comunitat, l'interès col·lectiu i la defensa i l'aplicació dels principis de solidaritat i responsabilitat mediambiental.

DESENVOLUPAMENT LOCAL, CANVI HOLÍSTIC

Els conceptes *ocupació local* i *territoris socialment responsables* ja van ser reconeguts per la Comissió Europea i altres institucions comunitàries durant els anys vuitanta i noranta com a instruments contra la desocupació i, des de llavors, han guanyat importància de

manera desigual. L'evolució cal analitzar-la en el marc de les successives crisis energètiques, econòmiques i socials de finals dels anys setanta, que van afectar les grans àrees urbanes a causa de la reestructuració global del capitalisme, els impactes de les noves tecnologies i les deslocalitzacions. Aquestes crisis van il·luminar models alternatius de naturalesa endògena que, a través de la solidaritat, potencien la identitat cultural i la imatge de marca diferent, creen una estructura organitzativa favorable a la intercooperació i aposten per una gestió que cohesiona representants públics i privats mitjançant consensos i pactes territorials. Així mateix, els TCSR tenen una perspectiva integral que promou pràctiques reproduïbles i transferibles centrades en el diàleg, la participació i la cooperació; una implicació directa de la ciutadania en el procés econòmic que pot representar un model de participació cívica per a altres entorns.

D'aquesta manera, trencant amb els mecanismes perversos de desigualtat, precarietat i cronificació de

la pobresa, que afebleixen les organitzacions sindicals i les classes populars, emergeix una proposta radicalment diferent que tenyeix la petita i mitjana empresa (pimes), el cooperativisme i l'ESS. Una perspectiva crítica i alternativa que, en l'agenda internacional, prioritza la regeneració ecològica i social, l'economia feminista i igualitària, la reducció de la mida de les empreses i la democràcia econòmica. Una tendència que ha anat guanyant força sobretot a partir de l'any 2000, amb les innovacions socials i l'esperit de cooperació teixit entre les xarxes ciutadanes i les organitzacions de l'ESS, que han posat en pràctica una estratègia que, per damunt de tot, busca la subsidiarietat i fomenta l'econòmica local.

MODELS EN DISPUTA

Podem afirmar, doncs, que els TCSR cerquen la confluència del treball comunitari i el cooperativisme com a palanques per al desenvolupament local i per-

meten la convivència geogràfica del col·lectiu productor i del col·lectiu client-beneficiari, ja que la immensa majoria de les empreses i les organitzacions de l'economia social i solidària sorgeixen en el territori com a resposta a les necessitats locals. En aquesta línia, l'ESS genera llocs de treball estables i de qualitat per a la població, la qual cosa és sinònim de cohesió social i progrés endogen. A més, pel seu caràcter d'economia relacional amb arrels locals, tendeix a crear vinculacions sòlides amb altres grups de la zona, siguin autoritats locals, sindicats, empreses, pimes o associacions privades; un fet que propicia la creació i la consolidació d'estructures en xarxa.

De tota manera, és important saber gestionar la realitat sense deixar de criticar-la i qüestionar-la, cosa que és possible si seguim les estratègies innovadores dels TCSR, ja que fomenten accions que ens treuen de la paràlisi. I és que la passivitat i la resignació no sols són conseqüències d'aquesta situació en la qual estem immersos, sinó que s'han convertit en unes de les causes més profundes. Per tant, necessitem una nova comprensió de la realitat que inclogui la percepció dels aspectes inèdits latents i que sàpiga escoltar i mirar les dinàmiques que afavoreixen la participació i la substantivitat democràtiques. Cal, en definitiva, saber quines vies s'han d'emprendre perquè la praxi del desenvolupament local s'imposi als models convencionals.

TEIXINT ALIANCES

En aquesta tessitura, les preguntes que ens hauríem de fer són les següents: serem capaços de trobar els mitjans per viure junts i de manera democràtica sense danyar-nos? No seríem més feliços si poguéssim conviure, treballar, cuidar-nos els uns als altres i millorar, d'aquesta manera, el civisme i la cohesió social dels nostres barris i ciutats? Com pot contribuir aquest plantejament en el discurs, la teoria i la pràctica dels territoris i comunitats socialment responsables?

Els TCSR apareixen justament per garantir un desenvolupament territorial integrat i corresponsable, en què el focus no es posi exclusivament en l'anàlisi de l'activitat econòmica i la construcció de sistemes productius de caràcter local per a la creació d'ocupació. És per això que incorporen de manera equilibrada altres dimensions extraeconòmiques i passen d'entendre el territori com un problema a veure'l com una oportunitat de regeneració ecològica, social i laboral que fomenta l'economia plural. De la mateixa manera, cal dir que serveixen per aglutinar voluntats i aliances que conflueixen en un projecte de ciutat o de territori basat en una visió compartida del futur desitjable, la creació d'una cultura de corresponsabilitat i un sistema de

governança participativa que és molt important per poder donar respostes i solucions democràtiques als reptes de sostenibilitat ambiental, creixement econòmic i ocupació i inclusió social.

PER UN NOU ECOSISTEMA

Històricament, l'atur, l'incivisme, l'exclusió, la marginació i el patiment han estat conseqüències directes de les principals disfuncions o desajustos que es registren en l'àmbit econòmic, ambiental i social. Nosaltres som protagonistes d'aquesta realitat que impacta sobre totes les esferes de la vida i no sols sobre l'ocupació assalariada o el treball humà. Es tracta d'una crisi planetària multidimensional que interpel·la els polítics, els empresaris i els financers, però també, i especialment, el conjunt dels ciutadans, que poden veure truncades les seves aspiracions.

La història també ens demostra que les ciutats i els territoris sotmesos a una crisi tan estructural, en què conflueixen l'emergència climàtica, la precarietat, l'atur i les greus desigualtats socials, acostumen a fer implosió. Conseqüentment, aquestes zones es veuen desbordades per problemes multidimensionals i es produeix un canvi en el perfil dels ciutadans, que busquen noves maneres d'evitar l'exclusió i la invisibilitat de la pobresa i la misèria. És aleshores quan cal reivindicar polítiques que afavoreixin la participació activa, el protagonisme i la responsabilitat col·lectiva de les persones. Perquè això passi, però, el model hegemònic de desenvolupament econòmic local (DEL) hauria de mutar cap al que formulen els territoris i les comunitats socialment responsables: un nou model que estimula la creació d'activitat i l'ocupació de qualitat al mateix temps que afavoreix la participació dels diferents agents locals; d'aquí el repte que les administracions públiques estableixin lligams i acords amb la ciutadania, les empreses, els centres de recerca, les universitats i els agents econòmics i socials presents en el territori.

Dit d'una altra manera: si les ciutats volen ser TCSR, han de funcionar com a ecosistemes que, a banda de proporcionar ocupació i inserció laboral, també fomentin la convivència, els contactes, els intercanvis, les relacions de poder, la creació i la comunicació. Autors com Edgard Morin ho han estudiat i aposten per una nova *política de civilització* que doni peu a una democràcia econòmica i social plena. Una democràcia que ha de desplegar els principis bàsics d'autoorganització, diàleg, interdependència, complementarietat i sostenibilitat que ja apliquem els TCSR i que, al capdavall, marquen el rumb cap a una regeneració ecològica i social de l'economia i el territori.—*

SOBRE RESILIENCIES I SOSTENIBILITATS

Un nou enfocament sistèmic

En la necessitat de vincular la vida a la justícia social, l'ecologia i els valors de la llibertat i la solidaritat, emergeix el concepte de sostenibilitat popular, la qual planteja una visió holística, integradora i transformadora de la realitat.

**Text: Marina Vilaseca, Mireia Colomer
i Ferran Canudas**

Actualment, poques persones neguen l'existència d'una crisi ecològica causada pel sistema socioeconòmic en què vivim: la irrupció de diversos fenòmens a escala global apunten cap a una profunda crisi sistèmica, també anomenada crisi civilitzadora, tal com s'hi refereix el biòleg Martí Boada: no parlem només de l'àmbit ecològic; també dels àmbits polítics, socials i culturals.

És, en aquest context, on cal revisar quins termes utilitzem per definir la realitat i els horitzons cap on volem transitar per combatre aquesta crisi. Primer de tot, doncs, és necessari posar de manifest la urgència de reapropiar-nos de conceptes com sostenibilitat, polititzar-los i dotar-los de contingut ètic i, en segon lloc, repensar –des de i a través d'aquests termes– el camí per arribar a la sostenibilitat popular (integral).

Ara com ara, estem en un escenari on no sols s'ha acceptat la insostenibilitat del model de desenvolupament actual (i en part dels seus imaginaris associats) per la majoria de la població; també s'ha estès l'acceptació que el creixement econòmic no pot ser sostenible. És, per això, que ha irromput el concepte de resiliència, substituint el concepte de sostenibilitat, amb totes les conseqüències que això implica.

Sembla que ja no cal ser sostenibles sinó resilients; un terme que ha calat en moltes esferes i que, precisament, és un dels atributs més destacats de l'Economia Social i Solidària. Ens trobem, per tant, a cavall de dos conceptes utilitzats per gran part de la societat. Però, a

quin horitzó els plantejem? Ser sostenibles i resilents per què, amb què, i amb i per qui?.

LA CONTRAREVOLUCIÓ DE LES PARAULES

Per si mateix, "sostenibilitat" és un concepte buit; indica poc més que la voluntat que determinades organitzacions, valors, pràctiques o recursos perdurin en el temps. L'informe Brundtland (1987), on se situa el naixement institucional del terme, defineix "desenvolupament sostenible" com "aquell que satisfà les necessitats del present sense comprometre les necessitats de les futures generacions". Es tracta de per què, el què, el qui i el com el que dona significat ètic al concepte i el diversifica fins a tenir, actualment, 130 definicions diferents. Així ho explica Boada.

En conseqüència, tendir a un ús generalista del terme i desvincular-lo de la seva dimensió ètica contribuirà a banalitzar-lo, deixant el camp lliure perquè pugui ser instrumentalitzat pels poders fàctics (polítics, econòmics i socials). Dit d'una altra manera: una vegada està protegida i promoguda per la tecnocràcia, l'abstracció del significat "sostenibilitat" pot convertir-lo en isomorf o contrarevolucionari, cosa que inhabilitarà la seva capacitat transformadora. És, en conseqüència, la desvinculació ètica del concepte que fa possible aquesta paradoxa i contradicció.

I el mateix procés passa en altres termes moderns, com ara "resiliència", "participació" i determinades

formes d'entendre l'economia social i solidària, conceptes que comparteixen protagonisme en les agendes socials i polítiques. Quan es produeix una excessiva polisèmia i es banalitzen, adquireixen una visió institucionalitzada, dogmàtica, acrítica i, de dalt cap a baix, es desvinculen tant de l'experiència com de qüestionaments filosòfics.

DE L'ISOMORFISME A LA DIMENSIÓ POPULAR

La resiliència d'un sistema es defineix pel grau de pertorbació que pot absorbir un sistema mantenint la seva funcionalitat i estructura (o sigui, la capacitat del sistema per autoorganitzar-se) i incrementar la capacitat d'aprenentatge.

El seu origen institucional el trobem al nord d'Europa, liderat per l'Stockholm Resilience Centre, en un context en què ja ningú negava la insostenibilitat del neoliberalisme, des d'una estratègia basada en l'oferta de seguretat, ni la institucionalització de la inseguretat, davant el qual es proclama la resiliència per fer front al fracàs del desenvolupament sostenible.

Des d'aquesta perspectiva, l'ús generalista i abstracte del concepte contribueix a legitimar els valors del capitalisme. Així és com es vincula resiliència (d'ètica neoliberal) amb models de moralitat: si la resiliència implica absència de dolor i seqüeles, es pressuposa com a horitzó de perfecció. I, des de la mateixa òptica, es tracta d'un procés estratègic per atomitzar les comunitats i hiperresponsabilitzar-les dels conflictes i reptes, tot deixant la gestió de conflictes socials i ecològics en mans de l'autosuficiència i autoregulació, fent-les responsables úniques de la seva resiliència.

Per tant, cada vegada més, la resiliència es planteja com a única solució als conflictes en programes de desenvolupament. I això fa que corri el risc d'esdevenir un isomorfisme de l'estructura i de la dinàmica socioeconòmica actual, i no un agent transformador.

No sols això. La suposada "neutralitat" política i ètica de la resiliència i la sostenibilitat obvia els biaixos produïts per les relacions de poder. De manera que és important definir i arrelar els conceptes i posicionar-nos en quina sostenibilitat i quina resiliència ens referim per tal que no siguin susceptibles de ser instrumentalitzats al servei del sistema capitalista ni dels mites culturals de la insostenibilitat.

És, des d'aquesta voluntat de polititzar els termes, que cal vincular la resiliència a un tipus de sostenibilitat amb voluntat projectiva i no conservadora. Una voluntat que es podrà vincular amb la sostenibilitat de la vida quan inclogui la promoció i protecció de relacions de justícia social i ecològica, i es basi en la llibertat i solidaritat com a valors fonamentals. Ens referim a la sostenibilitat popular, aquella que no diferencia entre

la sostenibilitat econòmica, ecològica i social, sinó que parteix d'una visió integral i integradora.

SOSTENIBILITAT POPULAR (O PROMOCIÓ POPULAR SOSTENIBLE)

El concepte 'Desenvolupament popular sostenible', elaborat acadèmicament pels economistes Joan Martínez Alier i David Barkin, va néixer per confrontar-se i posicionar-se davant el concepte més generalista i isomorf de sostenibilitat. És a dir, reconvertir-lo en un concepte que té com a requisits indispensables la justícia social i ecològica, l'activisme social, la salut comunitària, l'equitat territorial i sociocultural, l'equilibri ecològic i el desenvolupament endogen. Arracona, doncs, la linealitat o direccionalitat del desenvolupament per basar-se en la creativitat social, ressaltar la col·lectivitat (a través de la potenciació de les identitats col·lectives positives, la cohesió social i l'acció col·lectiva), a més de potenciar l'apropiació comunitària, la diversitat, l'experiència i el diàleg de sabers, la complexitat, el caràcter holístic i la teoria sistèmica davant de sabers fragmentats i el dualisme.

En aquest sentit, rebutja tant la linealitat com la direccionalitat del terme "desenvolupament" i integra la idiosincràsia i la llibertat de cada territori i comunitat en organitzar-se per avançar cap a la sostenibilitat. És, per aquest motiu, que cal reivindicar la substitució del concepte "desenvolupament popular sostenible" per "promoció popular sostenible" o, simplement, "sostenibilitat popular".

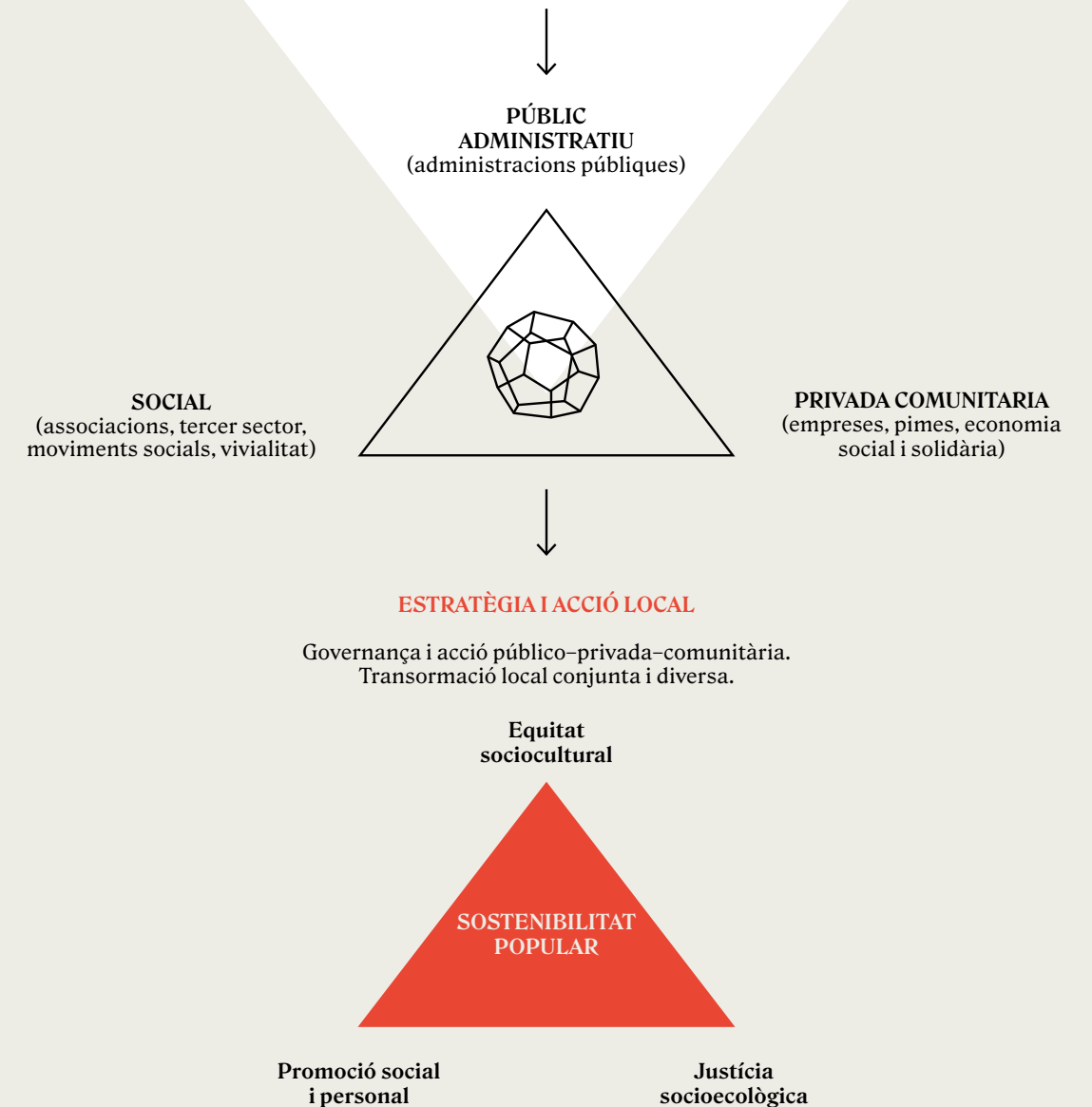
L'HORTIZÓ I EL CAMÍ

La "promoció popular sostenible" és aquella fita en què la relació de justícia social i ecològica, equitat territorial i sociocultural ha de garantir la promoció social i personal (Figura 1). Es basa en la compatibilitat i mútua dependència entre la conservació dels recursos naturals i el desenvolupament comunitari i econòmic, i no concep la promoció local si no és en base als cinc actius -definits pel geòleg Jaime Izquierdo- i els tres grans conjunts d'acció, és a dir, grups d'actors que actuen a la realitat per transformar-la.

Entre els actius trobem la iniciativa de la comunitat local; la mobilització dels recursos endògens (materiais, organitzatius, tecnològics, temporals, naturals); la promoció social i personal; la compatibilitat i mútua dependència entre conservació dels valors del patrimoni i les activitats que s'hi desenvolupen i projecten; i el manteniment de la diversitat social, econòmica, ecològica i de poder de mobilització. Aquests actius s'imbriquen i es promociónen entre si, imprimint-se de forma transversal en el sistema i intervenint tant

SISTEMA LOCAL DE TERRITORI

1. Iniciativa de la població local
2. Mobilització dels recursos endògens (tangibles i intangibles) de la forma més autònoma possible.
3. Promoció social i personal
4. Compatibilitat i mútua dependència entre la conservació dels valors del territori
5. Manteniment i promoció de la diversitat (social, econòmica, ecològica, de poder).

en la dimensió pública-administrativa, social, com privada-comunitària.

A través dels elements anteriors, el sistema permetrà una major creativitat social, entesa com la precondition per a la sostenibilitat, la resiliència i protagonista de l'estratègia i l'acció local. Una creativitat entesa com la creació de coneixement i consciència col·lectiva, però també com a eina per reconstruir aquelles relacions de poder que es comportin com a vectors de la desigualtat i de bloqueig de les aspiracions col·lectives i comunitàries.

Des de la perspectiva de la promoció popular sostenible, la finalitat metabòlica és la de promoure i protegir les diferents necessitats humanes, i fer-les perdurar en el temps. Al fil d'això, l'economista Manfred Max-Neef rebutja el mite cultural que les necessitats humanes tendeixen a ser infinites, constantment canviant i que varien d'una cultura a altra i d'un període a altre. Al contrari. Segons ell, les necessitats humanes són poques, delimitables i constants en tot temps i cultura, estan interrelacionades i giren entorn de la persona: la subsistència, la protecció, l'afecte, l'enteniment, l'oci, la creativitat, la identitat, la llibertat, i la participació.

Aquestes necessitats humanes s'expressen en set dimensions proposades per l'economista i polític Jordi Boixader: la dimensió econòmica (funció productiva), l'ecològica (funcions de regulació ecològica), la cultural (funcions de promoció i conservació de referents simbòlics col·lectius), la de vivialitat (funció d'hàbitat i lloc on viure), l'estètica (funcions perceptives de la realitat), la comunitària (organització social i comunitària) i la dialògica externa (les relacions entre sistemes, tan horitzontalment com apiladament). Aquestes dimensions són indissociables, interdependents, i estan íntimament relacionades en un metabolisme social compartit, aquell que defineix la vida comunitària.

DE LES CAPACITATS A LES PROPIETATS

El sistema, per tant, abraça des de la dimensió identitària fins al caràcter projectiu de la comunitat vinculat a l'autoorganització de les regles i comportaments socials i culturals, així com les normes econòmiques dels recursos tangibles i intangibles. I, en el seu centre, hi trobem els béns comuns, aquells que produeixen els recursos per satisfer les necessitats comunes a través de regles d'accés i usabilitat socialment establertes.

Aquests béns són alhora significat i significat del sistema, mentre que el paisatge, entès com a conjunt de referències simbòliques compartides i apropiades comunitàriament, esdevé el bé comú per antonomàsia i el que té la capacitat delimitadora del sistema. Són en els béns comuns on podem veure el màxim grau d'expressió i d'interdependència de les característiques econòmiques, culturals, comunitàries, estètiques, eco-

lògiques, de vivialitat i dialògica de la realitat.

També és imprescindible en la promoció popular sostenible la creació d'entorns de creativitat social, que per potenciar-la cal superar el terme participació i substituir-lo per acció col·lectiva, evidenciant així la voluntat de no reduir la capacitat transformadora a un mer diàleg de sabers que no traspasa a l'acció.

A fi que aquesta acció maximitzi la seva capacitat transformadora, cal que s'expressi i s'organitzi en l'economia i el treball. I aquí, l'Economia Social i Solidària (ESS) aporta tant les pràctiques com l'entorn organitzatiu, alhora que resiliència al sistema. Una resiliència que, en la sostenibilitat popular, ve determinada per tres grans capacitats i nou principis o propietats.

Quant a les capacitats, trobarem la robustesa (mantenir-se aliens als canvis imprevistos), l'adaptació (retornar a l'estat original) i transformació (quan el sistema reacciona davant d'impactes severos o estrès, tot modificant les estructures insostenibles i els mecanismes de retroalimentació). Cal recordar que, en l'aproximació neoliberal, la resiliència aspira a estabilitzar el sistema però sense transformar-lo, quan les propietats de la resiliència són aquelles competències individuals i col·lectives que milloren les anteriors capacitats.

Això ens condueix als nou principis o propietats de resiliència que distingeix a la sostenibilitat popular: la diversitat, integració i modularitat; l'acció col·lectiva i comunitària; la governança policèntrica i adaptativa; el pensament sistèmic-complex; els processos d'aprenentatge, educació i autoreflexió; la memòria i el capital social; les xarxes, relacions socials i la connectivitat (intra i intersistèmica); el balanç entre persones, matriu biofísica i economia; i finalment, els serveis i les infraestructures comunitàries bàsiques.

REFLEXIONS FINALS: DESREVOLUCIÓ DE LES PARAULES

En les darreres dècades, conceptes com desenvolupament rural, sostenibilitat i participació ciutadana han patit fortes pressions mediàtiques i apropiacions generalistes des de l'agenda política i social. Aquest procés, irreflexiu a nivell ontològic, ha crescut a tal velocitat que ha obviat el reconeixement de diferents accepcions per a un mateix terme que sovint poden emmarcar-se en conviccions sociopolítiques contraposades. Amb el temps, aquesta diversitat de posicionaments s'ha fet evident i, alhora, ha forçat a l'emergència de nous conceptes que permeten identificar de manera més fefaent els seus principis i valors.

Tot plegat fa que, per parlar de sostenibilitat, sigui necessari un exercici previ que separi el gra de la palla, i que evidenciï el contingut ètic que sovint és, si no obviat, banalitzat. I és que la promoció popular soste-

nible concep la sostenibilitat com a un estat dinàmic que protegeix la justícia social i ecològica, l'equitat territorial i la promoció social i col·lectiva a través de la mútua dependència entre societat i recursos naturals. Parteix d'un enfocament sistèmic i municipalista i analitza la realitat i les seves dinàmiques com a ecosistema o sistema ecosocial que es construeix a partir d'un determinat substrat i que acull unes dinàmiques i fluxos de matèria, energia i informació pròpies.

No obstant, perquè la sostenibilitat sigui transformadora, no hi ha prou amb vincular-la i fer evident el seu contingut ètic. També cal vincular-la a la pràctica, perquè de no ser així, quelcom en aparença revolucionari pot esdevenir contrarevolucionari. En altres paraules: els valors de la sostenibilitat popular són més forts i útils per la transformació social en la mesura que s'apropen a l'escala comunitària i estan més vinculats l'experiència. Un vincle que es construeix des de la proximitat, la qual cosa permet protegir i practicar els valors que es proclamen des del lloc i des de l'experiència, és a dir, amb els peus a terra i enfangats. Vincular a la pràctica també requereix humilitat i honestat

en reconèixer que allò que es "predica" no és un valor extraordinari que posseeixen persones o grups amb una posició superior (moralment o tècnicament), sinó que es tracta, en essència, d'un bé comú.

Per contra, vincular els valors de la sostenibilitat amb una suposada excel·lència moral i capacitisme inhibeix la possibilitat de transformació social, perquè l'excel·lència (i també l'emprenedoria) són en essència excloents i individualistes, i no necessàriament solidàries; sinó més aviat perpetuadores de relacions de poder verticals i asimètriques, alhora que minen el camí de la transformació i apropiació col·lectiva.

Per tant, per fer front als efectes devastadors del poder, cal flexibilitzar les seves estructures, desempoderar-lo, i això vol dir inhibir la temptació d'instrumentalitzar conceptes que sovint en el màrqueting verd es comporten com a subtils però, no per això, menys reals i perillosos. Probablement, doncs, no sols caldrà decreïxer sinó també desempoderar perquè comunaltzar la vida sigui eina i fita per emprendre l'acció col·lectiva i avançar cap a la sostenibilitat popular. —*

Publicitat

Participa de la transformació social!

T'ho expliquem a nexe.coop

REACTIVACIÓ I ECONOMIA PLURAL

La clau de
volta per a la
transformació
local

Amb l'objectiu d'assolir un territori ecològic i socialment just, des de l'economia social i solidària s'aposta per impulsar un nou sistema productiu que garanteixi els serveis i les necessitats bàsiques de tota la comunitat

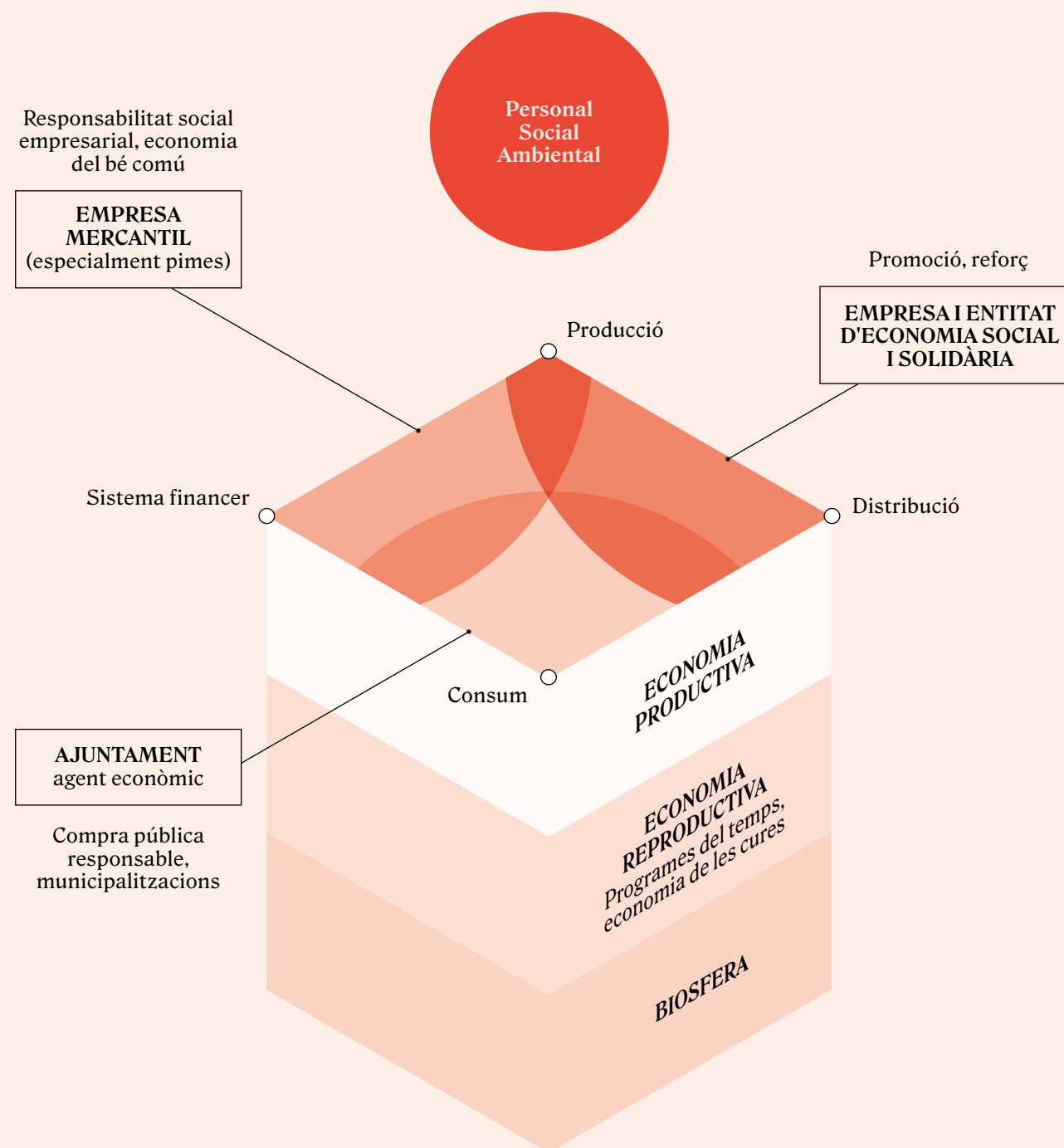
Text: Jordi Via i Llop

Molt sovint, les propostes per reactivar el món rural no parteixen d'un diagnòstic sobre les causes estructurals que han de servir per entendre les situacions que s'han de tractar, sinó més aviat al contrari: tendeixen a reproduir la mateixa escala de valors i el mateix paradigma socioeconòmic que és l'origen de les dificultats que es volen resoldre. Com afirma l'antropòloga Carla Escarrà a *Economia social i solidària i ruralitat: reptes i potencialitats*, els territoris rurals, amb l'apropiació dels béns comuns, la industrialització, els canvis en el sector agrícola i ramader i la irrupció del turisme, s'han convertit en espais d'aprovisionament de recursos, en centres d'oci i en abocadors de residus dels entorns urbans. Aquesta situació ha comportat, doncs, un procés de despoblament i una tendència a la pèrdua del tarannà i de la cultura d'aquests entorns.

UNA PETJADA INSOSTENIBLE

La pèrdua de sobirania al món rural arrenca amb la dissolució dels béns comuns, que passen a les mans dels terratinents. L'historiador i enginyer David Algarra explica a *El comú català* aquest procés de privatització progressiu d'espais com les garrigues (que aportaven farratges), els boscos (d'on s'extreien la llenya i els materials de construcció), les aigües (que servien per regar els horts i els conreus) i els sistemes hidràulics (com els canals i les séquies). La dissolució de les comunitats camperoles també es deu, però, al desplaçament massiu cap a les naixents grans ciutats i a la industrialització del sector primari, orientada a la maximització del benefici, el monocultiu i la ramaderia intensiva. Com bé ho descriu l'economista José Manuel Naredo «es va passar d'uns sistemes que obtenien productivitats modestes però que mantenien relacions estables amb l'entorn a d'altres que, a còpia de forçar el rendiment, van anar en detriment del patrimoni natural, amb conseqüències com la contaminació, la

TRIPLE SOSTENIBILITAT

degradació del sol, la sobreexplotació d'aqüífers, etc.».

Així mateix, tal com recull el document *Llavors per a la transformació ecosocial*, elaborat pel sector primari de la Garrotxa i el Ripollès, un altre causant de la pèrdua de sobirania dels territoris ha estat el fet que actualment els recursos productius vinguin majoritàriament d'altres països i que el coneixement per gestionar-los no sigui generat per la pagesia, que ha deixat de controlar els processos, ha hagut d'assumir inversions cada cop més importants i ha hagut d'endeutar-se per no quedar-se enrere davant la fugida cap endavant que ha suposat la intensificació de l'activitat agropecuària. Aquesta intensificació del sector, que ha reduït l'especialització de la producció d'aliments, ha alterat completament la forma de relacionar-se amb l'entorn, ja que la presa de decisions sobre l'abastiment alimentari ha quedat en mans del lliure mercat i això ha dilapidat el saber acumulat durant generacions sobre l'entorn i la seva sostenibilitat. Així doncs, s'ha imposat, de facto, la lògica de la competitivitat i del creixement il·limitat i l'alimentació ha deixat de ser un dret bàsic per convertir-se en una simple mercaderia.

Finalment, cal tenir en compte que un altre factor que ha tingut un paper rellevant en aquesta pèrdua de sobirania ha estat el turisme, que ha modificat els entorns físics, socials i culturals de l'àmbit rural. Les teories econòmiques que aposten pel turisme com a model de desenvolupament parlen de l'efecte *multiplificador* que té, convençudes que el creixement turístic afavoreix altres sectors, en la mesura que genera més demanda de béns i serveis. Aquest plantejament, però, obvia els tres impactes principals que ocasiona: l'apropiació dels recursos naturals, la gentrificació de l'espai i l'obligació per a la comunitat a fer feines no especialitzades i temporals.

CAP A UNA POLÍTICA TRANSFORMADORA

Per revertir aquests perjudicis cal, en primer lloc, que les polítiques socials i les econòmiques vagin de bracet. En altres paraules: la producció i el consum s'han de deixar de considerar una qüestió exclusiva de l'economia i les carències no s'han de tractar com un tema merament social, ja que la història ens demostra que els processos de desenvolupament local sovint han fracassat perquè tan sols han basculat a favor d'una sola dimensió. En segon lloc, si volem superar els problemes al món rural, cal una reactivació socioeconòmica que tingui en compte les causes estructurals, la qual cosa també requereix un marc conceptual que entengui el desenvolupament econòmic com un procés que no redueix l'activitat a l'ocupació i als ingressos que es poden generar. En tercer lloc, és primordial que el territori esdevingui un àmbit socialment res-

ponsable i això implica relacionar els diferents actors i mobilitzar els recursos per satisfer les necessitats i les aspiracions de les persones que hi habiten. Finalment, cal tenir en compte que l'economia ha de ser un subsistema supeditat a la sostenibilitat de la vida i als sistemes social i ambiental.

Seguint el que planteja el cooperativista Jordi Garcia Jané a *Economia solidària de supervivència*, per assolir aquests objectius calen comunitats locals autogovernades, solidàries i resilientes, atès que l'escala local —segons afirma Jané— afavoreix l'acció col·lectiva, situa les activitats econòmiques essencials i, si es construeix des de baix, esdevé un refugi democràtic en què la vida és possible. Construir aquestes iniciatives locals, però, exigeix el suport de les administracions públiques i la participació, la implicació i l'empoderament de tots els agents socioeconòmics en la seva diversitat: des dels mitjans de producció (sector mercantil convencional —sobretot micropimes i pimes—, sector de l'economia social i solidària —socioempresarial i sociocomunitari— i sector públic institucional) fins als diversos actors econòmics (treballadores, consumidores i usuàries, administracions, inversores...) i formes de distribució (mercat, reciprocitat, redistribució, autoconsum...) de recursos (monetaris i no monetaris) i de motivacions humanes (la realització personal, la resolució de necessitats, el lucre...). Tots aquests aspectes, si es posen al servei del bé comú, poden esdevenir l'empresa ciutadana que construeixi una economia plural transformadora.

En la mateixa línia, s'espera que els habitants dels municipis s'impliquin en el desenvolupament del territori i per a això cal que es reconeguin com a responsables del seu esdevenidor i siguin solidaris amb la comunitat on viuen. Com assenyalen Manfred Max-Neef, Antonio Elizalde, Martín Hopenhayn i altres teòrics de l'economia social, només generant autodependència i donant protagonisme a les persones en els diferents espais i àmbits es poden impulsar processos de satisfacció de les necessitats humanes: subsistència, protecció, afecte, enteniment, participació, oci, creació, identitat i llibertat. Amb aquesta autodependència, doncs, es poden combinar els objectius de desenvolupament econòmic amb els de justícia social, llibertat, desenvolupament personal i equilibri ecològic.

CAP AL REEQUILIBRI TERRITORIAL

D'acord amb l'Agenda Rural de Catalunya, en què s'afirma que la millor manera de predir el futur és creant-lo, les *Propostes per la democratització econòmica i la transició ecosocial* de la Xarxa d'Economia Solidària

de Catalunya i el *Decàleg d'accions estratègiques del Manifest de les entitats socioambientals per una transició ecosocial justa*, l'economia plural transformadora al món rural s'ha de vincular amb el desplegament d'una política de reequilibri territorial que hauria d'incloure els punts següents:

1. Promoure la cultura com a element vertebrador i impulsar-ne la innovació i la dinamització.
2. Fomentar polítiques d'accés a l'habitatge adaptades a les necessitats rurals (com recuperar i rehabilitar les masies i altres construccions en sòl no urbanitzable) i promoure el lloguer públic, les borses d'habitatge, l'habitatge compartit i altres fórmules de tinença (com la masoveria o la cessió d'ús a cooperatives).
3. Vetllar pels impactes sobre el territori i impedir, si cal, la implantació d'empreses, polígons industrials o sectors industrials que generen un greu perjudici social i ambiental en termes de consum d'energia, elevats fluxos de mercaderies i llocs de treball de poca qualitat.
4. Impulsar polítiques urbanístiques de protecció i recuperació del patrimoni natural per generar agroecosistemes sans i favorables a la biodiversitat.
5. Replantejar la indústria turística d'acord amb els principis del decreixement, de manera que sigui un turisme de proximitat, amb una petjada de carboni baixa i amb mecanismes que impedeixin l'empobriment.
6. Convertir el sector primari en l'element tractor del desenvolupament territorial, especialment en relació amb les indústries de futur, com l'agroalimen-

tària o el turisme de petita escala.

7. Reforçar els serveis públics al món rural (sanitat, educació, cures, cultura, TIC, energia), les infraestructures bàsiques i les oportunitats d'ocupació que en facilitin la recuperació demogràfica.

8. Impulsar l'activitat manufacturera mitjançant el suport a les micropimes instal·lades al territori, cosa que inclou diversificar les activitats, rehabilitar els polígons industrials, recuperar l'artesanía i fomentar el cicle de recuperació i reciclatge amb criteris ecològics.

9. Millorar la logística comunitària, per a la qual cosa és necessari disposar de mitjans de transport públic per a persones i mercaderies, així com d'equipaments que esdevinguin microplataformes per a l'emmagatzematge, la manipulació, la recepció i l'expedició de productes.

10. Transitar cap a un nou model energètic reduint la demanda i aprofitant les energies renovables de manera democràtica, descentralitzada i compatible amb la restauració d'hàbitats i espècies protegides.

Com diu l'antropòloga Yayo Herrero, el sentit de la comunitat i de la política és protegir la vulnerabilitat. Si bé és cert que això es pot fer, en part, de manera autònoma i autoorganitzada, també cal posar l'administració al servei de la reproducció de la vida. És per això que una política d'impuls de l'economia plural transformadora només serà possible si les institucions n'estan convençudes o es veuen obligades a dur-la a terme.—*

ARA TOCA CAVAR TRINXERES

Davant el desordre mundial que ens ve a sobre amb la segona Guerra Freda, la terrible crisi econòmica i la dificultat d'avançar cap a la transició ecosocial, a les persones, les organitzacions i els moviments que somiem amb un món just i habitable ens toca resistir, i una manera de fer-ho és generar comunitat a cada barri i a cada poble.

Text: Jordi Garcia Jané

La invasió d'Ucraïna per part de l'exèrcit rus i l'allau de conseqüències que ha arrossegat confirmen els enormes obstacles per assolir un decreixement planificat, igualitari i solidari al Nord Global que mitigui la crisi ecològica i garanteixi una vida digna per a tothom. La invasió de Rússia accelera la desglobalització, un procés inevitable per la davallada de les energies fòssils i dels materials. Anem, doncs, cap a un món multipolar governat per grans blocs regionals enfrontats entre si, políticament molt autoritaris i militaritzats (EUA-UE, Xina, Rússia) i econòmicament autosuficients en recursos estratègics. Ara bé, no cal dir que aquesta autosuficiència regional no té res a veure amb la desitjable localització de l'economia. Enfront d'aquest panorama, és hora que cada barri i cada poble cavi les seves pròpies trinxeres, enteses com el conjunt de persones (la comunitat) que resolen les seves necessitats de manera col·lectiva i fora del mercat capitalista. Algunes d'aquestes necessitats són materials, com l'alimentació, i d'altres immaterials, com la protecció davant les vulnerabilitats que patim.

LES COORDENADES DE L'ESS

L'economia social i solidària (ESS) pot jugar un paper important en la construcció de comunitats, ja que, en estar arrelada al territori, al lloc, incorpora una dimensió comunitària i integra iniciatives articulades entorn d'aquest eix. Pel que fa a la dimensió territorial, els projectes de l'ESS no neixen de cap capitalista ni de cap fons d'inversió: són economia popular i, com a tal, els impulsen col·lectius humans que viuen en territoris concrets per cobrir alguna necessitat d'aquella població. És a dir, mobilitzen persones i recursos ociosos de l'entorn i creen un excedent, que, quan és econòmic, tendeix a circular dins el mateix territori a través de proveïdors locals i reinversió i, quan és social, teixeix comunitat i proporciona altres externalitats positives.

Quant a la dimensió comunitària, primerament hem d'esmentar tota la constel·lació d'iniciatives comunitàries de l'ESS: bancs de temps, grups de cri-

ança compartida, biblioteques d'eines i coses, fires i xarxes d'intercanvi, horts comunitaris, xarxes de suport mutu, comunitats de préstec, etc. A més, fins i tot en la branca socioempresarial, l'ESS mostra una cara comunitària. La mateixa definició de l'Aliança Cooperativa Internacional esmenta aquesta dimensió: «Una cooperativa és una associació autònoma de persones que s'agrupen voluntàriament per satisfer les seves necessitats i aspiracions econòmiques, socials i culturals en comú [...]. I ho fan creant una empresa de propietat conjunta i de gestió democràtica».

LLOCS, VEÏNATS I COMUNITATS

Un espai no és sempre un lloc, així com un conjunt de residents no és sempre un veïnat ni un veïnat, una comunitat. De fet, a causa de la divisió social de l'espai modelada pel capitalisme, cada vegada proliferen més els espais impersonals, com els concebuts exclusivament per al trànsit, l'habitació o el consum de mercaderies. Són espais anònims que ningú no fa seus, com la terminal d'un aeroport o l'àrea de descans d'una autopista. Són el que Marc Augé anomena *no-llocs*, en què també es poden incloure els centres comercials — encara que, amb el temps, algunes colles de joves, en part, se'ls apropiïn— o determinades zones urbanes sense botigues ni ús de l'espai públic, que funcionen exclusivament com a dormitoris. Un lloc, en canvi, és un espai amb què un conjunt de persones s'identifica: és «el barri», «el poble» o «el bosc de dalt». Seguint aquesta mateixa línia, un conjunt de residents tampoc no és un veïnat. Un veïnat demana una coneixença mínima («tenir-nos vistes») i uns punts de trobada en què les persones coincideixin («la placeta», «la botiga de la Samira», «el bar de la cantonada», «el concert de Festa Major»). Per acabar, el veïnat no és la comunitat, encara que sol ser-ne el substrat. La proximitat territorial propicia l'acció col·lectiva, però res més. És cert que la majoria de comunitats es formen i mantenen la viabilitat gràcies a la proximitat física dels seus membres. Ara bé, ser comunitat implica un grau superior

de relació: significa passar de la coneixença a la confiança, de demanar-se un dia sal o tenir cura del gat a organitzar-se amb l'objectiu de satisfer necessitats de manera col·lectiva i recurrent.

A més de la proximitat física, sovint, el fet de disposar d'un lloc propi actua com a causa i com a conseqüència de la comunitat. El lloc comunitari pot ser un casal, un ateneu popular, un bloc d'habitatges cooperatius amb serveis comunitaris, una cooperativa de treball, un hort, una xarxa de suport mutu, un equipament en gestió comunitària o, fins i tot, en un futur pròxim una comunitat energètica local; en definitiva, qualsevol espai que mantingui la dimensió comunitària. Així mateix, com més necessitats pugui resoldre una comunitat, més efectiva i transformadora serà. Un hort comunitari o un bloc d'habitatges cooperatius, per exemple, poden començar satisfent part de l'alimentació, en el primer cas, i un sostre, en el segon. Encara més interessant és, però, que cada comunitat, moguda per una voluntat de transformació global, intervingui per canviar altres esferes de la vida i s'articuli amb altres iniciatives del territori fins a ordir una trama autogestionada o, més concretament, un ecosistema local d'ESS. Avui és evident que resulta més senzill formar una comunitat partint de persones similars —d'ideologia, ètnia, estètica, generació...— que de persones diverses, però també és evident que la seva capacitat de transformació de l'entorn serà molt més baixa, ja que són les comunitats poroses, obertes i socialment tan diverses com el veïnat mateix i com el lloc en què es troben les que tenen més capacitat de creixement i incidència.

CONDICIONS DE POSSIBILITAT

La nova crisi econòmica, que ja notem amb el brutal encariment de la vida, provocarà més pobresa i atur entre les classes populars, i serà un caldo de cultiu per

al feixisme. Ens costarà més arribar a final de mes i, en conseqüència, augmentaran els incentius tant per a l'emprenedoria cooperativa en cerca d'un ingrés com per a les iniciatives comunitàries que resolguin directament necessitats materials bàsiques.

Des de l'economia social i solidària hem de preguntar-nos com podem afrontar tot això i, igual que durant la crisi del 2008, aprofitar-ho per créixer. Si bé els recursos de què disposa el moviment català de l'economia social i solidària encara són molt limitats i depenen massa de les administracions, cal recordar que en aquests darrers vint anys s'ha teixit un ecosistema de suport a les noves iniciatives: eines de finançament, eines de formació i acompanyament, espais de treball... Ara cal enfortir, doncs, aquest ecosistema per constituir eines útils per a la transició ecosocial, com són les energies netes, la mobilitat sostenible, la preservació de la biodiversitat, l'agroecologia, l'economia circular, la rehabilitació energètica d'edificis, la bioconstrucció, etc.

En aquest sentit, els nuclis locals de la Xarxa d'Economia Solidària (XES) podrien ser un bon instrument per detectar què necessitem, canalitzar el suport que aquestes iniciatives reben i oferir-los un lloc perquè intercooperin. I és en aquest punt que ens fem les preguntes següents: no podem pensar, per exemple, en clau de dobles projectes?; és a dir, un projecte socioempresarial excedentari que doni suport a un projecte comunitari i activista? O en clau de cadena solidària de retorn?; un projecte socioempresarial incipient que rebi ajuda econòmica per engegar, a canvi de comprometre's a donar una part del seu excedent —quan en generi— per ajudar un altre projecte?

En tots dos àmbits, el comunitari i el socioempresarial, caldrà pressionar les institucions, ja que d'elles depenen algunes de les condicions perquè sorgeixin projectes de l'ESS en nous sectors i perquè es repli-

quin, un fet que és fonamental per preparar una alternativa quan s'esfondri l'economia capitalista i arribi el col·lapse global. I és que, sense accés a terres, crèdit, serveis i circuits de comercialització, la producció agroecològica sempre serà minoritària i el despoblament rural s'agreuja. És per això que caldrà una política municipal a favor de crear horts comunitaris en qualsevol espai urbà i periurbà no edificat. A més, si l'Estat hi posés recursos, es podrien crear llocs de treball que comptessin amb el suport de l'ecosistema de l'ESS per rehabilitar els edificis dels nostres barris metropolitans. Així mateix, tal com proposa Ecologistas en Acción, l'administració podria crear un centre públic d'emmagatzematge de metalls crítics que garantis la compra pública dels que es recuperin. Amb el suport del moviment de l'ESS, aquesta possibilitat estimularia la creació de cooperatives i empreses d'iniciativa social dedicades a reciclar metalls estratègics que hi ha en aparells electrònics, electrodomèstics, bateries o vehicles en desús, en comptes d'obtenir-los amb la mineria, que té un impacte ambiental elevat.

Malauradament, mentre el Banc d'Espanya con-

tinuï denegant la fitxa bancària a l'Institut Català de Finances per constituir-se en banca pública, o mentre el Govern català continuï prioritant la instal·lació de macroparcs eòlics i fotovoltaics en comptes de promoure les comunitats energètiques locals, ens faltaran els recursos i la normativa necessaris per encarar els reptes que tenim com a societat, i afrontar-los des de l'economia social i solidària. Així, les *comunitats trinxera* que cavem haurien de contribuir a fer barris i pobles cada vegada més autogovernats pel veïnat i més autosuficients; és a dir, municipis o comarques creixentment sobiranes, capaces de resoldre les seves necessitats bàsiques mitjançant una economia autocentrada i integrada dins de mercats socials locals. És aquesta economia, que podríem anomenar *economia popular solidària* —perquè practicaria els valors de l'ESS però que no estaria només formada per iniciatives d'aquest àmbit, sinó també per unitats de producció individual, producció familiar de retalls, microempreses mercantils compromeses, activitats d'autoproducció, etc.— la que ens ha de permetre tenir més força i aconseguir tots els canvis estructurals imprescindibles.—*

Publicitat

olistis
Cooperativa de serveis lingüístics i culturals

Portem idees cap a altres geografies humanes

- Traduccions editorials, tècniques i comercials
- Traduccions jurades o certificades
- Interpretació simultània
- Localització web o aplicacions (SEO)
- Correcció multilingüe
- Transcripció i subtitulació audiovisual

www.olistis.org 932 98 08 61 contact@olistis.org

Sense pagesia no hi haurà món ni ruralitats

És possible imaginar un món rural sense pagesia? O una pagesia tan mecanitzada i industrialitzada que acabi alienant-se de les necessitats d'abastiment local i de sobirania alimentària? Quin món rural i quins pobles volem habitar? En els darrers anys s'han multiplicat els projectes que plantegen noves maneres de concebre i viure la ruralitat

Text: Annaï Sastre i Natacha Filippi

Darrere els termes *pagesia* i *món rural* s'amaguen realitats ben diverses. Gran part dels mitjans s'hi refereixen per parlar-nos d'un món despoblat i vulnerable, amb una agricultura de mosaic i unes iniciatives a petita i mitjana escala que viuen de la terra produint productes d'alta qualitat. Una imatge romàntica i atractiva per a una població urbana ofegada per les restriccions derivades de la pandèmia. En canvi, les persones que vivim en aquests territoris som testimonis de la dràstica disminució de la quantitat de pagesos i pageses. Els monocultius s'estenen en detriment de les varietats locals; les terres es concentren i els marges de pedra seca cauen o s'enderroquen; els pobles s'envolten de macrogranges mentre els boscos sense ramats s'incendien i la concentració de nitrats a l'aigua és tan elevada que, en molts pobles, ja no és potable.

LA IMPORTÀNCIA DE LA PAGESIA

Aleshores, per què és important la pagesia? Per què algunes persones la reivindicuem en els debats sobre la vida i el model social que volem? Doncs, per exemple, perquè menjar és una necessitat bàsica i, si volem menjar bé, hem d'abastir-nos dels aliments nutritius que sempre ens ha proporcionat la petita i la mitjana pagesia, i no pas aquest model agroalimentari que han desenvolupat la majoria de països occidentals i que, pel seu caràcter industrialitzat i altament dependent d'un sistema d'importació-exportació, està causant greus impactes socials, ambientals, culturals i polítics.

En aquest punt, cal recordar que produir aliments no és simplement posar una llavor i esperar que germi. Aquesta activitat requereix tenir un coneixement ecològic tradicional (CET); és a dir, saber manejar els ecosistemes transmesos de generació en generació, saber fer un aprofitament sostenible dels recursos,

saber mantenir la biodiversitat cultivada i la biodiversitat que ens envolta i saber conservar la relació de les persones amb la terra per obtenir aliments de manera sostenible en el temps. Tota aquesta saviesa que custodia el món rural ens aporta resiliència i capacitat d'adaptació als canvis ambientals, a més de dietes completes i saludables perquè els nostres cossos funcionin bé. Així mateix, la pagesia conserva el mosaic agroforestal, la qual cosa ens prevé de grans incendis i genera més diversitat d'ecosistemes i, per tant, de fauna i flora. A banda de tot això, aquest sector articula, tot i que cada cop amb menys intensitat, una part important de les relacions socials, culturals i econòmiques en l'àmbit rural, ja que actua com a lligam entre els oficis de ferrer/a, mecànic/a, planteraire, carnisser/a, entre d'altres, i la cultura agroalimentària que vertebrava els nostres espais de trobada, tan rellevants en les societats rurals.

CONSOLIDAR LA PAGESIA; ASSEGURAR EL RELLEU GENERACIONAL

Si realment volem que la pagesia continuï sent viable per a les persones que s'hi volen dedicar, s'han de fer avenços en diversos terrenys. En primer lloc, calen més recursos que facilitin la creació i la consolidació dels projectes agroramaders i de pastura; sobretot dels que treballen des d'una visió agroecològica i generen relacions alimentàries justes, sostenibles i territorialitzades. En segon lloc, és necessari continuar teixint xarxes de producció-consum locals igualitàries, horitzontals i democràtiques, les quals constitueixen la base d'un sistema alimentari arrelat al territori. Trobem exemples d'aquest model en l'àmbit del cooperativisme de consum i en les iniciatives d'*agricultura sostinguda per la comunitat* (CSA, per les

seves sigles en anglès). En tercer lloc, cal garantir que tota la població tingui accés a una dieta saludable: fa cinquanta anys es destinava el 55 % de la renda familiar a l'alimentació; ara, en canvi, aquesta xifra ha disminuït fins al 15 %, mentre que la despesa en habitatge ha augmentat fins al 60 % i la quantitat de diners gastats en lleure i tecnologia ha anat creixent progressivament. Així doncs, sembla que els ingressos de la pagesia s'han redirigit cap al capital immobiliari especulador. En quart lloc, és indispensable reduir la burocràcia i la càrrega administrativa que sepulta les pageses, les transformadores agroalimentàries, les ramaderes i les pastores i establir, a més, mecanismes de bonificació d'impostos i gravàmens perquè puguin tirar endavant.

A banda de tot això, hi ha altres elements que dificulten la viabilitat de la pagesia, com la desagrutzació, l'aïllament, la manca de serveis que pateix el món rural i les dificultats per accedir a la terra. En molts

indrets de Catalunya, els camps disponibles són zones boscoses o ermes, cobertes de vegetació i repartides en feixes petites i sense reg. Iniciar-hi, doncs, una activitat viable requereix una dedicació molt gran d'hores, de recursos econòmics i de maquinària especialitzada i una orientació productiva fortament diversificada que no tothom pot assumir. En canvi, les terres on es pot començar l'activitat productiva sense dificultats són ben escasses. Així ho demostra l'estudi Accés to Land, segons el qual, entre el 1993 i el 2013, la Unió Europea va perdre l'11 % de les terres productives i 4,2 milions de petites explotacions, mentre l'extensió de les finques creixia de mitjana el 40 %. A més, aquestes dinàmiques són accentuades per l'absència de mecanismes de relleu a l'abast de la pagesia en edat de jubilar-se i per la precarietat de la jubilació agrària. Si a això hi afegim la intensificació i l'alta mecanització de les tècniques de cultiu i un acaparament de les terres per part de grans empreses privades, resulta cada vegada més complicat

assolir la sobirania alimentària amb finques diversificades i llocs de treball fixos, així com preservar la biodiversitat, el paisatge i el patrimoni material i immaterial de les finques. Amb l'objectiu de revertir aquesta dinàmica, a Catalunya han aparegut en els darrers anys iniciatives que faciliten el relleu generacional i l'accés a la terra. En són un bon exemple els *bancs de terres* (Montserrat, Baix Camp, Priorat, Garrigues), els *espais tests agraris* en marxa o incipients (l'Horta de Lleida o Sant Vicenç dels Horts) i iniciatives més individuals, entre les quals destaquen l'Escola de Pastors de Catalunya i l'ADV Ecològica de Ponent. També amb la mateixa idea s'han creat mecanismes de coordinació que, com Terra Franca o la Xarxa pel Relleu Agrari, proposen solucions més ambicioses, com l'adquisició col·lectiva de terres.

TRAÇANT UNA ALTERNATIVA INTEGRAL

L'accés a la terra està estretament vinculat a la fixació de la població i al repoblament; un procés que, si bé el 2018 semblava que anava en la bona direcció, en un quart de les comarques catalanes encara està lluny d'assolir-se. L'envelliment i la fuga de la població continua sent molt preocupant als dos Pallars, el Solsonès, l'Alt Urgell, la Noguera, el Berguedà, les Garrigues, la Conca de Barberà, el Priorat, la Terra Alta i la Ribera d'Ebre. En aquest sentit, és important que el model de repoblament que triem pugui permetre als joves quedar-se als pobles, o tornar-hi després dels estudis, però també acollir persones d'altres comarques i països. Això només serà possible si se'ls garanteix una millora de la qualitat de vida, una diversificació de l'activitat econòmica i la presència de prou xarxes afectives de suport i sociabilitat, cosa que implica resoldre el dèficit de serveis bàsics: els pobles petits i mitjans han de tenir transport públic, llars d'infants, escoles, locals socials, comerços de proximitat i accés a drets bàsics com la salut i la cultura.

Un altre àmbit en què cal actuar per garantir el repoblament és el de l'habitatge, ja que, encara que pugui semblar paradoxal, és justament a les zones on més quantitat de cases buides hi ha que resulta més complex trobar un lloc digne on instal·lar-se, i això implica haver de buscar alternatives, com la masoveria i les cooperatives d'habitatges. Així mateix, malgrat que és bàsic que aquests territoris disposin d'una bona connexió mòbil i d'Internet perquè l'economia es diversifiqui, cal ser conscients que els *coworkings* i l'atracció d'emprenedores del sector terciari no són la solució màgica, ja que generen realitats paral·leles i no contribueixen a la creació de models arrelats al territori ni lligats als recursos endògens. És per això que la diversificació de les oportunitats econòmiques i socials també ha de passar per una transformació del model

de producció agrària i una adaptació de la legislació i la normativa que s'aplica al sector. Si es disposa de suport i facilitats, les persones que retornen als pobles o les persones novingudes poden fer una gran contribució en la dinamització de les zones rurals, ja que segons l'estudi *Joves al camp* representen el 71 % de les incorporacions al sector agrari.

Així doncs, el model productiu ha de posar al centre les pageses i les pastores, ha d'estimular l'elaboració de productes artesanals i els circuits curts de comercialització, i ha de reconèixer l'impacte positiu que genera l'agricultura sobre el medi a través dels serveis ecosistèmics. Un exemple de reflexió col·lectiva entorn del repoblament és Territori de Vincles, un projecte de l'Associació de la Vall del Corb que, amb gairebé dues-centes sòcies (entre productores, artesanes, restauradores, allotjaments rurals, botigues i entitats locals), està articulant models de dinamització rural integrals.

PER UNA NOVA GOVERNANÇA

Ara com ara, sobretot al sud de Catalunya, la principal amenaça del món rural és la transformació de moltes comarques en polígons de massificació solar i eòlica, propietat dels oligopolis energètics; un model d'energia, basat en fonts renovables però que ni reverteix en la població ni utilitza materials reciclables, que pot comportar un nou procés d'abandonament agrari i de despoblament. De fet, s'estima que alguns d'aquests polígons, en un futur no gaire llunyà, poden arribar a cobrir fins al 23 % del sol agrari dels municipis. Davant d'aquesta allau, el món rural hauria d'estructurar-se d'acord amb les pageses i les ramaderes perquè puguin abastir d'aliments saludables les ciutats i els pobles i generar, al mateix temps, un impacte positiu sobre el medi natural. Tanmateix, perquè això passi, és necessari posar en valor el seu ofici (encara majoritàriament menystingut), incentivar la transició agroecològica i establir un marc legal, social i econòmic favorable al desenvolupament d'aquest model.

En aquesta perspectiva, caldria apostar per una governança que giri entorn de la pagesia i les pobladores locals, ja que només així es pot trencar amb l'urbanocentrisme imperant que redueix els territoris a espais d'on extreure recursos i abocar residus o a simples aparadors turístics per a l'esbarjo de les poblacions urbanes; un seguit d'imposicions que han malmès algunes zones del país de manera irreversible. És hora, doncs, d'afirmar que el desenvolupament rural ja va quedar enrere fa temps: ara ja no som territoris que s'han de desenvolupar, sinó territoris que volem decidir sobre les nostres vides i articular models comunitaris, cooperatius i agroecològics arrelats i enxarxats.—*

L'ACCÉS A LA TERRA

EL REpte DE LA NOVA PAGESIA

Malgrat les enormes dificultats per llaurar-se un futur al camp, joves provinents de les àrees urbanes troben en Terra Franca i en altres iniciatives el suport per desenvolupar un model d'activitat agrària de perfil ecològic i sostenible

Text: Laia de Ahumada

La nova pagesia s'està obrint camí malgrat l'especulació, els obstacles per aconseguir habitatge, els preus per sota dels costos de producció, la burocràcia excessiva i la manca de suport governamental, que, si arribés, permetria definir el model agrari que necessita el país i impulsar-lo a través de diverses polítiques, com ara regular el preu de la terra per afavorir la incorporació de les noves generacions. Malauradament, sense aquestes ajudes, iniciar-se en l'agricultura o en la ramaderia sembla ara com ara una missió impossible, sobretot si es prové d'entorns que no són pagesos, i els qui ja s'hi dediquen abandonen l'activitat per voluntat pròpia o per motius inevitables.

EFFECTES D'UN MODEL CADUC

Són molts els elements que intervenen en la pèrdua de l'activitat pagesa. En primer lloc, cal destacar el paper d'una societat capitalista urbanocèntrica i menyspreadora de la terra i el territori que ens ha portat a tenir ciutats superpoblades i un sòl agrícola urbanitzat amb segones residències, indústria, oci i grans explotacions extensives, la qual cosa ha convertit la pagesia tradicional en un peonatge agrícola i ha implicat la desaparició de petites explotacions familiars i locals. En segon lloc, també són un problema els recels de la mateixa

propietat a l'hora de llogar, vendre o cedir les terres i el fet que els hereus no aconseguixin posar-se d'acord a l'hora de gestionar-les i puguin arribar a deixar de treballar-les perquè no hi tenen res a perdre, sobretot quan no hi ha cap legislació que penalitzi l'abandó.

Un altre aspecte que hi influeix és la manca de continuïtat de les explotacions agropecuàries envellides, cosa que evidencia una problemàtica encara més complexa: si bé semblaria que, segons la llei de l'oferta i la demanda, l'augment de pagesia jubilada hauria de dur a la incorporació de més treballadors agrícoles novells, la realitat és la contrària. Això és degut a diversos factors associats al model de tinença de la terra, com els baixos preus percebuts per un sector menystingut, la manca de recursos econòmics de qui vol incorporar-s'hi, l'acaparament d'ajuts vinculats a la terra de qui s'ha de jubilar i la competència deslleial d'inversors externs al sector.

A aquestes dificultats s'hi afegeix la manca de suport a empreses familiars que durant tota la vida han acumulat un capital ingent en maquinària, animals, instal·lacions, coberts, llicències i també en coneixement sobre l'ofici, la finca, la història, la terra, el conreu, el clima d'aquell llogaret, el benestar animal i la producció d'aliments. Aquestes famílies es veuen avui abocades a descapitalitzar-se i a renunciar

al seu llegat de vida sense cap alternativa, amb el cost emocional que això comporta. A més, però, el relleu es complica en les explotacions familiars que no són propietàries de la terra quan han d'aconseguir mantenir l'arrendament de la finca a un preu i amb uns terminis raonables, ja que han de competir amb altres pagesos i inversors externs al sector sense que es tingui en compte el valor afegit que elles poden oferir amb el traspàs generacional de coneixements i mitjans. No és estrany, per tant, trobar que al costat d'una explotació que acaba de plegar se n'obri una altra sense traspàs dels mitjans ni de l'experiència necessaris, la qual cosa provoca una discontinuïtat i, de retruc, la renúncia a una pagesia que, per ser sostenible, necessita una progressió exponencial per fer-se lloc en un món en plena emergència climàtica.

La darrera circumstància que ens porta a l'atzucac actual és que, si bé hi ha joves formats amb ganes d'incorporar-se a la pagesia, sovint no poden assumir els compromisos que han de complir per rebre els ajuts amb què l'administració vol potenciar l'interès per aquesta feina, com ara haver de mantenir l'activitat proposada durant cinc anys i assolir una mínima rendibilitat empresarial. A l'hora de la veritat, i a causa de la precarietat endèmica del sector, la pagesia jove no disposa de prou capital per engegar ni aguantar els primers anys, sobretot si no prové d'una família pagesa i no té suport familiar o comunitari, deixant de banda el fet que haurà de tenir formació, experiència i, sobretot, encert.

TERRA FRANCA PER UNA TERRA FERMA

En l'esbós d'aquest escenari trobem un conjunt d'entitats i organitzacions territorials que, davant les necessitats actuals i els reptes del sector agrari, l'any 2020 es van agrupar per constituir la Xarxa de Rellu Agrari (XRA), un espai des del qual faciliten el relleu generacional mitjançant l'impuls de nous models agraris, econòmicament viables, que contribueixen a la conservació de la natura i a la consolidació de la justícia social. La XRA vol ser un referent en la dinamització de les iniciatives de relleu, acompanyar en els processos d'incorporació progressiva i sensibilització i incidir en les polítiques de desenvolupament rural. Ara com ara, la integren una consultoria agrosocial i sis entitats (l'Escola de Pastors de Catalunya, la Xarxa per a la Conservació de la Natura, l'Associació d'Iniciatives Rurals de Catalunya, el Consorci de l'Alta Garrotxa, l'Associació de Desenvolupament Rural Integral i Terra Franca).

De totes aquestes entitats, cal citar especialment Terra Franca, que des del 2013 dona suport a les persones que volen implementar el seu projecte de producció agroecològica i les orienta a l'hora de buscar una

terra adient i d'accedir a recursos financers ètics per fer front a les despeses d'instal·lació. A més, aquesta tasca es complementa amb la recerca de propietaris de finques que volen arrendar les terres, sigui perquè estan en desús o perquè deixen l'activitat agrària sense relleu. S'intenta, per tant, crear una cosa imprescindible: una confiança estreta entre propietaris i arrendataris que permeti assegurar la viabilitat dels projectes.

Amb el pas dels anys, Terra Franca ha observat que hi ha un increment de persones propietàries que, sense ser pageses des de fa algunes generacions, estan interessades a tornar a implantar la pagesia a les seves terres d'una manera participativa, coneixent qui les treballarà i com ho farà, tenint en compte les implicacions mediambientals de les activitats agropecuàries i anant més enllà dels preus i els terminis. En aquesta línia, l'entitat considera bàsic integrar en l'equació del relleu i de l'accés a la terra la part propietària que vulgui formar part de la solució i sigui proactiva. Segons afirmen, cal escoltar-la i entendre les seves inquietuds i expectatives per poder establir relacions fermes amb qui cultiva —i habita— les seves propietats, ja que sovint es troba amb problemes tècnics o de relació i no sap quines passes seguir ni en qui confiar. Per dur a bon port aquest procés, Terra Franca actua de nexa entre propietaris que tenen aquest perfil i persones emprenedores que cerquen una finca per desenvolupar-hi el seu projecte productiu. L'associació treballa, doncs, perquè s'estableixin unes relacions perdurables en el temps i equitatives per a ambdues parts; i és que, segons insisteixen els seus membres, tan important és acompanyar la propietat com les joves incorporacions. És per això que els faciliten un bon acompanyament, un bon assessorament i el tipus de mediació que sigui necessària.

A banda d'aquesta tasca, l'entitat també insta les administracions a adoptar mesures perquè els propietaris afavoreixin l'accés a la terra, el relleu agrari i l'agricultura ecològica i de qualitat, com ara l'aprovació d'incentius que impliquin exempcions d'impostos o desgravacions fiscals per a aquests casos. I és que continua sent imprescindible que les polítiques governamentals, i l'empenta de la ciutadania, afavoreixin la incorporació de joves al camp, mitjançant plans d'ajuts adequats a les necessitats actuals i garantint una sortida digna per a les famílies pageses que pleguen per voluntat pròpia o perquè no tenen cap altre remei i han de veure compensada la feina que han fet tota la vida. Assolir aquest procés és avui més important i urgent que mai, sobretot perquè, al marge de ser una gran oportunitat per repensar quin model de pagesia volem per al nostre país, resulta cabdal per fer front al context actual d'emergència climàtica. Si deixem passar més temps, potser haurem fet tard i no hi haurà ni prou terra ni prou pagesia per alimentar-nos.—*

Salut laboral per a persones i organitzacions.

Treballar per a la salut de les persones és fer-ho per la viabilitat de les Organitzacions. Som una cooperativa acreditada com a Servei de Prevenció Aliè.

- El compromís i l'optimització són el resultat de la cura i de la promoció de la salut.
- El BenEstar de les persones, el motor de l'Economia.

Se!PrA

Trinxant, 98-100
08026 Barcelona
Tel. 93 457 4145
sepra.coop

Cures

Confiança

Coneixement

Revista Cooperació catalana,

especialitzada en cooperativisme i economia social i solidària, des de 1980.

 Fundació
ROCA GALÈS
CATALUNYA

rocagales.cat

DONES I RURALITATS PER A L'HOMEDECIUTAT

Per abordar el paper de les dones en l'àmbit rural, podríem formular com a resposta i proposta un decàleg de set principis basat en la resiliència comunitària.

Text: Laura Comas i Alba Danés

La *resiliència comunitària*, un concepte dissenyat per l'Stockholm Resilience Centre, és la capacitat que permet a les comunitats rurals persistir, adaptar-se i transformar-se davant del canvi. Es basa en set principis que mostren la manera de caminar cap a la transició ecosocial i cap a un món ecològic, socialment interconnectat i veritablement regenerador.

SOMLLAR

Què tenim en comú les dones i les ruralitats? Tradicionalment, hem gestionat, i encara gestionem, la llar on vivim. D'una banda, com a dones, ens ocupem de la cura de les nostres famílies i, de l'altra, com a habitants de la ruralitat, ens fem càrrec del paisatge a través de la pagesia i la ramaderia, entre altres activitats. És així com, dia rere dia, generació rere generació, cuidem casa nostra. Tenim la capacitat, adquirida al llarg de la història, de procurar que el lloc on vivim sigui saludable i abundant i que compti amb la comunitat. Al mateix temps, a més, hem après a posar-nos al servei de les

altres persones i de la natura per garantir una sostenibilitat col·lectiva. De fet, per veure aquesta relació, només cal fixar-se en totes les cultures que simbolitzen la feminitat amb la terra, honorant la Pachamama.

PRINCIPI DE RESILIÈNCIA COMUNITÀRIA PER DONAR-LI LA VOLTA:

Gestionar les variables i les retroalimentacions lentes
Per poder fer front de manera responsable i col·lectiva a la crisi sistèmica que ens envolta, hem d'analitzar estratègicament els reptes globals que ens afecten — aquells que es repeteixen contínuament— i detectar allò que està en desequilibri. Davant d'aquesta situació, cal apostar per la sostenibilitat col·lectiva, sense deixar ningú enrere i teixint xarxes d'equitats amb actituds que defugin la toxicitat i promoguin polítiques públiques o comunals, que deixen obsoleta la violència estructural. En aquest sentit, resulten molt inspiradores les iniciatives de gestió regenerativa del bosc de les cooperatives Bosquerols SCCL i la Baula Rural. Així mateix, també són grans referents la Cooperativa +65,

en què l’autoorganització ha permès oferir serveis a la vellesa, o els col·lectius Eixarcolant, Les Refardes o Triticatum, amb la seva tasca de recuperació de llavors originàries.

DEL SINGULAR AL PLURAL

Quan pensem en els conceptes *dona* i *ruralitat*, posats un darrere l’altre, ens adonem que estan buits de contingut i que no transmeten res. Sovint caiem en l’error de simplificar-los d’acord amb el que defineix el diccionari, quan, en realitat, tots dos tenen un gran ventall de significats i continguts; una complexitat que cal tenir present. Hem de recordar que, malgrat el que determinin les creences culturals, les dones ens podem expressar de moltes maneres diferents, igual que la ruralitat —plural, diversa i immensa— pot implicar moltes formes de ser o de fer. És per això que reivindiquem que som dones que habitem a les ruralitats en plural i amb tots els significats que ens vulguem atorgar.

PRINCIPI DE RESILIÈNCIA COMUNITÀRIA PER DONAR-LI LA VOLTA:

Mantenir la diversitat i la redundància

No volem caure en la simplicitat, sinó enriquir-nos de la diversitat que tenim nosaltres mateixes i el nostre entorn, ja que, quan potenciem aquest aspecte en un sistema, augmentem la intel·ligència col·lectiva, la creativitat i l’abundància. Així doncs, és un principi bàsic per no estancar-nos, mantenir l’esperit crític, evolucionar i créixer com a societat. A propòsit d’això, cal assenyalar iniciatives que promouen la responsabilitat en el consum de manera participativa i inclusiva, com la cooperativa ArtigaCoop, o les que fan evolucionar el significat de *cultura* de manera reconciliadora, com La Porta del Món.

L’AMOR ROMÀNTIC

Moltes vegades s’idealitza el món rural i es romantitza l’heteronorma, malgrat que els moviments feministes fa temps que repeteixen que l’amor romàntic és fals i no existeix. Ens sap greu dir-ho, però aquesta mentalitat és pròpia de l’*homedeciutat*, perquè a l’idealitzat *món rural* també hi ha feixisme, vulnerabilitats extremes, racisme, feminicidis i desnonaments. Per tant, cal que l’*homedeciutat* deixi d’autoenganyar-se i de romantitzar-nos, ja que les ruralitats no som fantasia. Sabíeu que a les últimes eleccions a Vilamalla, al cor de l’Empordà, va guanyar Vox?

PRINCIPI DE RESILIÈNCIA COMUNITÀRIA PER DONAR-LI LA VOLTA:

Estimular l’aprenentatge

La vida és un aprenentatge continu en què la curiositat per conèixer és el caliu que manté viva la flama. En qualsevol relació conviuen alegria, ràbia, tristesa, por...; unes emocions que formen part de la vida i que, per poder gestionar, requereixen empatia i la capacitat i la curiositat necessàries per canviar el nostre model de societat. Entre les iniciatives que ofereixen solucions úniques i arrelades, cal destacar Raiels SCCL o l’Arada SCCL i els projectes que proposen noves formes de viure en comunitat i qüestionen el model imposat de família, com Mas la Sala Coop o Mas les Vinyes.

L’AGULLA DEL PALLER

Recordeu les ganes boges de trobar l’agulla amagada en el paller? Aquella que ens permetria rebentar el globus generalitzat en què ens fan viure: *pum!*, *fsss!* (posem-hi l’onomatopeia que vulguem). Doncs bé, moltes vegades ens tanquen en una capsa i ens dibuixen dins d’aquest globus genèric del qual és molt difícil sortir. Així ens sentim les dones, encasellades dins d’una societat que no ens permet ser res que vagi més enllà del que determina la creença cultural. Us heu fixat que en el moment en què emergim, trobem l’agulla del paller i ens disposem a petar el globus del pensament patriarcal, a bona part de la societat masculina li agafa cangueli? Doncs a les ruralitats passa el mateix: no ens sentim representades per com se’ns pensa des de les urbanitats i ens sentim limitades per allò que suposadament hem d’oferir i la manera com ho hem de fer. Què passaria si les ruralitats emergim amb l’agulla del paller a les mans? Recordeu que al món rural hi ha molta creativitat, contingut, innovació i coneixement. Ja us podeu anar calçant!

PRINCIPI DE RESILIÈNCIA COMUNITÀRIA PER DONAR-LI LA VOLTA:

Fomentar el pensament sistèmic adaptatiu complex

Malgrat que les universitats i els centres de recerca són a les ciutats, la innovació i el canvi constant es viu a les ruralitats. Un municipi rural pot experimentar canvis significatius en quatre anys de legislatura, com ara adoptar estructures innovadores i adaptades a les necessitats de les vilatanes, cosa que una ciutat trigaria anys a aplicar. I això passa perquè al camp s’adopta un pensament obert, complex i connectat amb el terriori. Ho demostren projectes que interactuen amb la

natura com una font finita i la tracten amb respecte, com ara Suno Coop, o les iniciatives de pobles que es transformen contínuament gràcies a la participació comunitària, entre els quals es podrien destacar Mieres o Argelaguer.

L’OPRESSIÓ QUE TENIM A DINS

Ho sabem: l’opressió més difícil de combatre és la que portem a dins, ja que hem nascut i crescut enmig d’una societat patriarcal. És per això que les dones ens hem de desconstruir constantment, prendre consciència i curar-nos des del feminisme. A les ruralitats tenim la creença que aportem menys i per això ens emmirallem en les ciutats. És més, creiem que és allí on hi ha l’evolució i la innovació, quan, en realitat, molts municipis rurals apliquen les mateixes polítiques públiques. Les ordenances territorials en són un exemple: des de les ciutats es defineix què ha d’oferir cada indret rural, la qual cosa fa que les ruralitats esdevinguem objecte i conseqüència d’aquesta realitat. Produïm el menjar i l’energia que fa cap a les ciutats insostenibles, tal com el nord crea una dependència del sud. Però us direm un secret: el sud i les ruralitats podríem viure sense les ciutats; en canvi, les ciutats no podrien viure sense les ruralitats. Qui diríeu que té la paella pel mànec, doncs?

PRINCIPI DE RESILIÈNCIA COMUNITÀRIA PER DONAR-LI LA VOLTA:

Promoure la governança policèntrica

Per revertir l’opressió que portem a dins, cal promoure un diàleg de tu a tu, i el primer pas per aconseguir-ho és comptar amb una governança oberta i transparent, una presa de decisions descentralitzada de les ciutats i uns lideratges més feminitzats i comunitaris. Això ens permetrà ser autònomes i allunyar-nos de les dependències, que l’únic que fan és afegir més reptes per a la transició ecosocial. En aquest sentit, ens inspiren projectes com Ranura o Medusa, així com les iniciatives de pobles com Arbúcies que fomenten les polítiques públiques, cooperativistes i comunitàries per resoldre les necessitats socials.

SER I SER PART

Les identitats no sols es redueixen a la dicotomia binària *home-dona*. També hi ha altres identitats —queer, trans, etc.— que són ben presents en la nostra societat. En aquest context, és important que tothom se senti escoltat, vist i reconegut i que pugui formar part d’una comunitat, ja que és el que ens permet estar arrelats

al *lloc-cos* que habitem. Però pertànyer a una comunitat, un poble o un barri en aquest món que intenta ser homogeni és una lluita constant.

PRINCIPI DE RESILIÈNCIA COMUNITÀRIA PER DONAR-LI LA VOLTA:

Ampliar la participació

Aquest principi ens emplaça a valorar que la diversitat és essencial per generar el canvi que anhelem. Cansa escoltar sempre les mateixes veus: necessitem les dissidents, les dels marges, entre altres coses, perquè conviure en el desacord és un aprenentatge que hem de fer mitjançant el diàleg entre persones diferents i arribant a reconciliacions més profundes que regenerin la terra i ens allunyin del bipartidisme i el binarisme. De les iniciatives que s’autoorganitzen per subvertir la precarietat hi ha Taga Coop o projectes com El Far Cooperatiu o l’Agència Talaia, que amplifiquen la diversitat de veus.

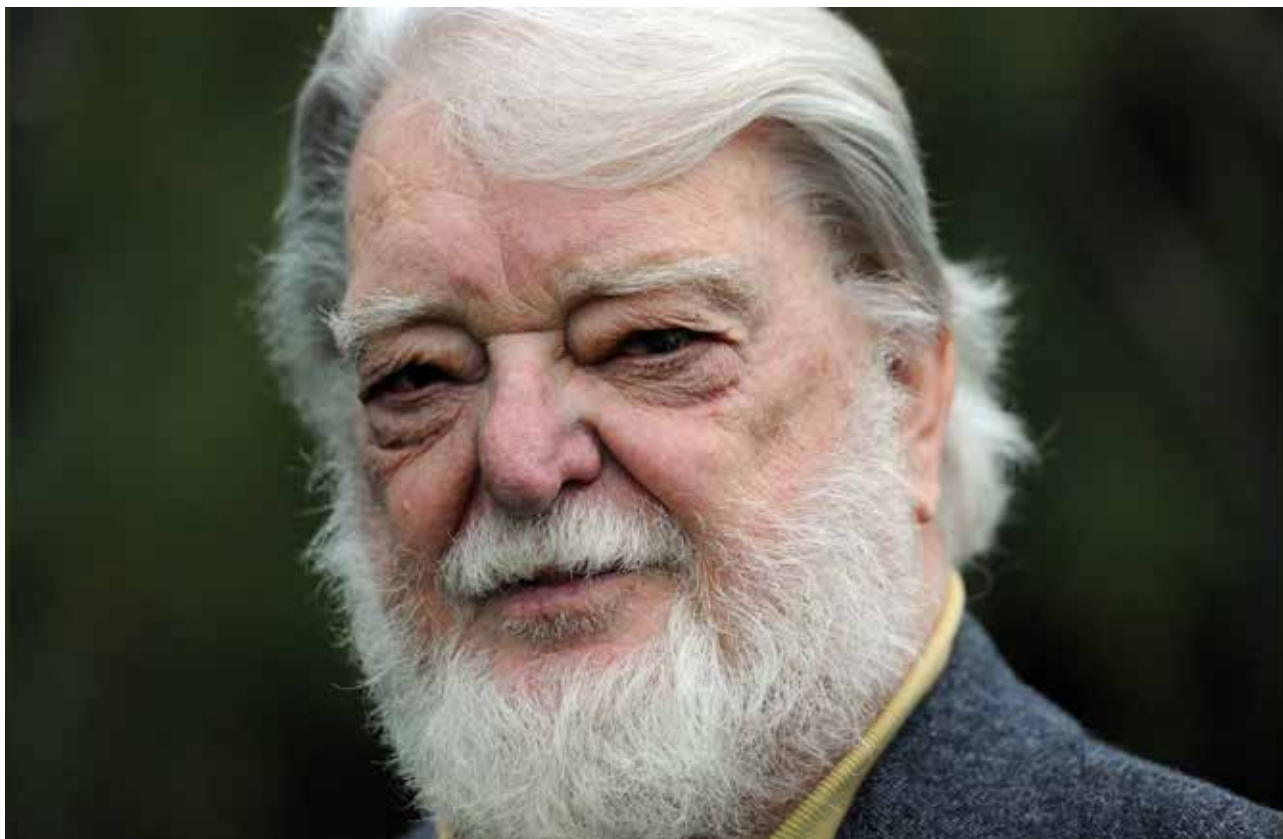
ATU, HOMEDECIUTAT

I acabem posant èmfasi en el títol d’aquest decàleg irònic, fet des de les entranyes: ara ens dirigim a l’*homedeciutat* de la mateixa manera que s’han dirigit a nosaltres com a *dona rural*. Amb la humi(li)tat que ens caracteritza, no us demanarem permís per tenir un espai on expressar-nos. Ja us advertim que venim amb força. I per més resistències que sorgeixin, coneixem totes les dreceres i esclotxes, perquè som de fer camí, som aigües subterrànies preparades per a l’esllavissament. És clar que us demanem que pugeu al carro i que anem a l’una, però aquesta aventura la liderem nosaltres i no us en deixarem les regnes.

PRINCIPI DE RESILIÈNCIA COMUNITÀRIA PER DONAR-LI LA VOLTA:

Gestionar la connectivitat

Ens toca ser flexibles: ser un dia blanc, un altre negre i un altre tots els colors. Ens cal la capacitat d’adoptar diferents rols i moure’ns per on sigui necessari. Volem generar una connexió real en què sentim que totes som una, ser capaces d’adquirir les multihabilitats per aprendre, desconstruir-nos i després tornar-nos a construir. Aquest últim principi ens recorda que la roda només funciona si som capaces d’aplicar els set principis, cada un dels quals està connectat amb els altres, i generar ponts de diàleg, solidaritat i reconciliació. Per a això, les comunitats indígenes, que han sostingut la memòria al llarg de segles de colonització, són una font d’inspiració per reconèixer el nostre rol en el seu patiment i així poder recuperar el nostre indigenisme.—*

MANFRED MAX-NEEF

Manfred Max-Neef (1932-2019) és considerat un dels exponents més emblemàtics del pensament crític de l'economia política. Reconegut el 1983 amb el Right Livelihood Award (el Premi Nobel Alternatiu d'Economia), les reflexions d'aquest intel·lectual i ambientalista xilè es condensen en centenars d'articles i una quinzena de llibres, entre els quals destaquen *Economía descalza: señales desde el Mundo Invisible* (1982) o *Desarrollo a escala humana: conceptos, aplicaciones y reflexiones* (1986). A aquestes aportacions s'hi afegeix la seva «hipòtesi del llindar», basada en la idea que, en un determinat punt del desenvolupament econòmic, la qualitat de vida comença a disminuir. Max-Neef es va presentar el 1993 als comicis a la presidència de Xile, en què, malgrat perdre contra el democratacristià Eduardo Frei, va posar les bases de tot el que ha significat posteriorment la institucionalització ambiental i el pensament progressista. Un any després, Max-Neef va ser a Barcelona de visita i es va dur a terme aquesta entrevista, que, de manera pòstuma i en qualitat d'homenatge, reproduïm a continuació.

Text: Jordi Estivill

El vostre discurs s'inscriu en la tradició germànica i luterana. És així?

Exacte, al contrari que una part del pensament econòmic dominant, que és d'ordre mecànic i vol imitar la física, em guio per una visió orgànica que intenta no compartimentar la realitat. Per això em declaro defensor de l'economia ecològica, aplico una lògica holística i global i soc partidari de la transdisciplinarietat. Així ho hem posat en pràctica a la Universitat Austral de Xile, de la qual vaig ser rector.

També beveu del món cultural anglosaxó. Com hi arribeu?

Vaig estudiar a la Universitat de Berkeley, als Estats Units, i allà vaig participar en les revoltes dels anys seixanta. Eren temps exultants i contradictoris, però en els quals emergia una consciència mundial (París, Praga, Mèxic...) contrària a la guerra del Vietnam i crítica respecte als coneixements i als poders dominants. Potser un tercer fonament va ser l'experiència a la selva, on durant deu anys vaig conviure amb comunitats pobres i on vaig adonar-me que els aprenentatges adquirits no donaven resposta a les preguntes que plantejaven. Vaig entendre que la pobresa és un gran negoci i que és necessària perquè funcioni el model econòmic actual.

En els vostres assajos acuseu els economistes tradicionals d'actuar com a «bruixots de la tribu». A què us referiu?

Els qualifico així perquè recorren a models que, segons ells, han de ser perfectes, indiscutibles i plens de judicis, però, a l'hora de la veritat, no entenen la realitat. Tant és així que, malgrat els milers d'estudis econòmics, no van saber preveure les crisis actuals i, per defensar-se d'aquesta manca de previsió, van dir que era la realitat que s'havia equivocat. Es tracta d'un pensament màgic, quasi religiós, que pressuposa la racionalitat del comportament humà en la recerca de la màxima utilitat (Bentham) i l'equilibri social (Pareto), allunyat completament de la idea de ciència social i moral que formulaven Smith, Keynes o Myrdal.

Quin paper tenen aquests economistes màgics en l'ordre mundial?

Es posen al servei dels rics, el poder polític i l'estatu quo, i es rodegen d'una aurèola de ciència exacta amb afirmacions que ningú no pot discutir; i encara menys els qui no pertanyem al seu gremi. És més, desplacen en concepte d'«externalitats» totes les conseqüències negatives dels processos econòmics, i es queden tan amples.

Davant d'aquesta tendència, quins serien els eixos d'una economia a escala humana?

En proposo cinc. El primer és que aquest model econòmic ha de servir a la gent, i no a l'inrevés. El segon, que el desenvolupament ha de fer referència a les persones i no als objectes. El tercer, que *creixement* no s'ha d'interpretar com a sinònim de *desenvolupament*. El quart, que cal tenir present que cap economia és possible si falten

«Cap interès econòmic pot estar per damunt de la reverència per la vida»

els serveis dels ecosistemes. Finalment, el cinquè té a veure amb el fet que no s'ha d'oblidar que l'economia és un subsistema d'un sistema major i finit, la biosfera, i que, per tant, el creixement permanent és impossible. Tot això es complementa amb el principi segons el qual cap interès econòmic, sota cap circumstància, pot estar per damunt de la reverència per la vida.

Com es pot convèncer de la importància d'establir aquesta altra economia i implementar-la?

És complicat, perquè vivim una ofensiva de la doctrina neoliberal iniciada a les universitats als anys seixanta i que avui apliquen molts governs i institucions internacionals. Val a dir que són els mateixos que afirmen que defensen la llibertat, però que no van dubtar a formular les mesures econòmiques del general Pinochet d'acord amb unes teories que són del segle XIX. És urgent combatre aquest lobby neoclàssic a les universitats introduint el dissens i les teories crítiques de Sismondi i la resta de teòrics que defensen un pensament econòmic que no és autista. Només així podrem formar els dirigents del món de demà.

Al mateix temps cal denunciar la cobdícia i introduir l'equitat, el respecte i la solidaritat, no trobeu?

Justament això fan milers d'experiències que conformen un moviment subterrani de la societat civil arreu del món. A l'Institut del Capital Natural de Califòrnia s'ha fet un balanç en 243 països i regions i s'ha descobert que hi ha prop de 300.000 col·lectius que es consideren partidaris d'aquesta economia ecològica i solidària i que constitueixen un immens sistema immunitari de la humanitat. Són iniciatives que donen vida a les comunitats, s'estenen de baix a dalt, creen nous sistemes participatius, són respectuoses amb el medi ambient, aprofiten els recursos locals i mostren que una altra economia és possible.

Roegen, Veblen i Maslow serien els antecedents de la teoria de les necessitats que vós heu elaborat?

Sí, i hi afegiria l'informe Dag Hammarskjöld de 1975, que aposta per replantejar el concepte en la seva glo-

balitat. Sobretot veient el fracàs del desenvolupisme i el monetarisme a l'Amèrica Llatina, que han seguit la lògica del productivisme i l'eficiència. Si cal repensar el concepte de les necessitats és, justament, per subratllar que són finites, poques i classificables, al mateix temps que ofereixen carències i potencialitats. En altres paraules: la subsistència, la protecció, l'afecte, l'enteniment, la participació i la identitat es poden conjugar amb el ser, el fer, el tenir i l'estar amb vista a crear una matriu que pot guiar un altre tipus de desenvolupament.

En què se sustentaria aquest desenvolupament alternatiu?

Primer de tot, cal superar aquesta visió del creixement econòmic que menysté les persones, el treball domèstic i voluntari, la producció invisible i les aportacions de la natura. Una visió que es guia per indicadors com el producte nacional o la renda per càpita i una comptabilitat que emmascara la realitat. Davant aquest desenvolupament, nosaltres en plantejarem un altre que estableix uns *indicadors satisfactoris* per a la supervivència, que són l'alimentació, el sistema sanitari i altres mecanismes de protecció determinants per a la cultura i els models econòmics, socials i polítics. Un enfocament que aconsegueix trencar els estereotips i ajuda a identificar un altre tipus de desenvolupament, tal com s'ha demostrat en aplicar-lo en diferents països de l'Amèrica Llatina i Europa.

Com es duu a la pràctica?

Es tracta de trencar el cercle viciós de la dependència (consum, relacions desiguals d'intercanvi, tecnologies importades, patrons culturals...) que imposen els països desenvolupats. I, a canvi, crear un circuit d'autodependència centrat en la capacitat econòmica local, en l'articulació entre la dimensió micro i macro, en la participació de la ciutadania i dels actors socials, en la diversitat cultural i en la recerca de la qualitat de vida a escala local. Perquè és en els espais locals, d'escala humana, on podem generar processos d'autodependència alternatius a les grans estructures piramidals de poder, com

l'estat (especialment si és macrocefàlic, centralitzador i, mitjançant les seves polítiques, té una gran capacitat planificadora). Cal, per tant, enfortir les microorganitzacions productives, comunitàries i solidàries, i això es fa descentralitzant les decisions, desconcentrant els fluxos de recursos i promovent la participació popular. En aquestes microorganitzacions, que són molt abundants i heterogènies en els països en vies de desenvolupament, s'aplica un treball individual, familiar i col·lectiu que no té res a veure amb l'ocupació assalariada i que, a més, és generador de recursos.

En quin context afloren aquestes microorganitzacions?

Sorgeixen en les resquícies del món capitalista com a resposta a la necessitat de supervivència i com una alternativa enfront de la jerarquia i la disciplina del mercat de treball formal. No tenen el lucre com a motivació principal, són inestables, però poden contribuir al procés gradual d'autodependència si generen excedents i si conquereixen espais autònoms productius i

de mercat. També poden contribuir en aquest horitzó en la mesura que responen a les necessitats locals, són gestionades per agents i moviments socials i no són cooptades per les instàncies estatals. A més, eviten recolzar-se en sistemes financers alternatius i saben promoure la creativitat popular, l'energia solidària i la capacitat de les ajudes mútues. Finalment, ens demostren que, a partir de projectes locals políticament autònoms, és possible limitar les hegemònies dominants i construir un altre món.

Vau ser candidat a les eleccions presidencials de Xile l'any 1993. Com us mireu el vostre llegat?

Aleshores em van dir que era el «portaveu dels temes absents», i, a la meua edat, penso que alguna cosa he aportat en el camp de l'economia ecològica i de la crítica de l'economia dominant. Segurament menys del que voldria, però formo part del núvol de mosquits que inquieten el gran rinoceront. I cada cop som més, si bé probablement seran els meus nets els qui veuran els canvis que he preconitzat al llarg de la vida.—*

Publicitat

Arriba la retribució flexible des de i per l'economia social

Millorem el dia a dia de les persones treballadores, ajudant-les a estalviar a través de serveis com restaurants, escola bressol, transport públic o assegurança mèdica.

→ Contacta amb nosaltres i t'informem com començar a www.tandemgo.coop!

el mateix salari disposar de més

TANDEMGO
TANDEM SOCIAL

e/s economia social Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball SEPE

ENVELLIR COM A LLAVOR PER AL DESENVOLUPAMENT LOCAL

Per revertir el despoblament de les zones rurals, ermes d'estructures que en garanteixin la sostenibilitat, sorgeix la necessitat de bastir un marc d'oportunitats que empoderi la gent gran i la converteixi en un actiu per fixar nova població jove en aquestes àrees del país.

**Text: Núria Alamon i Beas i
Judith Pardos i Jordana**

L'envelliment de la població catalana tendeix a l'alça, i no només afecta les zones urbanes, sinó també les rurals, on la complexitat de la situació augmenta per diferents factors. Hi ha menys equipaments i més distància respecte als centres neuràlgics d'activitat socioeconòmica, més dificultats de mobilitat agreujades per un transport públic deficient, menys serveis especialitzats i menys disponibilitat de professionals qualificats. Tot això condiona la qualitat de l'envelliment de la gent gran i, alhora, situa aquests territoris en una situació de desavantatge en comparació amb les àrees urbanes.

Tanmateix, moltes persones grans expressen el desig de continuar vivint a casa i al seu poble; un fenomen anomenat *envellir a casa o al lloc (aging in place)*. Aquesta opció presenta diversos beneficis per a aquest grup de població: els permet mantenir-se en entorns familiars i recognoscibles, els aporta seguretat i tranquil·litat, i els permet disposar d'una xarxa social consolidada que prevé l'aïllament social. Tot i això, cal recordar que per *envellir a casa o al lloc* és important que es pugui accedir a serveis propers i, alhora, adaptar bé els habitatges. Per tant, davant de l'envelliment progressiu de la població, cal replantejar els serveis cap a la gent gran, tant a escala urbana com a escala rural. En aquest sentit, els enfocaments *de baix cap a dalt* des d'una òptica de desenvolupament local són essencials per alinear les polítiques públiques i, al mateix temps, afavorir iniciatives que donin resposta a les necessitats de la gent gran a les àrees rurals. Per això, com a

societat, tenim el repte d'oferir solucions innovadores que garanteixin un envelliment saludable, actiu i de qualitat. En altres paraules: cal trobar vies que permetin dotar de serveis de proximitat la gent gran que viu a les zones rurals a partir d'una nova mirada que posi el focus en les seves necessitats, els seus desitjos i les seves inquietuds. D'aquesta manera, es generarà al mateix temps una oportunitat d'ocupació per a la població en edat activa d'aquestes zones. Només així afavorirem el desenvolupament local i rural i mitigarem el despoblament i l'èxode juvenil.

TENDÈNCIES ENTORN DE L'ENVELLIMENT

En aquest context, destaquen tres premisses clau per reflexionar sobre les tendències de futur pel que fa a l'atenció a la gent gran i al procés d'envelliment:

1. La societat occidental està envellint i cada vegada hi haurà més població gran. Per aquest motiu, les polítiques socials s'han de replantejar i alinear amb els canvis demogràfics i socials actuals i, sobretot, de futur. Així mateix, s'ha de repensar el paper que té la gent gran dins la nostra societat: se n'ha de fomentar l'empoderament vers una participació activa, escoltar-los i saber què volen i com ho volen perquè deixin de ser subjectes passius de les polítiques públiques i passin a ser uns subjectes actius, amb opinió, necessitats i demandes a què cal donar resposta. En aquest sentit, s'han de concebre els serveis d'atenció a les persones

grans com una oportunitat d'ocupació i, alhora, com una oportunitat per dignificar els llocs de treball en aquest sector, que massa sovint es troba en l'economia submergida.

2. La societat actual està envellint d'una manera molt diferent de la generació anterior. La segona premissa ens emplaça a reflexionar sobre el procés d'envelliment mateix i sobre els canvis en els patrons de vida dels últims trenta anys. És per això que actualment estan sorgint nous conceptes associats a aquesta evolució, com el de *envelliment actiu* (amb l'adopció d'hàbits saludables d'alimentació i d'activitat física i mental) com a garantia d'un *envelliment de qualitat*. Un altre terme que cal destacar és el de *sènior*, que s'utilitza per fer referència al grup més jove dels grans, ja que cada cop hi ha més perfils de gent gran "activa" que presenta unes necessitats de serveis diferents de les que pot tenir una persona de més edat (+80 anys) o amb menys autonomia. Així doncs, s'amplia la diversitat de situacions personals, cosa que converteix aquest grup de població en un col·lectiu cada vegada més divers i amb un esperit més jove durant més anys. Certament, l'edat és un concepte cada vegada més subjectiu.

3. Un envelliment diferent implica necessitats i respostes diferents. Aquesta tercera premissa ens empeny a sortir de la nostra zona de confort, la qual cosa significa veure l'envelliment com una oportunitat, i no com una problemàtica, i cercar solucions innovadores davant la nova mirada que es mereixen les persones grans en aquest estadi vital. Si ens centrem, específicament, en les necessitats de la gent gran de les zones rurals, arribem a la conclusió que, per una banda, són persones que prefereixen envellir a casa i al seu poble per no perdre un entorn conegut, un paisatge familiar i una xarxa de relacions socials sòlida que contribueix a un envelliment saludable. Per altra banda, però, per envellir al poble, els serveis al món rural han de ser de proximitat, flexibles i molt adaptables a les necessitats reals, amb la presència, per exemple, de serveis a domicili (alimentació, assistència), de centres de serveis (siguin centres de dia o residències, amb serveis de menjador, higiene personal, bugaderia o perruqueria), de transport a demanda (per anar al metge, a comprar o fer gestions) i, fins i tot, d'habitatge compartit (cohabitatge sènior).

Per cobrir aquestes necessitats, és bàsic repensar el model territorial de prestació dels serveis, acostar-los més a la població i als seus municipis d'origen i ade-

quar-los a les característiques de cada territori. Tot això exigeix noves polítiques entre municipis per poder compartir recursos, mancomunar serveis i cercar propostes innovadores que entronquin, directament, amb la possibilitat d'afavorir formes d'economia que vagin més enllà dels criteris estrictament mercantils. A propòsit d'això, durant els darrers anys ha augmentat la presència de serveis i productes altament especialitzats i pensats per a la gent gran —el que es coneixeria com a *economia silver* o *economia platejada*— i de models empresarials dins de l'economia social i solidària que fan visibles activitats destinades al sosteniment de la vida, com el treball de cures i el treball reproductiu, que el món laboral no acostuma a valorar i que sovint estan associades a les dones.

REFERENTS INSPIRADORS

D'acord amb aquest canvi de paradigma, cal citar les accions que desenvolupa l'EMPIC, la Plataforma de Serveis de Proximitat a la Gent Gran de les Garrigues. Aquesta iniciativa, impulsada el 2017 pel Consell Comarcal amb el suport de diversos ajuntaments de la demarcació, la Diputació de Lleida i el Servei d'Ocupació Públic de Catalunya, treballa per respondre a les necessitats de la comarca, entre les quals hi ha l'atenció a les persones grans. Així, en el marc del Pla estratègic territorial de la comarca de les Garrigues 2015-2025, l'EMPIC actua per frenar els greus problemes de despoblament del territori, on l'envelliment de la població i l'èxode juvenil ha agreujat la manca d'oportunitats i de serveis bàsics. Des d'aleshores, la plataforma ha posat en funcionament tres centres de serveis als municipis de Vinaixa, l'Albi i la Granadella i aviat n'obrirà un quart a Castellldans. D'aquesta manera, la gent gran pot gaudir de diferents activitats (lectura, jocs de taula, tallers, conferències, etc.) i, a més, pot rebre serveis de podologia, fisioteràpia, perruqueria, dutxa adaptada, bugaderia o menjador coordinats per professionals especialitzats, que també proporcionen suport i assessorament a les famílies, a les associacions de gent gran i a un banc de productes. L'EMPIC, que va començar amb set municipis adherits, en té avui en dia 18 (dels 24 que hi ha a les Garrigues), cosa que li ha permès ampliar l'atenció a més persones (de les 181 de l'any 2018 a les 638 actuals) i consolidar un equip d'11 professionals i empreses proveïdores de determinats serveis.

A escala estatal, cal subratllar la tasca del programa "Rompiendo Distancias", impulsat pel Govern d'Astú-

ries i que amb vint anys de trajectòria ha contribuït a evitar la discriminació de les persones grans establertes en zones rurals. A Astúries, el 20 % dels habitants viuen en nuclis molt dispersos enmig d'una orografia muntanyosa i la majoria de poblacions es veuen afectades per l'envelliment i l'èxode juvenil, la qual cosa obliga a desenvolupar polítiques socials diferenciades. Amb aquest objectiu, "Rompiendo Distancias" s'organitza, a través del voluntariat, entorn de les àrees d'atenció a les situacions de dependència, de participació i integració a la comunitat i de compromís social; tres espais d'intervenció que fan possible un servei de menjar a domicili, un de podologia, un de transport adaptat i un altre d'acompanyament en la realització

de gestions quotidianes, com anar al metge, al banc, de compres o de visita a amics i familiars. Per fer-ho accessible a tothom, el programa contempla el copagament d'alguns d'aquests serveis, de manera que les persones usuàries, que sovint compten amb els escassos ingressos derivats de les pensions relacionades amb l'activitat agrària, poden veure satisfetes aquestes despeses. Totes aquestes experiències posen en relleu, doncs, la virtut de mancomunar serveis a les zones rurals i d'impulsar projectes dissenyats en clau col·lectiva i cooperativa; unes estratègies que han demostrat ser enormement efectives perquè les persones grans aconseguixin una millora notable en el seu benestar i la seva qualitat de vida.—*

HABITATGE DIGNE EN ENTORNS RURALS

UNA CURSA D'OBSTACLES

Els pobles són plens de cases buides i cada cop hi ha més persones que en busquen de lloguer. Aquesta situació, que s'ha accentuat durant la pandèmia, ha generat canvis en la percepció de com volem viure i en la reconsideració d'allò que és important.

Text: Sebastià Jódar

La manca d'habitatge als pobles és hereva de l'evolució tecnològica i econòmica iniciada a mitjans dels anys cinquanta del segle passat. En aquell moment va començar la mecanització agrícola i la promoció de zones industrials, la qual cosa va provocar una forta emigració del camp als entorns urbans industrials. Els pobles es van buidar a poc a poc, es van tancar cases, es van abandonar terres, es van perdre varietats de conreu, els boscos van créixer... i això es va traduir amb un despoblament rural i la percepció que la pagesia està associada a una vida pobre i de supervivència. Només les millores en les infraestructures de comunicacions als anys setanta i vuitanta van facilitar una tímida deslocalització industrial i van proporcionar feina a persones residents en pobles, que d'aquesta manera van poder continuar vivint-hi.

El relleu generacional en la pagesia, però, va estroncar-se fins a imposar-se la coneguda frase d'«estudia; no siguis un aixafaterrossos com nosaltres». Més tard, entre la dècada dels noranta i l'inici de segle XXI, es va consolidar la mirada urbanita que percep el camp com un lloc de gaudi, alhora que va créixer el *turisme rural*, inicialment pensat per aportar ingressos complementaris a les febles economies pageses. Aquest turisme, però, va desfermar una gentrificació desbocada i va provocar, entre altres efectes, que el jovent i altres persones que volien romandre als pobles no trobessin un lloguer a un preu assequible. Així és com molts pobles

de les zones rurals han patit un lent i inexorable procés de despoblament, envelliment i sobreenvelliment, a més d'altres xacres relacionades amb el model econòmic imperant.

UNA RÈMORA A VISTA D'OCELL

Es considera rural qualsevol municipi amb menys de 5.000 habitants que s'ubiqui en un territori amb una densitat inferior a 100 persones per km² (Llei 45/2007, per al desenvolupament sostenible del medi rural). Segons el darrer cens d'habitatges de l'Institut Nacional d'Estadística (del 2011), a Catalunya hi havia al voltant de 440.000 habitatges buits d'un total de 3.800.000 i la meitat dels que estaven desocupats eren a l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Aquest fet ha propiciat que, dels 947 municipis que hi ha al país, 327 siguin micropobles de menys de 500 habitants; nuclis on el despoblament és més sever i el nombre d'habitatges buits és superior. Aleshores, però, si hi ha tants habitatges buits, per què resulta tan difícil poder-ne llogar un?

La casuística és diversa, si bé es pot resumir en diversos factors. En primer lloc, la presència de moltes segones residències, que els fills del poble, emigrats a la ciutat, utilitzen els caps de setmana, durant quinze dies o un mes a l'estiu. En segon lloc, el fet que els propietaris dels habitatges disponibles al mercat pri-

oritzin el lloguer turístic, i no pas l'inquí establiment. En tercer lloc, la inexistència de polítiques públiques per a la rehabilitació. I, finalment, la gran quantitat de cases que, fruit d'herències i conflictes entre famílies, s'han degradat amb el pas dels anys fins a convertir-se en autèntics "mausoleus familiars".

ALTRES ENTREBANCS EN EL CAMÍ

L'existència d'aquest parc immobiliari abundant però immobilitzat també rau en el fet que els propietaris de pisos buits no reben el suport tècnic ni econòmic necessari per a rehabilitar-los. Sovint són persones jubilades que no tenen accés a un préstec hipotecari ni tampoc a cap ajut per a aquest fi. A més, si bé l'Àrea Metropolitana de Barcelona obre cada any una convocatòria de subvencions i ciutats com Mataró o Igualada ofereixen a fons perdut fins a vint mil euros per a les rehabilitacions, els pobles no tenen capacitat tècnica per sol·licitar ni gestionar aquestes ajudes. Cal subratllar, però, que aquest dèficit es podria resoldre si els Consells Comarcals tinguessin oficines tècniques per a la rehabilitació en zones rurals. En aquest sentit, no s'ha d'oblidar que l'accés a pisos és un factor decisiu per al reequilibri territorial i que, per tant, ha de ser entès com un bé públic essencial. És per això que les administracions han de ser-ne conscients i limitar les dinàmiques especulatives a què l'habitatge es veu sotmès en el mercat, ja que, malauradament, com més tard s'hi posi remei, més complex i costós serà promoure el repoblament d'aquestes àrees.

L'HABITATGE COM A DINAMITZADOR RURAL

Sense cap intenció de prefigurar un món ideal, sí que podem afirmar que, si hi hagués rehabilitació d'habitatge de lloguer assequible, es crearia ocupació, els joves del municipi es plantejarien continuar al territori i hi arribarien noves persones i famílies. Conseqüentment, es produiria un *ferment social i econòmic* que ben segur que donaria peu a una nova dinàmica social, econòmica i cultural que faria créixer la demanda de tota mena de serveis, propiciaria un marc favorable per a l'economia social i solidària i, com seria d'esperar, incrementaria el nombre d'infants i, per tant, d'escoles rurals.

Treballant en aquesta línia, l'any passat es va començar a definir l'Agenda Rural de Catalunya, impulsada per la Comissió Interdepartamental sobre Despoblament Rural i en la qual han participat l'Associació Catalana de Municipis (ACM), l'Associació d'Iniciatives Rurals de Catalunya (ARCA) i l'Associació de Micropobles de Catalunya (AMC). Aquesta agenda té el repte de donar resposta a reptes relacionats amb

la transició ecològica, el fet demogràfic, el territori connectat, el sistema agroalimentari, la gestió forestal, la governança i la innovació i dinamització social i econòmica. Dins d'aquesta llista, també cal sumar-hi l'objectiu d'aconseguir poder garantir l'habitatge, ja que es percep com un mitjà ineludible per fixar habitants. És per aquest motiu que l'agenda preveu fins a sis programes adreçats a la creació, consolidació i rehabilitació de pisos i al foment dels models de masoveria i cohabitatge.

EL REPOBLAMENT DES DE L'ESS

Molts dels projectes que busquen solucions per facilitar el repoblament ja s'enquadren en els valors de l'economia social i solidària (ESS). Es tracta d'un veritable mapa de projectes entre els quals cal destacar, en l'àmbit estrictament públic o institucional, el de «Hamlets: immigració i desenvolupament sostenible als micropobles», una recerca desenvolupada a la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) per un equip interdisciplinari (DdG, LIGIT i ICTA) i que compta amb la col·laboració activa de l'AMC. En aquest sentit, també cal citar, per la importància que té, la plataforma virtual Viure a Rural, entorn de la qual s'apleguen els municipis rurals Leader inclosos dins els onze Grups d'Acció Local catalans, que treballen pel retorn dels joves al món rural en el marc del projecte Odisseu. Així mateix, no s'ha d'oblidar tampoc el Programa de mobilització d'habitatge en el món rural, impulsat pel Departament de Territori i Sostenibilitat a través de la Secretaria de l'Agenda Urbana i Territori, que facilita que les persones i les famílies puguin instal·lar-se en nuclis rurals a través de la rehabilitació de pisos en desús. A totes aquestes iniciatives s'hi sumen les que han sorgit en alguns consistoris que, sense coordinació amb altres, ofereixen casa i feina a qui vol establir-se als seus termes municipals.

OBRINT LLARS PER CREAR COMUNITAT

Fora del circuit institucional, i tal com recull la iniciativa Pam a Pam, hem de referir-nos als projectes «Replem», que amb la voluntat de frenar el despoblament a Catalunya busca persones amb ganes d'omplir de vida els pobles; Masies x Viure, una aplicació destinada a crear cooperatives d'habitatges i, d'aquesta manera, impulsar la reactivació social i el retorn de la vida al camp, i Calafou, un projecte cooperatiu nascut el 2011 amb el propòsit de generar alternatives productives, tecnològiques i d'habitatge que potenciïn la transformació social i l'aprenentatge comunitari, i per al qual s'ha fet una compra col·lectiva d'una antiga colònia industrial als afores de Vallbona d'Anoia.

Unes iniciatives força similars a la de Calafou són la de Vidalia, una comunitat ubicada a l'antiga colònia tèxtil de Cal Vidal (a Puig-reig, Barcelona) que va constituir-se com a cooperativa integral amb un contracte de masoveria urbana de setanta-cinc anys, i la d'Envall, una cooperativa d'habitatge en cessió d'ús i treball que malda per recuperar el poble d'Envall, abandonat durant trenta anys. En un altre àmbit destaca «Tornem als pobles!», un projecte de microdesenvolupament que aspira a articular propostes i accions en l'entorn rural a partir de la implicació i l'empoderament dels diferents agents socioeconòmics. A través de l'activitat en xarxa, vol crear cooperatives que rehabilitin habitatges buits i facilitin els tràmits que calgui dur a

terme tant per a la recerca de finançament com per a les gestions que requereixin els propietaris disposats a llogar les finques. Al capdavant, la creació de cooperatives amb aquestes finalitats és la base d'altres projectes que, en l'àmbit rural, aplanen el camí cap a la transició ecològica, com els que estan vinculats a l'agricultura ecològica, la gestió forestal i les comunitats energètiques locals o els que aposten pel reciclatge, la mobilitat cooperativa, el turisme rural, el consum responsable, els serveis de cures i la gestió cooperativa de l'aigua i l'energia. Totes aquestes iniciatives, incardinades entre si, prefiguren un nou model de desenvolupament en què l'accés a l'habitatge emergeix com la pedra angular per assolir una vida digna.—*

Circuits curts de comercialització

ENGINY, EFICIÈNCIA I CONSUM RESPONSABLE

Els temps actuals il·lustren la fragilitat social i econòmica que comporta la dependència dels recursos externs. El consum d'energia o d'aliments, només per posar dos exemples d'elements imprescindibles, semblen articulats per titellaires que especulen amb el seu valor. Tanmateix, lluny d'estar condemnats al control sobre nosaltres, hi ha alternatives locals amb prou potencial per ser el pal de paller de la transformació social

Text: Ricard Espelt

Quan parlem de circuits curts de comercialització ens referim a aquells en què tots els agents que participen en la producció, la distribució i la comercialització d'un producte o servei són limitats i propers. A més, si la coordenada de proximitat es creua amb la coordenada de responsabilitat social, l'acció del consum esdevé fortament transformadora. Doncs bé, l'economia social i solidària (ESS) ha incorporat aquesta doble perspectiva, ja que, amb més de mil iniciatives cartografiades a Catalunya per la plataforma Pam a Pam, cobreix un ampli ventall de sectors, que van des de grans centres urbans fins a petits llogarets de muntanya. Tot aquest conjunt d'iniciatives es configuren sota un prisma socioeconòmic i, amb múltiples

valors i principis, busquen donar coherència i reforçar l'acte de consum crític.

Entre els projectes que podem identificar, propers en el temps i interconnectats entre ells, n'hi ha tres especialment rellevants, en la mesura que incorporen la perspectiva feminista al consum. Un d'ells és l'Obrador Xisqueta, fundat el 2009, que aconsegueix que es pagui un preu just per la llana gràcies al control de tota la cadena de producció, elaboració, distribució i venda. En aquest procés hi participa el teixit local i joves dissenyadors i dissenyadores que generen peces singulars i compromeses amb el territori i les persones que l'habiten. Aquí és essencial la recuperació de l'artesania a través del mestratge i la guia de dones

que han traspassat el seu coneixement per mantenir l'activitat i recuperar el teixit amb llana xisqueta. Interconnectada amb l'Obrador Xisqueta trobem l'Escola de Pastors de Catalunya, que permet dignificar i realçar el cercle complet (des de la pastura de les ovelles fins al jersei que s'acaba posant la persona que l'ha adquirit). Així mateix, com a tercera pota d'aquest trienni, cal citar Montanyanes, un projecte nascut el 2006 amb l'objectiu de desenvolupar estratègies creatives per a la dinamització rural i en constant sinergia amb les institucions locals.

DE LA RECERCA A L'ACCIÓ

En els darrers anys també s'han incrementat les investigacions al voltant de casos pràctics per analitzar-ne l'impacte en la transformació territorial des d'una perspectiva socioeconòmica. Podem esmentar alguns casos en què la recerca i l'acció actuen interrelacionades i són fonamentals per al desenvolupament social, econòmic i democràtic del territori en diferents facetes vinculades al consum: des de l'autogestió energètica fins a la recuperació de llavors. N'és un exemple la cooperativa Som Energia, impulsada el novembre del 2009 per un grup d'antics alumnes i professors de la Universitat de Girona, inspirats en iniciatives internacionals com Ecopower (Bèlgica), Enercoop (França) i Greenpeace Energy (Alemanya). Des d'aleshores, el projecte ha crescut significativament i s'ha convertit en una referència clau de l'ESS per la seva escala d'impacte.

El llibre *Energia para la democracia* (2016), que

parteix de l'adaptació de la tesi doctoral de Sebastià Riutort, ressalta el monopoli sobre el qual s'articula el model energètic a casa nostra i proporciona instruments, sobre la base de la participació democràtica, per fomentar models alternatius. Un dels aspectes fonamentals que explica l'èxit de Som Energia és la capacitat per crear cercles d'activisme, des del treballador de la cooperativa fins al simple consumidor cooperativista, passant per actors intermedis que contemplen les persones que tenen una participació més activa en assemblees o en l'organització d'activitats i projectes locals. Respecte a aquest darrer punt, la cooperativa contribueix a la producció de la mateixa energia, individual i col·lectiva.

En aquesta línia, també són significatius els projectes Viure de l'Aire, a Pujalt (l'Anoia), on es preveu instal·lar el primer aerogenerador popular del sud d'Europa amb la participació de Som Energia, o la instal·lació de plaques solars sobre la coberta de la pista poliesportiva de Ruplà, impulsada per la comunitat energètica local i pilotada per l'Ajuntament i la Diputació de Girona, també sota el mestratge de Som Energia. Una altra experiència rellevant és L'Aresta, una cooperativa situada a Santa Coloma de Queralt que treballa per la sostenibilitat i la transformació social a partir del desenvolupament de l'agroecologia, la sobirania alimentària i l'economia social, solidària i feminista mitjançant pràctiques de cooperació social i autogestionades.

La tasca de L'Aresta es concreta en quatre àrees d'actuació: la fleca, elaborant pans amb ingredients eco-

lògics i llevat mare natural, cuits en un forn de llenya i recuperant varietats antigues de cereals; l'educació, fent activitats i tallers en escoles, instituts i altres centres formatius; la recerca, desenvolupant projectes en els àmbits de l'agroecologia, l'economia social i solidària i el cooperativisme (gràcies als quals la cooperativa difon aprenentatges col·lectius i contribueix al desenvolupament de pràctiques crítiques i transformadores), i la dinamització local, com a membres de l'Ateneu Cooperatiu del Baix Camp. Quant a la recerca, també cal destacar que L'Aresta ha ajudat a identificar els factors que esdevenen clau per situar els límits i les contradiccions del moviment agroecològic i, al mateix temps, incentivar un canvi d'escala que en faciliti la sostenibilitat. A més, ha elaborat un informe que proporciona eines i estratègies per a l'articulació de les xarxes agroecològiques, cosa que afavoreix la coordinació entre petites productores, altres sectors socioeconòmics i l'Administració pública pel que fa a l'abastiment de productes agroecològics i de proximitat.

Finalment, hem de subratllar la importància d'algunes tesis doctorals amb vista a generar un projecte comunitari de transformació social que incorpori el consum. Una d'elles és la realitzada per Marc Talavera i la formació del Col·lectiu Eixarcolant (amb unes dues-centes persones), que fomenta un model de desenvolupament socioeconòmic i de producció, distribució i consum d'aliments més ètic, just i sostenible mitjançant la recuperació de les espècies silvestres comestibles i de les varietats agrícoles tradicionals. De fet, la recerca aplicada i la transferència de coneixement és una de les línies d'acció principals d'Eixarcolant, ja que dona sentit a les diferents activitats que

duen a terme i les fomenta, sigui la dinamització territorial, l'assessoria, la confecció de material divulgatiu, la promoció d'eines manuals o la venda de llavors de les espècies i varietats recuperades.

CAP A LA INTERCOOPERACIÓ DIGITAL

La intercooperació és l'eina que permet fer créixer l'escala d'impacte del mercat social. El cooperativista Jordi Garcia Jané la defineix com la "xarxa de producció, distribució i consum de béns i serveis (els fluxos) que funciona amb criteris democràtics, ecològics i solidaris en un territori determinat i que està constituïda tant per empreses socials com per consumidors individuals i col·lectius, com poden ser ajuntaments, escoles, etc. (els nodes)". En aquest sentit, l'articulació del mercat social és possible gràcies a la creació de xarxes locals, que esdevenen espais d'agrupació d'entitats i persones en un territori concret (municipi, comarca, barri...) per visualitzar el teixit local i incidir en les administracions públiques locals amb la finalitat que promoguin una economia al servei de les persones. Fet i fet, l'ESS ha convertit la intercooperació en la clau de volta per expandir-se a Catalunya; i no sols a l'entorn de l'Àrea Metropolitana de Barcelona o a les comarques de la Garrotxa, el Ripollès, el Camp de Tarragona, les Terres de Ponent, l'Empordà o Osona, on s'han creat nuclis de la Xarxa d'Economia Solidària (XES). Des del 2016, els nodes territorials de l'ESS han rebut suport institucional a través de la Xarxa d'Ateneus Cooperatius, impulsada pel Departament de Treball de la Generalitat sota el paraigua del programa d'economia solidària Aracoop, que s'estén des de les Terres de l'Ebre fins a l'Alt Pirineu,

i des de l'Àrea Metropolitana fins a les Terres de Ponent.

En el marc d'aquest programa, un dels projectes més importants és el mercat de pagès Arrels, fruit de la intercooperació entre Som Cultura, Unió de Pagesos, L'Olivera i Sàpiens i concebut per reduir la despesa d'intermediació i garantir el futur de l'activitat productora de pagesos i artesans, davant l'amenaça del monopoli de les grans corporacions i la constant deslocalització dels aliments que consumim. Mitjançant Arrels, es vol fomentar la consciència pel que fa als problemes del món rural i crear un sentiment de pertinença al territori, raó per la qual s'ha bastit una infraestructura digital que facilita que hi hagi més relació entre els consumidors i els productors. La intercooperació, doncs, té en la digitalització un canal imprescindible per a la seva eficiència i escalabilitat.

A propòsit de la digitalització i el desenvolupament local, també hem de citar el projecte de telecomunicacions Guifi.net, que té els orígens al petit municipi de Gurb, situat a la plana de Vic i format principalment per masies disseminades. Davant la manca d'interès dels operadors tradicionals per proporcionar servei a la zona, l'any 2004 els veïns i veïnes van començar a desplegar —mitjançant radioenllaços fets amb *routers* wifi— una xarxa pròpia per interconnectar diferents punts geogràfics i, d'aquesta manera, garantir el servei de banda ampla. Actualment, la Fundació Guifi.net proporciona una infraestructura tecnològica mancomunada a molts territoris rurals de Catalunya, el País Valencià, les illes Balears, Madrid, Andalusia, Astúries o el País Basc, la qual cosa fa possible que tota la població local gaudeixi d'Internet en les condicions més favorables possibles, ja que garanteix connexions a preus justos i assequibles, alhora que permet als col·lectius desfavorits accedir a les tecnologies de la informació, a les telecomunicacions i a Internet.

Les plataformes digitals també són una eina d'intercooperació entre l'Administració pública, les entitats socials, els agents econòmics i la mateixa ciutadania. Aquest és el cas de la convocatòria "Matchfunding Arrela't", de l'Alt Pirineu i Aran, activada el 2021 com un fons públic que ha facilitat el microfinançament de cinc projectes que contribuiran a reactivar el teixit socioeconòmic de l'Alt Pirineu a través de la plataforma Goteo. D'aquesta campanya, han sorgit iniciatives tan singulars com Siscarri, destinada a fomentar el cultiu de la maduixa ecològica al Pirineu, o Senterada Comestible, per posar en valor les plantes silvestres i les varietats agrícoles i ornamentals comestibles.

MOBILITAT I ALIMENTACIÓ A PETITA ESCALA

En l'àmbit de la mobilitat sostenible, i a partir de la inspiració en Som Energia, l'any 2016 va néixer Som

Mobilitat, amb seu a Mataró. Una cooperativa formada per grups locals que s'organitzen democràticament per crear un servei de lloguer de cotxes elèctrics a les localitats. Se n'han constituït nuclis a les grans ciutats, però també a poblacions més petites, com Cardedeu, Alella, Argentona, Caldes de Montbui, Salardú o Torelló. A més a més, la cooperativa facilita la compra conjunta de cotxes, motos i bicicletes elèctriques entre els seus socis i sòcies, fet que la converteix en una estructura digital, orgànica i inclusiva que fomenta la mobilitat rural compartida.

En la mateixa línia que la mobilitat, l'alimentació és un dels sectors que avui aposta per digitalitzar-se, conscient que, tal com indica un estudi de l'Observatori de l'Alimentació corresponent al 2020, mou un volum econòmic molt important. Segons aquest organisme, cada persona gasta anualment una mitjana de 2.567,17 € en productes alimentaris, darrere dels quals emergeix una indústria que, ara com ara, està sobretot controlada per les grans cadenes de distribució. El fet que la producció, l'elaboració i la distribució estiguin en mans d'aquests oligopolis ha generat un greu perjudici a les botigues tradicionals, alhora que ha incrementat el consum de plats preparats en detriment dels productes frescos. No obstant això, les estadístiques indiquen que cada vegada hi ha més població partidària d'adquirir productes ecològics i de comprar-los a través d'Internet. Així s'ha evidenciat amb la pandèmia, que ha provocat que l'atenció cap als circuits curts de comercialització, la compra digital i el consum conscient i responsable estigui en auge.

Durant el confinament, aquesta gran capacitat d'autogestió de la pagesia —principalment de productors i productors agroecològics— va quedar demostrada a Catalunya a través de la iniciativa Abastiment Agroecològic, promoguda per Arran de Terra i Pam a Pam, o de la mateixa Prodeca, l'empresa adscrita al Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació de la Generalitat, que va generar un directori de productes per a consumidors i productors locals (#AlimentsDeProp) i que ja parla d'impulsar la sobirania alimentària (que és el fet més important). En aquest marc, la digitalització que proporcionen projectes cooperatius com Katuma, conformat per productors, distribuïdors i consumidors, pot ajudar l'agroecologia a transitar cap a espais d'intercooperació digital que s'adaptin als hàbits de consum del segle XXI. A més, aquests hàbits esperonen iniciatives com Ramats de Foc, en què els pastors introdueixen els ramats en zones forestals amb l'objectiu de preservar el sotabosc, cosa que afavoreix el creixement de la vegetació i, de retruc, un canal directe i eficient amb els consumidors i les consumidores.—*

Aigualltat

nom (fem.)

1. Dret dels perceptors de **pensions mínimes** contributives a acollir-se a la tarifa social del cànon de l'aigua per reduir la seva factura.

Tarifa social del cànon de l'aigua

100% de bonificació si no superes els 9 metres cúbics d'aigua al mes.

50% si superes els 9 metres cúbics d'aigua al mes.

Bonificació aplicada sobre el cànon de l'aigua, un impost que representa el 30% de la factura de l'aigua.

Sol·licita la tarifa social del cànon de l'aigua al 012 o a la web aca.gencat.cat

 Generalitat de Catalunya

Resoldre necessitats

CAPA UN ALTRE PARADIGMA DE MOBILITAT

Per projectar la mobilitat del futur, cal analitzar quines distàncies necessitem recórrer, com volem viatjar i, sobretot, com ens desplaçem actualment. Només així podrem imaginar una mobilitat més segura, confortable, accessible i eficient.

Text: Nel·la Saborit

El fenomen de la mobilitat abraça un debat molt complex que demana conèixer com ens desplacen les persones avui en dia. Entre altres elements, cal tenir en compte que, tal com assenyala un estudi de la Direcció General de Trànsit (DGT), cada vegada hi ha menys joves que prioritzin treure's el carnet de conduir, la qual cosa ha implicat, fins a l'any 2019, una reducció del 56 % del nombre de nous carnets. Val a dir, però, que aquestes dades difereixen segons el territori analitzat, ja que en entorns menys poblats, mancats de serveis i amb poc transport col·lectiu, o mal gestionat, es mantenen constants, mentre que baixen força a les zones metropolitanes, on hi ha més opcions de transport sense vehicle propi. Per tant, pensar la mobilitat implica tenir en compte les necessitats de desplaçament de tothom que ha escollit no tenir permís de conduir, però també de qui no té accés al carnet per motius de renda, edat, capacitat física o mental o de qui, tot i tenir-lo, no compta amb vehicle propi (un grup, aquest últim, format majoritàriament per dones). A aquestes persones cal donar-los solucions, que, en un context marcat per l'emergència climàtica, l'encariment dels preus dels carburants, la manca de combustibles fòssils i el repte de contenir l'ús de sòl, han de ser tan flexibles, accessibles i segures com sigui possibles.

És en aquest escenari que van apareixent alternatives al vehicle privat, la majoria poc conegudes, sigui per l'escassa repercussió als mitjans de comunicació de masses o per la mateixa inèrcia històrica, que situa al capdavant dels hàbits la motorització privada de la societat, malgrat que als països occidentals un cotxe passa de mitjana entre el 95 % i el 97 % del temps aparcats. És per això que l'ús de cotxes i motos compartits, un sistema de mobilitat també conegut com a *carsharing*, emergeix com una de les vies per millorar l'eficiència dels vehicles privats. El *carsharing* té l'avantatge

d'adaptar-se a les necessitats dels usuaris, a banda de descarregar-los de les tasques relacionades amb el manteniment del vehicle. A més, només es paga per les hores que s'utilitza d'acord amb les tarifes disponibles per hores, dies o llarga durada. Equivaldria, doncs, al lloguer d'un cotxe convencional, però amb els avantatges que és immediat, que està disponible les 24 hores del dia i que, en molts casos, la tarifa ja duu el combustible inclòs.

FLOTES INTERCONNECTADES

Una de les companyies de *carsharing* a Catalunya és la cooperativa Som Mobilitat, que ofereix vehicles elèctrics. A banda d'estalviar combustible, Som Mobilitat opta per la compra col·lectiva de vehicles, impulsada per grups locals de socis i sòcies a través dels recursos que els proporciona la gestió dels seus propis cotxes. També en determinats municipis trobem altres tipus de mobilitat compartida, com bicicletes de càrrega (*cargo bikes*) elèctriques, serveis urbans de moto i bicicleta o serveis de cotxe compartit a través de vehicles particulars (oferts per plataformes com Amovens, Drivy o Social Car, que vindrien a ser l'Airbnb dels cotxes). Així mateix, a Barcelona hi ha Ubeego, una companyia operada per Europcar que dona servei de mobilitat compartida a demanda, tant per a empreses com per a particulars.

Val a dir, però, que cap d'aquestes modalitats permet l'estacionament lliure: sempre s'ha de retornar el vehicle al lloc de recollida i, per tant, els itineraris han de ser circulars. Això no passa, en canvi, amb els sistemes de bicicleta compartida, amb què el lloc de recollida acostuma a ser diferent del de retorn (cosa que dona marge als desplaçaments lineals), o amb els sistemes de vehicle privat compartit (com el que ofereix

EL CAS D'OSONA

Una pedalejada sostenible

Text: Irina Illa

Ser sostenible és la manera de viure a què hem d'adherir-nos per frenar el canvi climàtic, i això passa pel fet que el transport no contami ni estigui a l'abast de tota la població. Així ho plantegen Busbici, Cyclocat i altres plataformes nascudes a la comarca d'Osona. A la capital, Vic, Busbici ha aconseguit que centenars d'escolars facin cada dia el camí de casa a l'escola —i a la inversa— en bicicleta, la qual cosa fomenta una circulació basada en els principis que el pedagog italià Francesco Tonucci va desenvolupar al llibre *La ciutat dels infants*, un model de referència per a les noves comunitats educatives. Seguint aquesta mateixa línia, Ciutat en Cadena, l'entitat que dona suport al projecte, defensa que els alumnes que agafen la bicicleta guanyen confiança en el seu ús, prenen consciència de la necessitat de salvaguardar el medi, se senten més autònoms i, de retruc, milloren la salut i el rendiment quan entren a l'aula. Busbici funciona mitjançant una aplicació mòbil, a partir de la qual es coordina l'hora, el camí i el punt de recollida dels infants per part dels acompanyants i les respectives famílies. D'ençà que va començar a implementar-se, el nombre de persones que hi participa no ha parat de créixer, cosa que ha convertit la bicicleta en un substitut viable al transport de motor rodat.

També a Osona ha guanyat terreny la iniciativa Cyclocat, que estableix recorreguts que uneixen les principals poblacions de la zona seguint el criteri de mínim desnivell i màxima seguretat. El projecte,

que classifica i documenta vies (camins, pistes, carrils bici) per circular en bicicleta de manera segura, està coordinat per un grup de voluntaris de la comarca, que han marcat tant itineraris que ja existien entre poblacions del territori com d'altres que han sorgit a partir de petites adaptacions al medi. Els voluntaris, anomenats xerpes, fan recorreguts amb bici per reconèixer i fixar les rutes, que, un cop valorades i aprovades pels organismes territorials i les administracions locals (municipis, Consell Comarcal, Diputació de Barcelona i Generalitat), són difoses al web *cyclocat.cat*, de manera que arriben al gran públic i queden enxarxades amb altres traçats ja implementats.

Per reforçar el projecte, Cyclocat compta amb el suport d'Obici, un grup d'activistes osonencs que, per iniciativa pròpia, també tracen rutes i promouen l'ús de la bicicleta amb l'objectiu d'actuar contra la crisi climàtica, promoure la mobilitat amb aquest vehicle i obrir noves opcions per a un turisme local i sostenible. D'aquesta manera, Cyclocat ha habilitat recorreguts que uneixen Tona amb Mont-rodon, Taradell amb Santa Eugènia de Berga, Manlleu amb Sant Hipòlit de Voltregà, Sant Miquel de Balenyà amb Seva o Vic amb Folgueroles i les altres localitats de l'entorn. Aquesta xarxa de camins aptes per a bicicleta i els circuits del Bicibus dispersats per la capital d'Osona configuren una gran teranyina per a la mobilitat sostenible i la millora de la qualitat de vida de la població.

a diverses ciutats franceses la plataforma Citiz car). La virtut d'aquests serveis de mobilitat amb vehicles compartits, basats en la idea del *Park & Ride* (aparcar i agafar un servei de transport col·lectiu, com l'autobús o el tren), és que satisfan la mobilitat de pobles sense transport públic capil·lar. Si aquesta solució va acompanyada de flotes de lliure estacionament dins d'una mateixa comarca o territori delimitat, es garanteix una bona mobilitat i es redueix la necessitat de tenir vehicle propi a poblacions més disgregades i no tan compactes com les de la Regió Metropolitana de Barcelona; sempre que existeixi una intermodalitat (és a dir, la possibilitat de combinar en un mateix desplaçament vehicle privat i transport col·lectiu). Al mateix temps, el lloguer de vehicles combinat amb el Park&Ride podria ser una bona solució per als desplaçaments d'oci, ja que permetria enllaçar els transports col·lectius —autobús o tren— amb el cotxe, i això reduiria l'accidentalitat i la congestió a les carreteres.

ESTALVI FET A MIDA

Una altra alternativa al transport privat són els serveis de transport a demanda, que, com indica el nom, només funcionen si hi ha demanda i adapten el recorregut segons les parades on s'esperen els viatgers. Aquesta modalitat de transport apareix com el gran aliat per a territoris amb molts nuclis de població sense serveis o urbanitzacions disperses,

sobretot perquè permet la connexió amb el CAP, el mercat o altres equipaments bàsics. Així mateix, a les àrees més urbanes, s'utilitza com a mitjà d'aportació, en tant que apropa els viatgers al transport públic regular o d'alta capacitat. En aquest cas, la manera d'operar consisteix en la reserva prèvia, que es pot fer per telèfon o a través de serveis digitals (aplicació i web), gràcies a la qual l'autoritat gestora maximitza l'eficiència del servei, ja que només funciona si hi ha viatgers i, d'aquesta manera, s'assegura un estalvi de combustible i la contaminació innecessària que generaria un desplaçament buit.

A Catalunya, entre els serveis d'aquests tipus, destaquen El meu Bus (a Barcelona), Clica.cat (impulsat per la Generalitat de Catalunya) i altres gestionats per municipis metropolitans. Tots fan servir autobusos d'alta i baixa capacitat (minibusos) i taxis. A més, en ser serveis subvencionats, la tarifa acostuma a estar integrada en els títols de transport públic existents o és igual a la tarifa del bitllet senzill. A tot això cal afegir-hi finalment les iniciatives que permeten traslladar-se des del lloc de residència fins al lloc de treball o fins a un esdeveniment. N'és un exemple BusUp, una empresa dedicada a la concertació de rutes i que, com les iniciatives anteriors, és una eina clau per a l'establiment d'un nou model de transport, perquè aquesta mobilitat, a més d'assegurar un alt nivell d'ocupació dels vehicles, ens aproxima a un trasllat més eficient, pacífic, segur i sostenible.—*

ROSA CERAROLS

«Ens hem d'enxarxar i
conèixer molt més»

A través d'una proposta coral, els responsables del llibre *L'altre món rural* volen trencar els estereotips per mostrar una Catalunya rural dinàmica i profundament diversa.

Text: Ignasi Franch

En una de les primeres pàgines de *L'altre món rural* (Tigre de Paper, 2022), els autors citen el desaparegut historiador Josep Fontana: «En el transcurs de la història de la civilització, la major part dels homes i dones han treballat a l'agricultura i viscut al camp. La història de les activitats agràries és, per tant, la del treball i la subsistència de la major part de la humanitat». El plantejament de Fontana pot ser una obvietat, però cal recalcar-lo per evidenciar la importància del camp com a proveïdor dels aliments que nodreixen els humans. Aquest volum col·lectiu, coordinat pels geògrafs Rosa Cerarols i Joan Nogué, no solament ho dimensiona, sinó que també aspira a afirmar la seva diversitat des d'una mirada que la coeditora considera «esperançadora». El resultat és un llibre que té la voluntat de transcendir els estereotips, que avui tendeixen a presentar el camp com una realitat immò-

bil i uniforme. «La ciutat ha generat uns discursos que no estan sustentats en la realitat i que sovint només parlen de l'àmbit rural quan hi ha incendis o cues a l'AP-7», critica Cerarols.

Els responsables del volum han estructurat el text en tres parts. La primera ens acostava a la història contemporània de la Catalunya rural, però també als malsons d'una Catalunya-ciutat, als problemes del sexisme, a la macrocefàlia de Barcelona o a la indústria agroalimentària. La segona, en canvi, recull una quinzena d'experiències narrades en primera persona des del mateix territori: hi trobem des de la iniciativa de les xarxes socials Repoblem fins a l'Associació de Dones del Món Rural, passant pel col·lectiu Konvent. La tercera part ens regala quatre converses, entre les quals destaquen les que mantenen el co coordinador del volum, el també geògraf Joan Nogué, amb la filòsofa

Marina Garcés i la de l'arquitecta Itziar González amb la filòloga Roser Vernet. «Voliem acabar amb idees per continuar treballant», comenta Cerarols. Els autors reivindiquen així la pluralitat del món rural. El llibre aplega desenes de signatures individuals i col·lectives per tal de construir «una caixa d'eines que, a través de les presentacions i les lectures, generi transformacions des de la diversitat dels territoris».

REPTES PARTICULARS QUE SÓN COL·LECTIUS

Rosa Cerarols explica que l'obra es va gestar en plena pandèmia, quan Nogué i ella van detectar l'emergència de «nous relats sobre el món rural; alguns idealitzats i d'altres antiurbans». Segons diuen, però, el llibre no parteix de cap plantejament antiurbà, encara que és una urbanita com Garcés qui irromp amb una crítica a la mateixa ciutat com a espai de convivència. En general, els autors volen mostrar la complexitat i com algunes de les experiències que avui es donen al camp i que semblen trencadores no deixen de ser emanacions o encarnacions de coses que ja havien brotat en altres moments. A propòsit d'això, Cerarols recorda que

«l'economia social i solidària és una versió discursiva d'aspectes que sempre han tingut lloc al món rural; és a dir, un paraigua que ajuda a treballar de manera col·laborativa per fer front als reptes de la propietat o l'agroindústria extractiva».

Així, conscients que avui *el nosaltres* tendeix a imaginar-se en les urbs i *els altres* en el món rural, els autors subratllen la importància que els problemes del camp tinguin cabuda en l'agenda oficial. És per això que n'assenyalen les particularitats —sense obviar que hi ha fenòmens que afecten a tothom, com la transició energètica o l'accés a l'habitatge—, per tot seguit reclamar una transformació radical de les polítiques públiques. «Repoblar és bàsic, però si no canviem el significat de *habitatge* ni garantim un relleu generacional al camp, la massa forestal continuarà creixent i ens trobarem amb els incendis de sisena generació», afegeix Rosa Cerarols. Amb tot, la co coordinadora del llibre es mostra optimista pel «paper catàrtic» que, segons creu, pot tenir la lectura, tot recordant que «ens hem d'enxarxar i conèixer molt més». En aquest sentit, *L'altre món rural* pot ser un bon estímul per prendre'n consciència i contribuir a la transformació del planeta.—*

LOU RECTORET

«Masies x Viure reivindica un altre model productiu i d'habitatge»

L'activista de la Vall d'en Bas (Garrotxa), expert en permacultura, ofereix una app a les persones interessades a desenvolupar projectes cooperatius en l'àmbit rural.

Text: Anaïs Barnolas

El vostre projecte es basa en els principis de la permacultura i la bioconstrucció. En què consisteixen?

La permacultura aspira a regenerar les relacions i la terra, mentre que la bioconstrucció recupera les antigues tècniques de construcció que les nostres famílies utilitzaven fa cent cinquanta anys. Al

Marroc i a Egipte hi ha cases que tenen dos-cents anys i estan fetes amb argiles i sorres. Aquí en tenim de palla i argila, dos materials que requereixen poca energia per elaborar-los, la qual cosa permet obtenir-ne més l'any següent. Es tracta, doncs, d'incorporar l'ecologisme en l'edificació i recórrer a materials naturals que són porosos amb l'objectiu que les cases respirin i siguin més saludables.

Quins altres valors tenen aquests materials?

A diferència del ciment, que té una durada de cent anys, els elaborats amb palla i argila tenen una vida aproximada de dos segles, són flexibles i, quan hi ha moviments a la terra, no s'esberlen (a diferència del ciment i el totxo).

Impulseeu la iniciativa Masies x Viure. Quin propòsit té?

La idea és que, mitjançant una aplicació, les persones que vulguin tirar endavant un habitatge rural entrin en contacte amb bioarquitectes, bioconstructors, permacultors i altres experts que els ensenyessin a cooperar, governar-se i finançar el projecte de manera ètica. Això, a la pràctica, implica recuperar espai al mercat immobiliari, que ara mateix és l'únic que no abaixa preus i afecta la producció i el que mengem, al marge de contaminar i eixugar els aqüífers. Si les persones cuiden les terres, es preserva l'ecosistema i, alhora, es combat l'especulació immobiliària.

Quins impediments es troben les persones que volen aplicar aquest model de vida?

D'entrada, que una masia costa, de mitjana, 400.000 euros, gairebé la meitat dels quals s'han d'abonar en metàl·lic, ja que, en ser sòl rústic, per comprar-la es demana una entrada del 40 % del preu total. A més a més, l'edifici ha de disposar de la cèdula d'habitabilitat, cosa que la majoria de masos abandonats no tenen. Tot això fa que, per tirar endavant el projecte, sigui necessari trobar la complicitat de propietaris que estimin la terra i que siguin conscients de les virtuts que té l'ús sostenible dels seus habitatges.

Hi ha moltes masies inhabitades?

I tant! El teixit és com un formatge gruyère i s'hi van obrint forats a mesura que els nuclis antics dels pobles, però també de les ciutats, es buiden i queden a mercè dels especuladors. Hi ha diversos motius pels quals es produeix aquest abandonament de les cases, però un dels més importants és que els propietaris no veuen cap futur en el fet de mantenir-les i ignoren que hi ha alternatives. Fora de les viles això també succeeix i és per això que nosaltres apostem per accions com compartir el tractor i netejar el camí plegats. Al capdavant, som éssers socials i qualsevol masia ha de socialitzar-se i establir sinergies amb el seu entorn.—*

MARTA LLORET

«Les masies tenen un valor documental extraordinari»

Coneguda com la Caçadora de Masies, la tècnica de patrimoni cultural de la Garriga promou la recuperació dels vells masos abandonats a través de les xarxes socials i el projecte Masiare.

Text: Irene Moulas

En què consisteix el projecte Masiare?

Pretén connectar propietaris que tinguin cases en desús i masovers que, a canvi d'arreglar-les,

puguin establir-s'hi sense pagar el lloguer durant uns anys determinats.

Les masies faciliten un altre model de vida?

La història ens indica que sí, ja que, amb les tècniques de construcció que feien servir, les persones eren autosuficients. Així doncs, repoblar les masies té un sentit ecològic, perquè els residus que generen són mínims.

Per què és important reivindicar-les?

Són testimonis de les civilitzacions passades i de la identitat d'una comunitat, de la qual no sabríem l'origen sense aquest patrimoni existencial. A més, no sols ens parlen d'una activitat pagesa arrelada durant segles, sinó que també ens revelen que les construccions actuals no saben encarar el futur.

Què et mou a localitzar les masies abandonades?

Cadascuna amaga sorpreses i una història única. Tant és així que, en algunes, hi he descobert una estructura medieval o que hi va viure un personatge conegut; unes vivències que, quan algú les explica, adquireixen un valor documental extraordinari.

Cal preservar-les sempre que sigui possible?

Tota la població i sobretot les administracions públiques haurien de ser conscients de la vàlua que representen, i no sols concebre-les en termes de benefici econòmic o turístic. Per tant, si volem ser una societat madura i culturalment digna, hauríem d'exigir que no es deixin perdre. A les urbs, la majoria ja estan asfixiades per l'urbanisme i són poquíssimes les que estan en condicions de poder-se arreglar per viure-hi.

Què hi pot fer l'economia solidària?

Pot evitar que desapareguin. De fet, algunes cooperatives d'habitatge ja s'han interessat per adquirir-ne amb l'objectiu de desenvolupar-hi els seus projectes, sobretot en el cas de les cases grans. El problema rau en la dificultat de trobar un nucli fix de persones i congeniar els nivells de compromís que cadascú pot tenir.

L'antropòloga i enginyera Yayo Herrero ens parla d'ecodependència. Quina posició poden tenir les masies en aquest nou paradigma?

Les masies són la solució. Abans vivíem així i estàvem en harmonia amb el medi. Tanmateix, en desvincular-nos-en moltes persones establertes a les grans ciutats van deixar d'entendre com es produeixen els aliments i, quan s'apropen al camp, l'utilitzen com un pati d'esbarjo i sense respecte cap a la pagesia. Per tant, les masies són una alternativa per reactivar el món rural i eliminar aquestes realitats contraposades.—*

KUNLABI

Dissenyant un somni cooperatiu

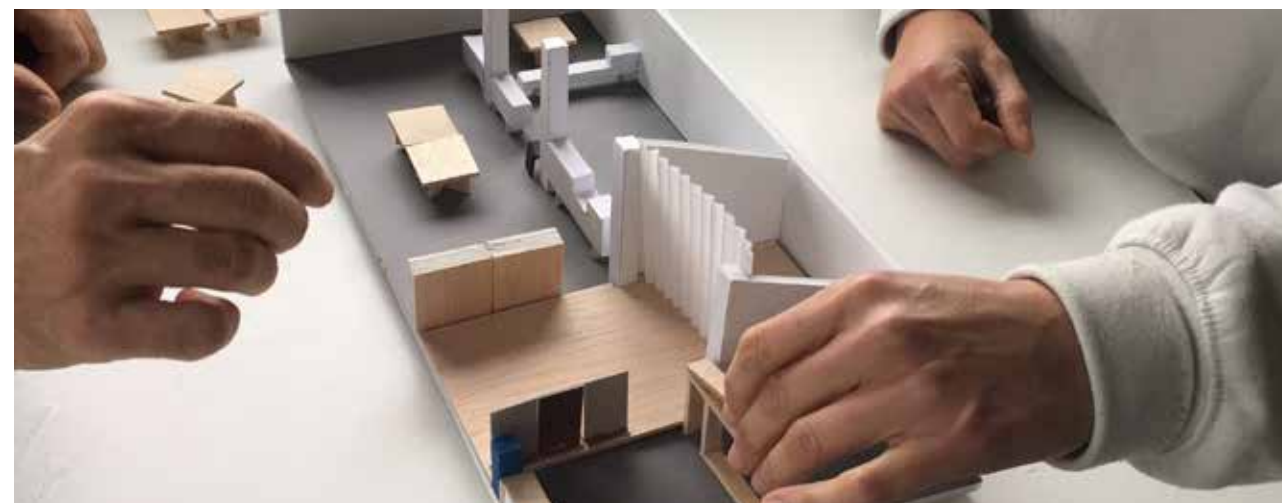
Text: Agnès Simón

Potser és per la forta vinculació a un territori (tot i no ser-ne gaire conscients), per les ganes de fer les coses com les sentim (encara que sigui contra corrent), per la nostra visió utòpica i romàntica d'aconseguir allò que somiem (i que només amb la mirada racional diries que no és possible ni viable), per les ganes de créixer i superar-nos, de buscar més i millor, de crear i idear, o per moltes altres coses que el Martí i jo vam decidir crear un projecte en què el *co* fos el centre: un projecte de feina, vida, aprenentatge i creixement, però també de reivindicació, territori i comunitat. Així va néixer Kunlabi, que en esperanto significa *treballar junts* i que va ser concebut per compartir professionalment un espai de cotreball rural i creatiu. Diem que és creatiu perquè nosaltres som dissenyadors, i això ens va dur fa divuit anys a crear Bildi, un estudi que gaudeix de reconeixement nacional i internacional i en què la singularitat és l'eix de cada activitat des d'una mirada emocional i contundent. Bildi no ha estat —i creiem que no estarà mai— situat en una gran metròpoli. Va començar el 2004 a Vilafranca del Penedès i, vuit anys després, ens vam traslladar a Sant Joan de Mediona, un petit poble de 800 habitants situat a les muntanyes que separen l'Anoia de l'Alt Penedès. Allà, després de buscar l'indret on situar-lo, vam trobar una antiga granja de porcs convertida en un magatzem de tractors vells, ferralla i trastos i, després de negociar-ho, el propietari va accedir amablement a buidar-lo i llogar-nos-el.

L'espai és tan gran que vam pensar la manera de

compartir-lo amb altra gent del municipi que, com nosaltres, cercava un racó on treballar, però no apareixia ningú que volgués assumir tota la feina que requeria condicionar-lo. Així doncs, entre el Martí i jo vam tirar endavant la reforma, amb el risc que això comportava. El setembre del 2020, després de nou mesos de feina i en plena pandèmia, obríem tímidament les portes de Kunlabi, un *coworking* creatiu rural. Malgrat totes les dificultats econòmiques i funcionals, el projecte ha anat agafant cos i forma i ara, quan l'expliquem, ja no ens prenen per bojos, que és la cosa que més motiva. Nosaltres sempre hem cregut que no tot ha de passar a la ciutat i que *ruralitat* no és sinònim de *mediocritat*. Aquest és el nostre mantra: reivindicuem i demostrem que, des d'un poble entre muntanyes, amb pocs habitants, mala comunicació i poca indústria, es pot viure dels recursos propis, atraure talent i empenedoria, i apropar la cultura a la zona. I tot això ho fem des de la il·lusió i el convenciment que cal treballar en xarxa, potenciar el consum local, la comunitat i la intercooperació. És per això que volem que Kunlabi esdevingui un pol cooperatiu de difusió cultural i disseny i un centre econòmic que permeti alimentar i retroalimentar el municipi.

Sant Joan de Mediona és un petit poble que ha experimentat una gran transformació, sobretot gràcies a la multitud de famílies que s'hi han apropat cercant alternatives per a l'educació dels seus infants, seduïts pel projecte d'escola viva, El Roure, que fa vint anys va

crear una parella d'educadors de Barcelona a la muntanya de la localitat. Després, arran d'una escissió, va sorgir una altra escola alternativa, Epiqueia, cosa que ha permès al municipi oferir una educació diferent en un entorn que s'ha enriquit, rejuenit i activat encara més. Això ha erigit Kunlabi en un espai de transformació social, cultural i professional. De fet, els límits no sabem on els posarem, ja que el projecte va desenvolupant-se i, amb l'ús diari, el col·lectiu de persones que hi participa se'l fa seu a poc a poc. Algunes frases que sento sovint ho demostren: «No sembla que siguem a un poble, sinó més aviat a una ciutat d'un país nòrdic», «Aquest espai és un regal per al municipi» o «Que agradable és fer aquestes activitats sense haver d'agafar el cotxe ni sortir del poble».

I és que és ben bé això: des de Mediona, els pobles i el món rural en general, podem fer i oferir moltes activitats, serveis i productes de qualitat. A més, podem trobar diferents vies de suport. El mes de desembre passat, per exemple, el Departament de Treball de la Generalitat ens va atorgar un dels projectes Singulars, destinat a consolidar Kunlabi mitjançant la intercooperació de quatre cooperatives (El Roure, Facto, La Fura i Bildi), que des de diferents visions i accions aporten riquesa al territori i a nosaltres mateixos. A banda d'això, entre els *kunlabers* (*coworkers* de l'espai) també han sorgit projectes d'intercooperació, i amb l'Ajuntament de Mediona desenvolupem accions que reverteixen en les persones i les entitats del municipi.

Així mateix, amb els consells comarcals de l'Alt Penedès i l'Anoia estem obrint diversos canals de col·laboració i, a través de Coopsetània, l'Ateneu Cooperatiu que recentment ha ampliat l'àrea d'acció a la vegueria del Penedès i a alguns municipis més de l'Alta Anoia, hem aconseguit ser una referència en atenció i assessorament en economia social i solidària.

Tot això reforça el lligam entre els pobles que compartim identitat, proximitat i cultura i ha permès tirar endavant Sinèrgika Kunlabi, una comunitat que farà visible la riquesa d'iniciatives professionals que hi ha arreu de la vegueria del Penedès, com el festival artístic Verges, que dona l'oportunitat als joves talents d'exhibir els seus treballs i compartir-los mitjançant presentacions, tallers, concerts i xerrades amb artistes de reconegut prestigi. En col·laboració amb l'Ajuntament, Verges és el reflex de com Kunlabi s'ha convertit en una finestra per al jovent que vol projectar les seves obres des del món rural i ha permès que la seva experiència sigui una font d'aprenentatge i creixement personal. En aquesta línia, també cal subratllar la iniciativa del Market Rural de Juguines de Disseny, que va néixer amb el propòsit de convertir Mediona en un enclavament de la cultura del disseny durant tres dies i que, de cara al futur, vol ser en un esdeveniment clau dels mercats nadalencs. La segona edició, coorganitzada amb l'empresa medionenca Trígonos, tindrà lloc entre el 16 i el 18 de desembre i acollirà tallers, concerts i una mostra de juguines de disseny.

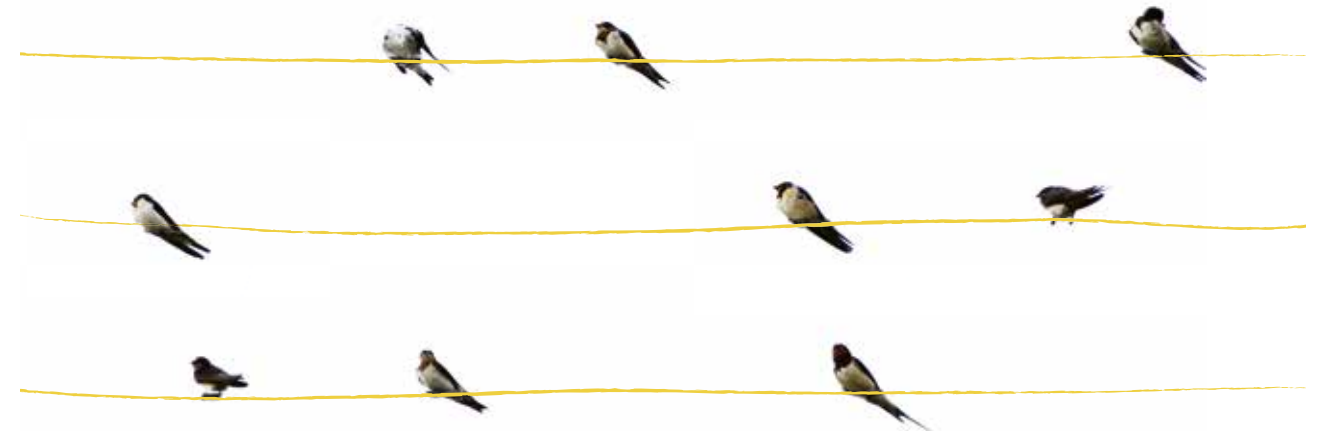
De fet, totes aquestes propostes parteixen dels objectius que ens vam fixar quan vam crear Kunlabi: el cotreball i la incubació, la difusió de la cultura i el disseny, i la cooperació i el territori. En primer lloc, pel que fa al cotreball, volem ser un pol d'autoocupació, d'emprenedoria local, d'incubació d'experiències i d'intercanvi de relacions professionals que, al seu torn, poden cristal·litzar en nous projectes. En segon lloc, quant a la cultura i al disseny, mirem d'aparar-los als usuaris, establint processos creatius i atraient talent al municipi, de manera que Kunlabi acabi esdevenint un paraigua on tothom pugui créixer i gaudir. Finalment, també tenim molt present que la iniciativa no només consisteix a crear teixit professional: des del cooperativisme, volem promoure una economia més sostenible i esdevenir un catalitzador per a la creació de noves empreses de l'ESS i per a la

consolidació de les que ja existeixen.

En definitiva, es tracta d'enfortir la identitat (personal, col·lectiva i d'enclavament) que ens enriqueix en tots els sentits i que és un estímul per a noves iniciatives orientades a satisfer el bé comú. Parlem, doncs, com s'ha dit alguna vegada, d'un subjecte que desplega les seves capacitats econòmiques, socials, culturals i institucionals per atendre les necessitats de la població; i, tot imaginant i somiant, veiem que això és reproducible. Per tant, i més arran del canvi de paradigma que s'ha produït amb la pandèmia, creiem que hi podria haver un Kunlabi a cada municipi perquè en potènci la idiosincràsia i perquè, en la mesura que aquests espais s'inxarxin i intercooperin, es pugui crear un sentiment de comunitat de comunitats. Per a això, però, cal temps i, passet a passet, veurem on arribem. Mentrestant, us convidem a Kunlabi!—*

Assegurem l'economia social i solidària

Descobreix les assegurances ètiques i solidàries

Amb Arç Cooperativa pots fer un consum responsable
tot impulsant el mercat social

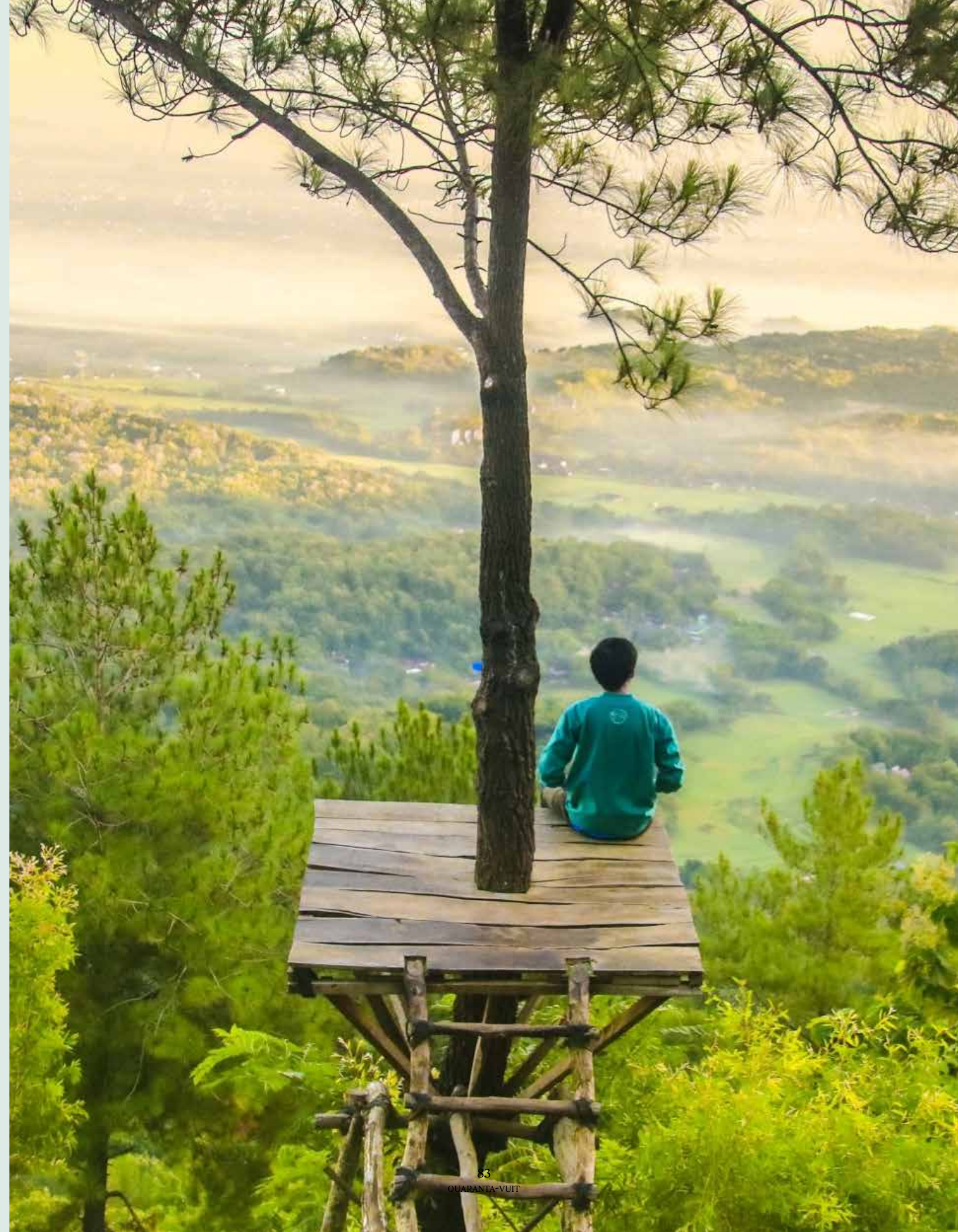
www.arc.coop

UNA EXCURSIÓ CAP AL TURISME RESPONSABLE

Per fer front a un sistema que ens arrossega cap al consum immediat i depredador, cal establir les bases d'un nou turisme d'escala local, inclusiu, sostenible i respectuós amb l'entorn i les persones.

Text: Carla Izcara

El turisme ha de figurar en el centre del debat polític, ja que té moltes repercussions sobre l'ocupació, el medi ambient, l'urbanisme, el transport, la cultura i altres àmbits de la societat. A Catalunya, segons dades del Departament d'Economia i Hisenda de la Generalitat, hi ha una oferta turística amb un milió de places d'allotjament, que el 2019 van absorbir 39,4 milions de persones. A escala estatal, el PIB turístic era aleshores de 154,7 milions d'euros. El 2020, però, a causa de la pandèmia i les restriccions sanitàries i de mobilitat, el nombre de visitants es va reduir i el PIB va caure fins als 61,4 milions. Aquesta davallada de turistes es va traduir en una pèrdua notable de llocs de treball, en particular al sector de la restauració. Malgrat els dispositius d'emergència adoptats pel Govern espanyol, com els expedients de regulació temporal d'ocupació (ERTO), no es van poder protegir milers d'empleats i empleades, ja que la majoria, amb feines estacionals o externalitzades, no tenien contractes fixos.

Entre les imatges que millor il·lustren la pèrdua de massa laboral durant l'època més marcada per la Covid-19 hi ha les de les cues a Càritas a Salou i a Lloret de Mar, municipis altament dependents del turisme estranger, on es van doblar les ajudes per atendre aquestes persones. Dos anys després de l'inici de la pandèmia, malgrat que 421.000 persones a Catalunya han tornat a treballar al sector turístic (cosa que equival al 5,8 % més d'ocupació), encara no s'ha recuperat el volum de feina previ. Això evidencia, doncs, els efectes que ocasiona el monocultiu turístic: no sols per l'impacte que genera quan entra en crisi, sinó també pels perjudicis d'indole diversa que causa, ja que la turistificació no és una activitat innòcua. En aquest sentit, cal subratllar l'accentuació dels processos de gentrificació i massificació dels espais urbans que Barcelona va patir el 2019 amb l'arribada més gran de visitants estrangers a l'Estat espanyol dels últims deu anys. Així van denunciar-ho l'Associació de Barris pel Decreixement Turístic i la campanya "Tourist go home", que van posar de manifest com l'activitat turística comercialitza i altera les formes de viure, els paisatges i uns territoris «que no són seus». És per tot això que cal que ens plantejem un model de turisme més respectuós amb les persones, la natura i les economies locals.

UN TURISME NOU

En el context de pandèmia actual, els professors i investigadors en turisme Asunción Bilbao i Macià Blázquez han introduït la necessitat de «redissenyar escenaris per a un turisme més sostenible de resiliència socio-territorial». Una idea que advoca per reduir l'impacte climàtic, generar més distribució dels beneficis que produeixi aquest sector i pensar en una oferta basada

en la diversificació de les activitats. De tots els termes que s'han utilitzat per definir aquest nou model equitatiu, social, comunitari, accessible i sostenible, sembla que agafa força el de *turisme inclusiu* o *desenvolupament inclusiu del turisme*. Aquest concepte recull moltes de les propostes anteriors, però, alhora, posa èmfasi en la suma de grups marginats en la producció i en el consum i defensa que hi hagi més distribució dels beneficis d'aquesta activitat i més participació en la presa de decisions. En definitiva, aquestes aproximacions lluiten per articular un turisme més plural i que generi menys exclusió, malestar social i impactes mediambientals. És per aquest motiu que és important crear una oferta d'oci i recreació que s'allunyi de la lògica de creixement i de la maximització de recursos a qualsevol preu. Estem parlant d'un canvi que ja s'entreveu en propostes articulades en mercats locals: un gir cap al turisme domèstic o de proximitat a què l'Organització Mundial del Turisme i les administracions locals cada vegada donen més importància.

TURISME LOCAL

Un altre argument que pren força és la necessitat de reduir els gasos d'efecte hivernacle (GEH), ja que, tal com adverteix el Grup Intergovernamental sobre el Canvi Climàtic, l'activitat turística actual n'és una de les fonts principals d'emissió. Segons aquest organisme, cal disminuir la petjada ambiental del transport aeri i marítim, cosa que el turisme de proximitat pot fer. A més, aquest model turístic també té la capacitat de dinamitzar l'economia i generar llocs de feina a zones rurals colpejades per l'atur i l'exòde de població jove, fins a l'extrem d'afavorir, en alguns casos, la recuperació de l'ecosistema agrari. Finalment, tal com assenyalava el llibre col·lectiu *Turismos de proximidad. Un plural en disputa* (2021), el turisme pot esdevenir un vehicle per sensibilitzar entorn de diverses problemàtiques, ambientals o vinculades a una demanda política, en posar a debat la transformació del turisme en un sentit emancipatori. Ara bé, tot i les virtuts de prioritzar els mercats locals, aquest turisme no està exempt de contradiccions. Sobretot pel fet que, en algunes àrees rurals, s'han generat moments d'hiperfreqüència del medi natural que han posat en risc la biodiversitat i han creat un conflicte entre la població local i la visitant. Com a conseqüència d'aquestes situacions, avui trobem una clara col·lisió entre el dret a la conservació i el dret a l'accés, ús i gaudi d'aquests espais.

A tot això cal afegir-hi els impactes que generen les segones residències, com l'alteració del paisatge, la construcció d'infraestructures (que fora de temporada queden en desús i no poden mantenir-se adequadament) i la provisió de serveis (que poden dificultar

l'accés a l'habitatge per la pujada del preu del sòl). Així mateix, no s'ha d'oblidar el biaix de gènere pel que fa a les tasques quotidianes, la qual cosa pot comportar per a les dones una sobrecàrrega de tasques domèstiques i de cura a les segones residències. Cal, doncs, que el turisme a escala local sigui compatible amb el fet d'organitzar l'oci sense deixar la residència habitual i no perpetuï dinàmiques i conseqüències indesitjables. En definitiva, no podem caure en l'estigmatització i culpabilització del turisme, sigui de proximitat o internacional, sinó que el que hem de fer és qüestionar en quins termes s'organitza: distància geogràfica, nivell de desenvolupament turístic del territori, nivell d'implicació dels actors turístics, freqüència d'arribades, temps d'estada, aspectes sobre la seguretat i l'assistència sanitària, etc.

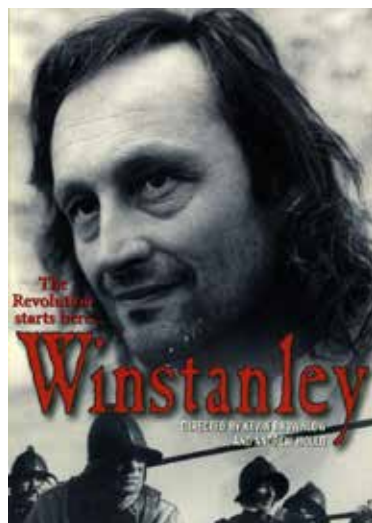
TURISME RESPONSABLE

Si ens cenyim al concepte de *turisme responsable*, veurem que hi ha diverses aproximacions. En primer lloc, la que formulen des dels moviments socials Jordi Gascón i Ernest Cañada al llibre *Viajar a todo tren: turismo, desarrollo y sostenibilidad* (2005), en què consideren turisme responsable el moviment que defensa la seva sostenibilitat tenint en compte el territori on es desenvolupa (variables mediambientals, econòmiques i socials). En segon lloc, també es qualifiquen així el conjunt de bones pràctiques que apliquen les empreses per minimitzar els impactes negatius que propicia el sector. Finalment, el mot *turisme responsable* s'utilitza per

anomenar el que es concep com un nínxol de mercat.

Recuperant la definició de Gascón i Cañada, caldria recordar que no es pot imputar únicament la responsabilitat del turisme a l'individu. És cert que hi juguem un paper important i que podem, en la mesura que sigui possible, escollir o prioritzar uns determinats béns i serveis. No obstant això, tal com ens indiquen els autors, és fonamental que darrere hi hagi la voluntat política de fer prevaler un model de desenvolupament més respectuós, equitatiu, resiliència i inclusiu amb el medi ambient. També en la mateixa línia, Gascón i Cañada indiquen que, en la planificació i la gestió d'objectius, el turisme responsable defensa que l'accés i els beneficis que se'n deriven han de ser plurals, no elitistes i causar el mínim impacte ambiental possible. Així mateix, apunten que no es pot parlar de turisme responsable si els drets laborals no estan plenament garantits. Encara avui els llocs de treball del sector turístic presenten una alta temporalitat, principalment per l'estacionalitat de les destinacions, les rotacions contínues, les llargues jornades laborals, els salaris baixos i un tipus de contractació atípica. A més, atès que és un tipus de feina molt feminitzada, aquestes condicions afecten sobretot les dones. És per això que és necessari que el sector atengui la perspectiva de gènere al mateix nivell que altres eixos d'opressió, com els de classe o procedència. Cal, doncs, apostar per un turisme responsable, la funció del qual ha de ser bàsica per a la transició ecosocial que avui necessitem per construir una societat més justa, ecològica i inclusiva.—*

LA VIDA COMUNITÀRIA EN TRES RETRATS FÍLMICS

El cinema tendeix a mirar amb desconfiança les experiències comunals, però alguns cineastes les han esguardat des d'una simpatia aparent (*El pan nuestro de cada día*), des de la fascinació (*Winstanley*) o des d'un entusiasme franc (*La comuna*).

Text: Ignasi Franch

Al marge de les excepcions properes al videodiari o les ramificacions més experimentals, el cinema és un art de producció grupal. Sovint les persones implicades en una pel·lícula són centenars, fins i tot milers. Tot i això, es dona una paradoxa: amb l'assumpció de Hollywood com a nucli proveïdor d'audiovisuals i la conversió dels Estats Units en el principal definidor de la *lingua franca* de la gran pantalla, aquest setè art basat en el treball col·lectiu (i en la necessitat d'una certa inversió econòmica) ha tendit a mostrar les imatges de comunitat des del recel o el pànic; sobretot quan aquesta vida comunitària ha qüestionat els interessos individualistes, la primacia absoluta de la propietat privada i la mercantilització de les nostres vides. Malgrat aquesta mirada hostil de l'existència comunal, també tractada sovint amb una condescendència ridiculitzadora, diversos cineastes han mostrat certa admiració per l'esforç grupal, i no solament des de l'audiovisual europeu que milita en el pensament crític —representat per una llegenda de l'audiovisual com Peter Watkins (*Punishment Park*)—, sinó també des del Hollywood que convivia amb la ferotge crisi econòmica posterior al Crac del 29, que va acostar-se, amb contradiccions i sedassos, al cooperativisme.

COOPERATIVISME EN TERRES D'INDIVIDUALISME

Les situacions traumàtiques poden trencar consensos discursius, formals o informals. Al Hollywood dels anys trenta, la dura realitat de la Gran Depressió va implicar que la indústria audiovisual hagués de gestionar un clima de creixement massiu de la pobresa i de suport al Govern progressista liderat per Franklin Delano Roo-

sevelt. En aquest context, van néixer pel·lícules com *El pan nuestro de cada día* (*Our Daily Bread*), estrenada l'any 1934 i que explica la història del matrimoni Sims, representant a la pantalla aquell espectador imaginari que és (o creu que és, o aspira a ser) allò que es denomina *classe mitjana*.

Convertits en llogaters sense capacitat de pagar un lloguer a la ciutat, els protagonistes d'aquest film intenten començar de nou en el món rural. Un oncle multi-propietari els cedeix una granja que ha abandonat i els desafia a convertir-la en una explotació rendible abans que el banc executi la hipoteca. A diferència del que podria succeir en altres relats basats en el pensament màgic, el protagonista no se'n surt sol. Les coses només rutllen quan arriben a la granja famílies de grangers desesperats per la crisi, que aportaran les seves mans i el seu coneixement per cultivar la terra. Es poden discutir moltes coses d'aquest drama comercial, salpebrat d'humor i amb la capacitat d'encisar (o potser hipnotitzar), un tret característic del Hollywood clàssic: l'home de ciutat estableix amb els seus companys una relació un xic vampírica que els responsables del film no qüestionen i s'incorpora amb calçador una subtrama amb *femme fatale* dissenyada per animar la funció.

El missatge que ofereix la pel·lícula, amb un heroi urbanita amb expectatives de tornar al *classemitjanisme*, és més aviat confús ideològicament. Aquest fenomen, però, no és gens estrany, ja que el relator del New Deal al cinema, el Frank Capra d'*El secreto de vivir* o *No us l'endureu pas*, va simpatitzar amb el feixisme italià, la qual cosa evidencia que el cinema social no és necessàriament cinema socialista, de la mateixa manera que el cinema amb dones protagonistes no és

necessàriament feminista. Amb tot, el recorregut plantejat a *El pan nuestro de cada día* inclou moments gratificants, com una escena en què una col·lectivitat treballa per irrigar una collita amenaçada per la sequera; un fet que ens remet als esforços comunitaris del cinema soviètic contemporani. Curiosament, el realitzador del film, King Vidor, signaria anys després l'adaptació filmica d'*El manantial* (una de les novel·les més conegudes d'Ayn Rand, la hiperindividualista musa de l'economista Milton Friedman). I el que encara resulta més sorprenent és que, al cap d'un temps, el Hollywood bolcat en la Segona Guerra Mundial elogiés les granges col·lectives de la Ucraïna soviètica al film antinazi *La estrella del norte*.

HISTÒRIA D'UNA DERROTA

Als anys setanta del segle passat, part de l'audiovisual *mainstream* partia dels assassinats de la família Manson per elaborar malsons en què la cultura *hippy* es barrejava amb el satanisme i en què les comunes podien derivar en banys de sang. També va ser el moment d'un cinema polititzat que, a l'escalf dels moviments estunidencs en defensa dels drets civils i el maig del 68 francès, protestava contra el present i proposava nous mons. En aquest context agitat, els britànics Kevin Brownlow i Andrew Mollo van recuperar l'experiència de les comunes impulsades per Gerrard Winstanley al segle XVII. Els cineastes van optar per una narració austera, allunyada de les convencions dels espectacles filmics de recreació històrica. *Winstanley* (1975) ofereix una narrativa mínima, eixuta, però que proveeix l'audiència de prou claus. El seu protagonista s'instal·la amb uns companys a unes terres comunals per iniciar una granja col·lectiva. Diverses autoritats, però, boicotegen activament el projecte: l'ús d'aquests espais com a eina

d'autoabastiment trencava amb la primacia dels lords, segons els quals aquelles terres havien de servir perquè el bestiar dels amos pastés i abeurés, i no pas per acollir projectes d'alliberament dels salaris o dels vincles feudals. Malauradament, la repressió violenta i les divisions internes sota la pressió institucional van posar fi al somni de la comuna de St. George's Hill, avui convertida en una àrea de cases de preus multimilionaris.

Winstanley explica els anhels de transformació i una derrota. La veu en off recita textos que expliciten el pensament del protagonista, defensor d'un cristianisme amb trets comunistes i anarquistes que practicava la desobediència civil i renunciava a l'ús de la força. Alguns diàlegs escenifiquen la relació amb els poders establerts, que van des d'una certa comprensió fins a la condemna més evident sota formes paternalistes. La dona de l'aristòcrata que administra les terres comunals, per exemple, defensa la desigualtat econòmica com una voluntat divina que mitiga mitjançant la caritat.

La realitat que s'intenta plasmar té vincles amb el mateix mecanisme de producció de la pel·lícula: *Winstanley* va ser una obra finançada per una institució pública i amb un pressupost mínim. Només l'esforç voluntarista va permetre aixecar una recreació d'època amb desenes de tècnics i actors no professionals, que es van implicar en un rodatge realitzat durant els caps de setmana. En algunes escenes, els directores s'acosten a l'estètica documental, mentre que en d'altres fan l'ullet al cinema d'Ingmar Bergman (*El setè segell*) i al d'altres mestres de l'audiovisual marcats per la severitat religiosa. Al cap i a la fi, el grup s'enfronta a una vida dura de cultiu en una terra poc agrària, encara que es mostrin moments de tendresa i solidaritats compartides. La mirada estoica del personatge principal marca el punt de vista d'un relat que, pel regust que pot sentir

el públic, s'allunya de l'agitació que transmeten films soviètics com *Lo viejo y lo nuevo*, o les variacions capitalistes del ja esmentat *El pan nuestro de cada día*.

PARÍS ERA UNA ASSEMBLEA COMUNAL

Si *Winstanley* s'allunya de la representació èpica de l'esforç comunitari, el realitzador Peter Watkins, un supervivent del documentalisme britànic dels anys seixanta, va plasmar l'esclat revolucionari de la Comuna de París en una tensa, intensa i llarguíssima representació filmica. Com en altres obres del mateix realitzador, la forma escollida a *La Comuna: París, 1871* (*La Commune: Paris, 1871*) és la del fals documental, en què no falten les anacronies: dues televisions de signes polítics ben allunyats cobreixen de manera diferent la insurrecció popular, els dies de vida revolucionària, la derrota i les represàlies posteriors contra les persones que hi participen. Rodada just abans del canvi de mil·lenni i estrenada el març del 2000, la pel·lícula és un altre exemple d'aquell cinema polític filmat de manera política. Watkins exerceix de mestre de cerimònies d'un rodatge dut a terme en una antiga nau industrial, juntament amb centenars d'actors (majoritàriament no professionals) a qui s'havia entregat documentació sobre els personatges històrics que havien d'encarnar.

El film és clarament d'autor, perquè aprofundeix en les preocupacions discursives i les receptes estètiques del realitzador: la crítica del paper dels mitjans de comunicació, l'ús militant de les seqüències llar-

gues per facilitar la reflexió de l'audiència, etc. Ahora, però, assumeix la naturalesa col·lectiva de la creació filmica, sobretot quan els no actors abandonen completament els personatges i qüestionen una construcció europea que criminalitza les persones migrants. Watkins entén la Comuna de París com una ciutat convertida en una gran assemblea i, de fet, transforma el seu plató —allò que succeeix davant la càmera— en un altre espai de debat. A més, la pel·lícula també viu les seves pròpies derrotes. Els executius d'Arte, un canal cultural de televisió, van intentar reconduir el projecte quan Watkins en va presentar el muntatge definitiu (que durava gairebé sis hores). Segons ells, el resultat era massa llarg, poc adequat per les estructures convencionals televisives i, potser, massa agitador. Finalment, *La Comuna (París, 1871)* té una doble vida: el muntatge original conviu amb una versió reduïda, però, tot i això, ens recorda que altres cinemes polítics són possibles i només cal treballar-los. Ara bé, malgrat estar avalat per la signatura d'un nom il·lustre de l'audiovisual contemporani, són ben pocs els espectadors que poden accedir al resultat final; un fet que pot tenir diverses causes: les traves de la indústria, la falta de difusió, l'aferrament general a allò que Watkins anomena «la monofòrma» (un audiovisual d'imatges fugaces i de sobreestímul que dificulta el pensament crític) o, senzillament, com apunta el realitzador britànic, la incapacitat de prendre distància amb la gàbia conceptual del «no hi ha alternativa» neoliberal per imaginar un món una mica diferent.—*

TALENT PER A UNA NOVA RURALITAT

Text: Neus Monllor

LA CANÇÓ DE L'ENFADÓS

Des que treballo amb temes agraris i alimentaris, el clam majoritari sempre ha estat que el camp s'acaba, que no hi ha futur i que el jovent ja no vol doblegar l'esquena. Un crit que, més que una alerta, moltes vegades sembla un lament d'un adeu preescrit a una manera de viure i treballar, a un paisatge, uns costums i unes mirades cap a la terra i els seus fruits, que fa la impressió que estan tocats de mort. Va ser una barreja d'ignorància, curiositat i rebel·lia el que fa gairebé vint anys em va empènyer a desxifrar què s'amagava darrere d'un discurs tan pessimista, d'un malestar tan estès i d'unes esperances tan malmeses. El cor i el cap em deien que algunes peces del relat no encaixaven. Vaig sentir que necessitava saber-ne més, que em calia coneixement i que l'única manera de fer-se altres preguntes i argumentar noves respostes era indagar des de l'arrel de les bases del sistema.

Així doncs, vaig sortir a escoltar la veu de les persones que llauraven el camp, menaven el ramat, remenaven els ferments i embotellaven les delícies del terròs. I, efectivament, vaig trobar el que en aquell moment vaig anomenar *la cançó de l'enfadós*, una cantarella pessimista basada en fets reals, però també en creences estancades de mirades contaminades per una manera de fer que havia desfet tota esperança. Persones arrelades a la terra que no volien que les seves filles, ni tampoc els seus fills, pugessin a un tractor. Persones immerses en un model agrari que els estava malprenent la tan identitària essència agrària.

Recorrent les terres gironines, vaig descobrir aquest

malestar present, i també latent, d'una generació que havia vist els pares patir la duresa de la pagesia, que havia pujat al carro de la modernització i la intensificació i que de cap manera preveia un futur per al sector, si més no amb sang de la seva sang. Una generació que havia mamat la terra i l'amor per l'ofici, que sabia amb certesa les bondats de la vida a pagès i que estic convençuda que, amb el cor obert, hauria explicat un relat ben diferent. Vaig trobar persones molt cansades d'una roda molt pesada: aquest engranatge agroindustrial que tant talent ha foragitat, que tantes persones ha anul·lat i que tants buits ens ha deixat.

Per sort, aquesta no va ser l'única realitat que vaig trepitjar. Si bé va ser el paisatge majoritari que fa uns anys vaig descobrir i que avui encara continua, en paral·lel o de manera entrelaçada, vaig veure també altres escenaris allunyats de la cantarella destructiva d'un futur sense pagesia. Al territori hi ha persones que defensen fermament el paper del treball agrari des de l'arrel, el valor de mantenir la població agrària local i la necessitat imperant de treballar per un canvi de model en els sistemes alimentaris. I són aquests relats, plens de voluntat i fermesa, els que m'han portat fins on soc ara, lluitant cada dia per desgranar la realitat del camp, per entendre-la i caminar de bracet amb qui creu i veu que el sector agrari és imprescindible.

LA PAGESIA NEIX O ES FA?

No soc pagesa, ni tampoc filla ni neta de pagès. Vaig néixer a un poble d'Alacant i vaig créixer molt a prop del camp, però no vaig viure el dia a dia a peu de finca.

Amb aquest llinatge em preguntava, fa uns anys, si seria possible dedicar-me professionalment a produir aliments; si una xiqueta de poble criada a ciutat podria guanyar-se la vida al camp. La resposta després d'escoltar *la cançó de l'enfadós* era clara i contundent: «A pagès, només els de casa. Si els que s'han criat en una família pagesa no tenen futur, com volem els de fora treure'n un jornal?». Aquest era el relat majoritari en un paisatge on cada vegada hi havia més tractors i menys persones, més uniformitat i menys alternatives, més quantitat i menys qualitat.

No obstant això, com que no em convenia aquesta mirada catastrofista, vaig anar a escoltar altres persones amb trajectòries i visions diferents. Vaig anar a buscar les poques que havien desgranat el discurs pessimista i que cercaven noves vies de viabilitat per fer de la pagesia un espai ple de sentit i futur; perfils molt diversos que compartien un sentir i una manera de fer. Gent amb dosis molt més reduïdes de queixa i amb moltes més propostes arrelades. Fills i filles de pagès convençuts que el camp és el seu lloc. Persones novvingudes amb una voluntat clara de produir aliments. Gent a punt de jubilar-se que havia reflexionat i canviat la melodia melodramàtica. Tot de veus que integraven la possibilitat que jo, sense tenir sang pagesa, pogués guanyar-me la vida produint aliments.

Avui sabem que la pagesia novvinguda, provinent d'entorns molt diferents amb la voluntat de convertir la pagesia en el seu ofici i la seva manera de viure, és una realitat: l'any 2016 significava el 31 % de les noves incorporacions agràries a Catalunya; un percentatge que va pujar fins al 36 % el 2021. Fins fa ben poc, aquesta nova generació havia estat vetada per les mirades més tradicionals, però avui s'erigeix en una font renovada d'energia per rejuvenir el camp català. Amb dones, moltes més que les que són visibles als models més tradicionals; persones molt formades, encara que no sempre en temes agraris, i estructures productives i comercials molt vinculades als sistemes agroalimentaris locals, aquesta pagesia s'incorpora al sector i, sense tenir un origen camperol, es dedica a produir aliments, mantenir el territori i continuar el llegat agrari, encara que no sigui un traspàs generacional.

Evidentment, aquesta és una part de la fotografia actual: aquest grup representa només un terç de les persones que ara estan al capdavant de les empreses agràries en què una persona jove s'ha incorporat recentment. L'altra cara de la moneda és la pagesia tradicional i el relleu natural de les cases de pagès, en què els fills, la majoria homes, segueixen el llegat familiar incorporant-hi elements d'innovació, moltes vegades lligats a engrandir la finca, a produir més quantitat o a intensificar certes pràctiques. Aquest model, amb una manera de fer pròxima a la lògica industrial de produir

matèria primera per al gran mercat, encara és avui en dia majoritari. Tanmateix, si filem prim i ens deixem de mirades simplistes, veurem que la realitat és molt més complexa, ja que al territori conviuen molts models agraris i molts perfils de pagesia diversa. I és aquest, l'escenari que ens interessa conèixer: el de la diversitat com un element de riquesa; el de la varietat (d'empreses, persones i produccions) com una porta d'entrada a unes altres reflexions. Avui, la mirada ja no es limita al *qui* i comença a donar importància al *com* i al *què*: què s'està produint, de quina manera, sota quin prisma i amb quins models. És aquí on neix el concepte de *nova pagesia*, en què tenen cabuda totes aquelles persones que, tinguin l'origen que tinguin, produeixen en el marc d'un nou paradigma agrosocial.

ELS NOUS MODELS AGROSOCIALS

M'agrada la paraula *agrosocial* perquè defensa sense embuts les persones pageses. Tot allò que lliga i vincula l'activitat agrària a l'esfera social es veu identificat en aquest concepte. Sí, ja sé que és molt acadèmic, però de vegades ens toca fer aquestes dissertacions per arribar a reflexions més complexes que ens permeten explicar la realitat. El concepte *agrosocial* a mi em serveix per donar resposta a allò que he descobert al camp: una realitat plena de persones que s'estimen el que fan, que s'hi deixin la pell per continuar, que gairebé sempre tenen un somriure per regalar i que fan de la pagesia una realitat plural. Dones i homes convençuts que conrear la terra, menar un ramat, gestionar un bosc o sortir a la mar són tasques plenes de valor i compromís. Persones, doncs, amb el ferm convenciment que cal lluitar per un sector viu, actiu i atractiu. Per a mi, aquesta és la nova pagesia agrosocial; tingui l'origen agrari que tingui.

La mirada agrosocial es basa en vuit elements que s'entrellacen entre ells: escala local, diversitat, medi ambient, cooperació, innovació, compromís social, autonomia i alentiment. Sota aquest prisma, moltes persones i molts models agraris són possibles. I és que produir i vendre des del nou paradigma agrosocial significa posar en valor la terra i els seus fruits allà on es fan, cuidar el sòl i enriquir-lo per produir en consonància amb l'espai, mantenir relacions de confiança per fer de la pagesia una activitat de futur, lluitar per una autonomia pagesa que faci més fortes les estructures productives i comercials, crear noves idees que revolucionin maneres rovellades de fer, mantenir certes pràctiques ancestrals que donin vida al camp i col·laborar més enllà del que està establert per generar projectes d'arrel, entre moltes altres coses.

La nova pagesia és la que dona vida i relat al nou paradigma agrosocial, als nous escenaris de confiança entre el món rural i el món urbà, entre qui produeix i qui

consumeix. La nova pagesia és, en definitiva, el camí per a les noves incorporacions agràries que volen fer del camp el seu ofici, que volen viure de manera digna arrelades a la terra, que volen alimentar la població propera, que volen un entorn sa i equilibrat i que desitgen de tot cor que hi hagi futur als camps de Catalunya i d'arreu.

TALENT AGRARI PER ALS NOUS RELATS RURALS

Sense pagesia no hi ha món rural. Les persones que es dediquen al camp són l'eix principal de l'entramat de les nostres ruralitats. Treballar la terra és l'element clau per fer del món rural un lloc on viure i ser feliç. Si ens imaginem espais rurals amb un sector agrari buit, estem dibuixant escenaris coixos de la seva essència. És cert que la presència pagesa és diversa i no té la mateixa intensitat, els mateixos colors ni els mateixos aromes a tots els racons de la geografia catalana, però sense persones remenant la saó no podem parlar de pobles vius.

És per aquest motiu que el talent agrari és vital per rejuvenir el món rural i que, per tant, és totalment necessari obrir camí a les noves generacions agràries a

cada una de les múltiples ruralitats del nostre territori. La nova pagesia té propostes engrescadores per fer de terres ermes camps fèrtils. Cal voluntat, constància i visió; és evident. Però tinguem present que tenim persones amb talent que estan fent de la pagesia la seva tasca vital i d'altres que tenen la ferma voluntat de caminar cap a aquests nous escenaris agrosocials.

Davant les múltiples crisis que venen i vindran, el paper de la pagesia és essencial. Per això considero que és necessari un treball coral que integri les persones que produeixen, les que consumeixen i l'entramat públic de suport i acompanyament. Mantinc la confiança que les polítiques públiques poden ser una font de transformació, sempre que vagin acompanyades del capital social necessari per introduir canvis transformadors. Al mateix temps, mentre les polítiques encara siguin insuficients, les persones que produeixen i les que consumeixen tenen la capacitat de transitar cap a models viables tant en l'àmbit econòmic com en el social i l'ambiental. Menjar és una acció directa de política agrària. L'acte quotidià d'alimentar-nos és capaç de revolucionar els nostres paisatges agraris i rurals. N'estic convençuda.—*

Nexe és la revista semestral del cooperativisme català, coeditada per la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya i la Fundació Roca i Galès amb la voluntat de contribuir a la reflexió i al debat sobre el cooperativisme i l'economia social i solidària (ESS).

Consell editorial

Àlex Romaguera (coordinació), Jordi Estivill, Jordi Garcia, Agnès Giner, Ivan Miró, Marc Roma, Berta Alarcó i Jordi Via i Llop

Disseny i maquetació
Opisso Studio, SCCL

Revisió lingüística
Olistis, SCCL

Impressió i enquadernació
Gramagraf, SCCL

Edita
Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya (FCTC) i Fundació Roca i Galès

Redacció i publicitat
c/ Premià, 15, 1a planta, 08014 Barcelona

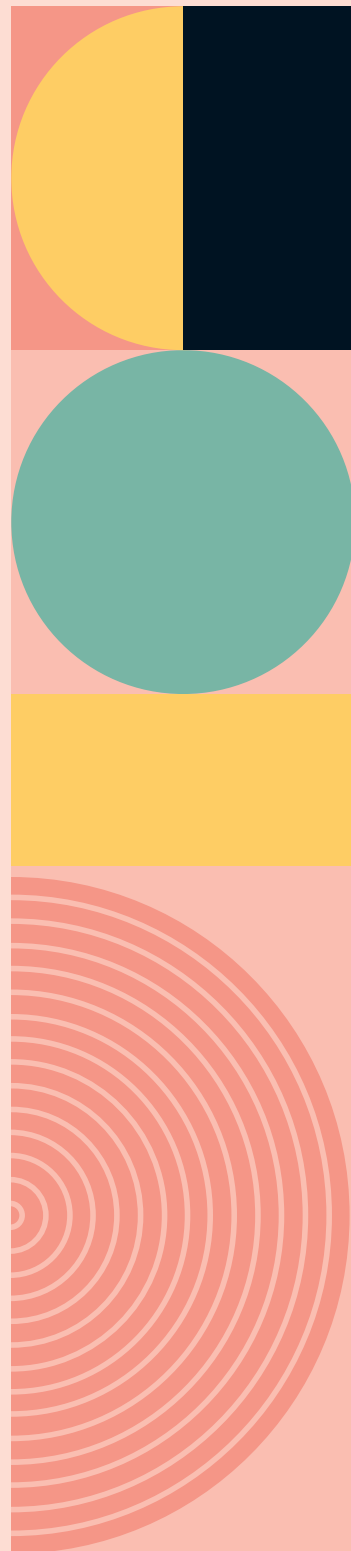
93 318 81 62
redaccio@nexe.coop
nexe.coop

Han col·laborat en aquest número

Núria Alamon, Laia de Ahumada, Anaïs Barnolas, Jordi Boixader, Ferran Canudas, Mireia Colomer, Laura Comas, Alba Danés, Carla Escarrà, Ricard Espelt, Natacha Filippi, Ignasi Franch, Irina Illa, Carla Izcara, Sebastià Jódar, Dani Jover, Neus Monllor, Irene Moulas, Judit Prados, Nel·la Saborit, Annaïs Sastre, Agnès Simón i Marina Vilaseca

Número 48, Primavera-Estiu 2022

Amb el suport de:

L'empresa cooperativa,
→ **amb la**
dinamització rural ———
i la regeneració ———
→ **urbana**
→ **ecològica**
→ **i sostenible.**

Cooperatives de Treball

Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya
Premià 15, 1a planta. 08014 Barcelona
Tel: 93 318 81 62
cooperativest treball.coop

FESSrural²⁰²²

18 DE JUNY · CORÇÀ BAIX EMPORDÀ

XERRADES · CONCERTS · ESPECTACLES · TALLERS · MERCAT ECOSOCIAL.

PER UN TURISME SOSTENIBLE I
CONSCIENT PENSAT DES DE LES RURALITATS

ORGANITZEN:

Consorci de Turisme de l'Empordà

Associació Empresarial de l'Empordà

Associació Empresarial de l'Empordà

Associació Empresarial de l'Empordà

Associació Empresarial de l'Empordà

fessrural.cat

@fessrural_

COL·LABOREN:

